

STM 1959

**Den svenska musikforskningens aktuella läge och
uppgifter**

Av Ingmar Bengtsson

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan
tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska
samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat till-
låtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upp-
hovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av
enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela
databasen.

DEN SVENSKA MUSIKFORSKNINGENS AKTUELLA LÄGE OCH UPPGIFTER

AV INGMAR BENGTTSSON

MUSIKFORSKNING ÄR ALLTJÄMT en ganska ung akademisk disciplin i vårt land. Den pionjärtid för svensk musikvetenskap, som väsentligen präglades av Tobias Norlinds järnflit och mångsidiga insatser, kan räknas ungefär från sekelskiftet. Med berättigad stolthet kan vi peka på det monument över trägna studier och obruten kontinuitet sedan 1919, som heter Svensk tidskrift för musikforskning. Men vägen till en självständig plattform inom den akademiska undervisningen har varit lång. Ingen torde bättre än Carl-Allan Moberg veta att den också varit mödosam. 1927 blev han docent i musikhistoria med musikteori vid Uppsala Universitet. Först 1947 erhöll han den första och hittills enda svenska professuren i ämnet musikforskning.

De drygt trettio år Carl-Allan Moberg innehaft examinationsrätt i ämnet har i flera hänseenden varit en tid av kamp och motgångar för en »liten» humanistisk disciplin av föga »matnyttighet». Men det har också varit en tid av expansion, stabilisering och växande erkännande. Väsentligen har denna positiva utveckling drivits fram av Mobergs egna omistliga insatser som forskare och lärare. Men den har också gynnats av musikodlingens allmänna klimatförbättring. Bland mycket annat må framhållas radions revolutionerande — om också janushövdade — betydelse som kommunikations- och informationsmedium för konstmusik. Just beträffande radions verksamhet har man f. ö. redan ett första exempel på den fruktbärande växelverkan mellan akademisk undervisning och praktiska insatser till musikkulturens fromma, som kommit att spela en viktigare roll under de sista årtiondena, än man kunde ana anno 1927. En allt större del av personalen vid Sveriges Radios musikavdelning, musikbibliotek och grammofonarkiv har betyg i ämnet musikforskning. Deras kvalitets- och ansvarskänsla har verksamt bidragit till den via radion förbättrade musikorientering och musiksmak, som i sin tur bidragit till att skapa ökat intresse och respekt i vårt land för denna gren av humaniora.

Bland andra väsentliga orsaker till de förbättrade konjunkturerna bör inte förglömmas det internationella erkännande, som under det allra sista decenniet börjat komma nutida svenskt musikskapande till del. Överhuvudtaget har den allmänna attityden gentemot tonkonsten och

dess företrädare blivit en annan: det är inte längre tacksamt, inte ens riktigt *comme il faut* att briljera med musikalisk okunnighet och betrakta musik som en företeelse vid sidan av den »egentliga» kulturodlingen. Om det inte vore för den krassa utilitarism, som numera tenderar att göra sig bred i skola och samhällsliv — och som bl. a. tagit sig uttryck i ett försämrande av musikens ställning i skolan under innevarande årtionde — skulle den svenska musikkulturens situation just nu i många hänseenden te sig ljusare än någonsin tidigare.

Svensk musikodling av i dag är i varje fall rikt fasetterad, aktivt framåtsträvande och speglar ett komplicerat samspel av institutioner, organisationer, musikergrepp, idéer och initiativ. I denna musikodling är musikforskningen en faktor av växande betydelse. Som akademiskt ämne har disciplinen att svara för ett allt större utbildningsbehov. »Marknaden» för musikhistoriker vidgas oavbrutet, och universitetsundervisningen i ämnet får allt större medansvar i upprätthållandet av en god standard bland dem, som besätter nyckelpositioner såsom *utbildare* av blivande musikaliska fackmän, det må vara av pedagoger, bibliotekstjänstemän, radiofolk eller musikkritiker. Uppgiften att tillmötesgå såväl det allmänt växande musikintresset och musikbildningsivern som det högre och mera specialiserade musikstudiet med erforderlig *litteratur* på svenska är likaså väsentligen en musikforskarnas angelägenhet. Och här till kommer de fält, som ur rent vetenskaplig synpunkt måste framstå som centrala: dels allmänt vidareutvecklandet av en fri och av praktiska hänsyn obunden *forskning*, dels mera speciellt det planmässiga *utforskandet av landets eget musikskapande och musikodling* genom tiderna inklusive en vederhäftig *utgivning* av våra värdefullaste folk- och konstmusikaliska skatter.

Den inhemska musikforskningen står i detta nu inför så många, stora och skiftande uppgifter, att det blivit alltmera aktuellt att »se om sitt hus», att skaffa sig en översikt över läget och att försöka överblicka personella tillgångar och behov. Det försök till en sådan orientering, som härmed framläggs, riktar sig i synnerhet till dem, som på senare år har bedrivit och inom den närmaste framtiden kommer att bedriva musikvetenskapliga studier. Erfarenheten har visat att det inte minst vid avslutandet av den grundläggande ettåriga studiekursen för två betyg finns ett stort behov av vägledning bland de studerande. Vad kan jag »bli» med betyg i musikforskning? Vad finns det för anställningar och utkomstmöjligheter? Vad är det lämpligt att specialisera sig på vid fortsatta studier? Vilka forskningsuppgifter är särskilt angelägna? Var fattas det eventuellt folk? Det är min förhoppning att här kunna lämna svar eller åtminstone synpunkter på ett antal sådana frågor och samtidigt antyda några organisatoriska och strategiska riktlinjer, som skulle kunna förstärka och effektivisera det redan goda samarbetet mellan svenska musikforskare av skilda generationer.

MUSIKFORSKNING SOM AKADEMISK DISCIPLIN

Studiegång och undervisning i Uppsala

I samband med inrättandet av professuren i Uppsala 1947 ändrades den äldre ämnesbeteckningen »musikhistoria med musikteori» till »musikforskning». Termen är på många sätt att föredraga och ansluter sig väl till utländsk terminologi (*Musicology, Musicologie, Musikforschung*). Men den är också synnerligen vid, så vid att det knappast är möjligt att vid en enda lärostol skapa täckning för allt vad namnet numera omfattar.¹ Liksom de flesta andra forskningsområden har även musikforskningen blivit allt mera förgrenad och har ingått förbindelser med allt flera »hjälpvetenskaper».

En långt driven differentiering och specialisering — så som exempelvis skett inom naturvetenskap, teknik och medicin — kan visserligen inte anses önskvärd. Men en viss uppdelning av ämnet torde ganska snart bli nödvändig om man vill ha garantier för att en allsidig musikforskning skall kunna bedrivas på hög nivå.

I Uppsala har tyngdpunkten av naturliga skäl väsentligt kommit att ligga på ämnets *musikhistoriska* aspekter, detta såväl beträffande forskningen som undervisningen. Varken de personella eller de ekonomiska resurserna vid institutionen för musikforskning har hittills egentligen medgivit några mera genomgripande utvidgningar utöver de fält, som preciserades i den äldre beteckningen »musikhistoria med musikteori». Men i varje fall för de grundläggande studierna (till 2 och 3 betyg i fil. kand.) har denna inriktning än så länge visat sig svara rätt väl mot det aktuella utbildningsbehovet.²

Enligt § 2 i Kungl. Maj:ts stadga angående filosofiska examina av den 25/9 1953 är musikforskning upptaget bland »examensämnen i filosofisk ämbetsexamen, filosofie kandidatexamen och filosofie licentiatexamen». Eftersom ämnet dock inte motsvarar något läroämne vid de allmänna läroverken (se stadgans § 15), ingår det inte bland de s. k. huvudämnena i ämbetsexamen (fil. mag.). Detta sammanhänger givetvis med musikens ställning på skolschemat. Musik räknas alltså som ett »övningsämne», och införandet av s. k. musikkunskap i gymnasiet

¹ Cf. bl. a. A. Welleks synpunkter i *Die Musikforschung* 1948, s. 157 ff., som är värda att jämföras med L. Hibberds försök till en snävare avgränsning av begreppet »musicology» i *Musicology reconsidered* (Acta Musicologica 1959, s. 25 ff.).

² Beträffande ämnets inriktning i Uppsala samt kunskapsfordringar för olika betyg och examina se *Studiehandbok för de studerande inom humanistiska fakulteten vid Uppsala universitet*. (Uppsala 1956.) Litteraturförteckningen här i upptager inga arbeten utkomna efter 1954.

första och sista ring har inte medfört någon förändring härvidlag. Där emot har »musikkunskapen» på gymnasiet i någon mån drivit fram ökade krav på musikhöglärarnas musikhistoriska kunskaper. Vid Kungl. Musikhögskolan är man i färd med att tillmötesgå dessa krav i form av en utbyggd utbildning i musikhistoria, som till art och omfattning skall kunna vara någorlunda likvärdig med två »akademiska» betyg i ämnet. (Vilket i sin tur förutsätter att de blivande musikhöglärarna skall ha studentexamen eller motsvarande skolunderbyggnad.) Detta är givetvis en mycket glädjande utveckling.

Ehuru det flera gånger — bl. a. och utförligast i 1947 års musikutredning — har dryftats olika förslag till inlemmande av ämnet musikforskning i utbildningen av de lärare, som skall ha gymnasiet musikkunskap om hand, har vi i Sverige ännu inte kommit därtill (i motsats till bl. a. Danmark, Norge och Tyskland). Att en fil. mag. med betyg i musikforskning kan få hand om gymnasieundervisning i musikkunskap hör alltså ännu till undantagen (men kan bli vanligare i lärarebristens tidevarv). Musikundervisningen ända upp i skolans högstadium kommer inom överskådlig framtid alltså att ombesörjas av »musikhöglärare KMH» (musikdirektörer). Medan åtskilliga ambitiösa sådana lärare under 1940-talet och en stor del av 1950-talet kompletterade sina KMH-studier med ett eller annat betyg i musikforskning i Uppsala, kommer dessa sannolikt att bli allt färre i samma mån som KMH bygger ut sin musikhistoriska undervisning med tvåbetygsfordringarna som modell.

Dessa förhållanden har — om också uttalat — haft sitt bestämda inflytande på uppläggningsen av den akademiska undervisningen i musikforskning. Eftersom något behov av specialinriktning på lärareutbildning inte förelåg, har undervisningen i Uppsala väsentligen inriktats på att ge (a) en musikhistorisk allmänorientering kompletterad med vissa musikteoretiska kunskaper och (b) en förberedande musikvetenskaplig skolning. Under det sista årtiondet har denna utbildning byggts ut åtskilligt och omfattar numera ganska många kursmoment, åtminstone på tvåbetygsstadiet. Närmast skall lämnas en kortfattad översikt över den nuvarande uppläggningsen och omfattningen av denna undervisning.

Grundutbildningen utgöres — liksom i flera andra akademiska ämnen — av en *studiekurs för två betyg* över två terminer (från september till maj). De, som önskar tentera för endast ett betyg, skall följa huvudparten av grundutbildningens kursmoment under åtminstone en termin och får om de så önskar komplettera resten på egen hand. Rygggrad i studiekursen är en serie kursföreläsningar jämte proseminarier i *allmän musikhistoria* (under hösten från de äldsta kulturfolken till ca. 1600,

under våren från ca. 1600 till nutid).³ Den kompletteras i första hand av *musikteoretisk* undervisning med en under årens lopp något varierande uppläggning. Som huvudmoment kan här räknas: en veckas »preparandkurs» vid höstterminens början för att testa förkunskaperna i musikleära, gehör och notläsning och inpräglade om inte kunskaper i dessa stycken så respekt för deras betydelse, regelbunden undervisning i harmonisk analys och stämföringslära (överbäggande på hösten) samt formlära och »orkesterlära» (överbäggande på våren). En viss orientering i akustikens elementa ingår också. Vidare finns särskild undervisning i generalbaslära, främst syftande till att inhämta det pensum som erfordras för att kunna fullgöra den s. k. transkriptionsuppgiften (partiturutskrift inkl. Bc.-utskrift jämte kort källkritik och verkanalys av komposition ur Düben-samlingen, UUB), som är obligatorisk för två betyg. Antalet veckotimmar i musikteori per deltagare är svårt att ange exakt, enär viss del av undervisningen på sistone skett i smärre grupper och i någon mån avvägt efter deltagarnas kunskaper. Sammanlagt brukar emellertid undervisningen i allmän musikhistoria och i musikteori upptaga omkring 10 veckotimmar.

Härtill kommer ett på senare år alltmera planmässigt utbyggt system av *särskilda kurser* i musiketnologi och instrumentkännedom, i notskrifter och i svensk musikhistoria. (Dessa tre specialkurser har fr. o. m. läsåret 1959/60 lagts så att de följa efter varandra med 2 å 3 veckotimmar under hela läsåret.)

Förutom transkriptionsuppgiften får deltagarna i uppgift att hålla minst ett kortare föredrag med musikillustrationer vid proseminarium under vårterminen. Vid slutet av båda terminerna anordnas skriftliga examinatorier på grundkursen i allmän musikhistoria.⁴

Mot bakgrund av lärestabens begränsning — varom mera nedan — får det här refererade programmet för tvåbetygskursen med omkring 12 veckotimmar anses vara synnerligen fylligt. För deltagarna visar sig studieåret snarast vara fulltecknat i överkant. Ämnet visar sig ganska snart vara mera omfattande än de studerande väntat sig. De skall inte bara hinna förbereda teoretiska övningsuppgifter (i harmonilära m. m.) och läsa in visst stoff parallellt med kurserna, utan också förvärva den musikaliska repertoarkännedom, utan vilken alla bokliga insikter hänger i luften. Att under det första året läsa något

³ På senare år har detta kursmoment regelbundet bestått av 4 vt. föreläsningar och 2 vt. proseminarier; läsåret 1959/60 har prövats en något annorlunda uppläggning med 2 vt. föreläsningar och 2 vt. seminarier jämte särskild repertoarorientering med »klingande musikexempel» 2 vt.

⁴ För 1 och 2 betyg har utfärdats en särskild, stencilerad litteraturlista (med råd och kommentarer), som är fylligare och modernare än anvisningarna i studiehandboken.

annat ämne samtidigt visar sig i de flesta fall vara omöjligt eller åtminstone till allvarligt men för studierna i musikkforskning. Det är också en tämligen liten procent av deltagarna som anser sig färdiga att tentera för två betyg redan vid vårterminens slut; många använder åtminstone den följande sommaren till kompletteringar och repetition.

I § 7 av examensstadgan heter det att studiekurserna skall utformas så, »att, såvida icke synnerliga skäl annat föranleda, studierna för en betygsenhet må kräva högst en studietid och studierna för två betygsenheter högst ett studieår». Några rader längre ned heter det dock: »I här givna föreskrifter om studiekurser och studietider förutsättes, att de studerande äga erforderliga förkunskaper, helt ägna sig åt studierna och väl utnyttja undervisningen.» Tidtabellkravet på två terminer uppfylls för närvarande av studiekursen för två betyg i musikkforskning. Men med de erforderliga förkunskaperna är det vanligen dåligt eller åtminstone ytterst ojämnt beställt, och av flera andra »synnerliga skäl» är tvåterminskravet för två betyg en besvärande tvångströja på undervisningen. Först och främst är skolunderbyggnaden i genomsnitt mycket svagare i musik än i andra humanistiska ämnen. Vidare kräver ämnet teoretiska och i viss mån praktiska färdigheter, som tar tid att förvärva. Ett säkert gehör, god träning i partiturläsning, acceptabel förmåga att skriva en enkel flerstämmig sats etc. kan inte förvärfvas i samma tempo som en renodlad »läskurs». Och själva det musikaliska materialet »tar tid», vare sig det är fråga om repertoarstudier (genom notläsning och eget musicerande), musiklyssnande eller de ljudande illustrationer som kräver utrymme inom själva undervisningen.⁵ De brister ifråga om notläsningsvana, satstekniskt handlag och repertoarkännedom, som kan iakttagas hos många studerande ännu efter tvåbetygskursens slut, torde tillfredsställande kunna avhjälpas endast genom att antingen väsentligen förbättra skolunderbyggnaden eller genom att bygga ut studiekursen med ytterligare någon termin. Mycket vore säkerligen att vinna, om tvåbetygsundervisningen — utan nämnvärd ökning av det totala antalet undervisningstimmar — finge spridas ut på tre terminer, varefter studierna för tre betyg kunde fullgöras under en fjärde termin.

Om den hittillsvarande undervisningen på högre stadier kan man fatta sig tämligen kort. Enligt en sedan många år tillämpad modell omfattar den tre moment: seminarieövningar på trebetygsstadiet (s. k. *mellanseminarier*) en dubbeltime varannan vecka, *högre seminarier* på licentiatstadiet (lika många veckotimmar) och en serie *föreläsningar* (2 vt.) över ett fritt valt ämne. Dessa moment motsvarar sammanlagt hela den med professuren förenade tjänstgöringsskyldigheten om 4 veckotimmar.

Det inslag i denna högre undervisning, som lättast bortfaller om en-

⁵ Det är ytterst önskvärt att de studerande har eller förvärvar vissa färdigheter på ett instrument, ehuru tyvärr inga bestämda fordringar härvidlag kan uppställas. Mera om värdet av sådana färdigheter nedan under »Slut betraktelser ...».

dera professorn eller e. o. docenten har s. k. sabbatstermin (dvs. är befriad från undervisningsskyldigheten), är föreläsningarna. De båda seminarieserierna anses det med fog mest angeläget att under alla förhållanden upprätthålla, i synnerhet de högre seminarierna, vid vilka alla trebetygsuppsatser och licentiatavhandlingar ventileras.

Beträffande kunskapsfordringarna för »berömlig» och för licentiatexamen hänvisas till studiehandboken.⁶ Studierna för tre betyg är väsentligen att betrakta som ett fördjupande av kunskaperna från tvåbetygskursen med tonvikt på stil- och formanalytiska spörsmål samt på vetenskaplig metodik. Den studerande skall för tre betyg följa mellan-seminarierna under minst en termin. Trebetygsuppsatsen ventileras däremot vid ett högre seminarium. Då erfarenheten visar, att de flesta inte blir färdiga med sina trebetygsuppsatser förrän under den fjärde studiterminen, rekommenderas varmt att följa båda seminarieserierna under denna termin. För varje trebetygsuppsats utses en opponent; varje studerande skall dels försvara sin egen uppsats, dels figurera som opponent på annan uppsats. Detsamma gäller beträffande licentiatavhandlingarna.

Jämfört med det fylliga programmet för tvåbetygsstudierna är den högre undervisningen otvivelaktigt betydligt magrare. Särskilt vanlottade är de, som läser vidare för tre betyg. Första årets grundkurs har endast fläckvis kunnat beröra vetenskapliga problem i egentlig mening; till allra största delen har den måst inriktas på en komprimerad genomgång av grundläggande kunskapsstoff. Bristerna härvidlag borde avhjälpas just på trebetygsstadiet, bl. a. genom ventilering av skilda metodiska problem, och gruppen borde helst vara samlad åtminstone en gång i veckan. Från lärarehåll har man länge varit medveten om denna brist på balans. Men den har hittills varit oundviklig just emedan »grundkursen» för två betyg f. n. kräver ett oproportionerligt högt antal lärarettimmar därför att skolförkunskaperna är så dåliga eller ojämna. Lärarestaben har helt enkelt inte räckt till för den önskvärda utvidgningen av trebetygsundervisningen. Genom vissa personalförstärkningar torde det dock bli möjligt att tämligen snart uppnå förbättringar. Det skall dock inte fördöljas, att deltagarsituationen på trebetygsstadiet ofta är vacklande. Frånsett det naturliga bortfallet av deltagare (som endast siktar till ett eller två betyg), försvinner åtskilliga under den tredje terminen för att läsa andra ämnen, och några av de manliga deltagarna måste avbryta för att fullgöra militärtjänst. När de studerande omsider dyker upp igen för att fortsätta studierna, är de inte sällan bosatta på annan ort och har kanske redan förvärvsarbete.

⁶ En planerad fortsättning av den kommenterade litteraturlistan (i stencil) — för »berömlig» och licentiatexamen — har ännu inte kunnat iordningställas vid institutionen på grund av personal- och tidsbrist.

Många gånger är det svårt att få en på sådana sätt splittrad grupp att följa en kontinuerlig undervisning.

Undervisningen på trebetygsstadiet ger bäst resultat — både ur deltagarnas och forskningens synvinkel — om den kan få viss karaktär av teamwork, där deltagarna åtager sig smärre deluppgifter. Många insikter i metodiska och liknande frågor vinnas långt bättre genom eget aktivt arbete än genom enbart »bokläsning». Detta slags aktivitet bör därför i högsta grad ligga i deltagarnas eget intresse. Förutom en mera planmässig diskussion av grundläggande metodiska frågor och orienteringar på specialområden som fått ringa eller intet utrymme i tvåbetygskursen (t. ex. musikpsykologi och musikestetik), skulle man därför för en utbyggd trebetygsundervisning vilja förorda en dylik aktivisering. Som konkret exempel på en utomordentligt viktig och nyttig typ av uppgifter kunde nämnas övningar i upptecknandet av folkmusik från inspelningar. Bestämda arbetsuppgifter kunde också grupperas kring vetenskapligt utgivningsarbete av äldre musik.

På licentiatstadiet torde undervisningens begränsade omfång vara mindre kännbart. Här blir det ju främst fråga om en specialisering och ett avhandlingsarbete, som väsentligen måste vara produkter av självstudier. Både licentiander och doktorander har däremot behov av viss individuell handledning utanför den kollektiva undervisningens ram. I egenskap av f. d. doktorand må det tillåtas mig att omvittna, att Carl-Allan Moberg aldrig haft minsta möjlighet att inkalkylera sådan handledning inom ramen för sin undervisningsskyldighet, men likväl sökt bistå sina lärjungar i en utsträckning, som visserligen kanske understigit vad han själv önskat förmå, men alltid hotat överstiga hans tid och krafter.

De muntliga tentamina för licentiatexamen skall enligt studiehandboken ha viss karaktär av specialisering. Uttryckligen nämns »någon viss period av svensk musikhistoria» och »en motsvarande period i allmän musikhistoria». Detta bör i första hand tolkas så, att licentianden inte skall behöva svara för en över »berömlig» väsentligen utvidgad läskurs över *hela* det musikhistoriska fältet, i andra hand så, att de fördjupade studierna bör koncentreras på en viss historisk period (t. ex. medeltiden, barocken eller 1800-talet). På denna punkt får studiehandbokens formuleringar emellertid anses vara i behov av viss komplettering. Både med hänsyn till den allmänna tendensen till specialisering och till behovet av specialister inom musikkforskningens eget fält, förefaller tiden mogen att låta flera vägar stå öppna än de i studiehandboken antydda. Den rent *historiska* specialinriktningen bör betraktas som *ett* specialiseringsalternativ bland andra. Av dessa andra alternativ kan särskilt framhållas (1) en biblioteksvetenskaplig-paleografisk inriktning (inkluderande bibliografi, arkivforskning, källkritik, notskrifter, editionsteknik o. dyl.), (2) en musiketnologisk inriktning (inkluderande

såväl allmän musikeknologi som grundlig orientering i nordisk och speciellt svensk folkmusikforskning jämte visst mått av fältarbete), samt (3) musikteoretisk inriktning⁷ (varvid man måhända måste skilja mellan en mera »tillämpad» och en mera vetenskapsteoretisk-psykologisk?). I mycket måste väl allt det bli en fråga från fall till fall och om överenskommer mellan ämnesledaren och den studerande. Huvudsaken är att kvalitetskravet upprätthålles samtidigt som begåvade lärjungars specialintressen tas till vara och studietiden begagnas på ett för både den enskilde lärjungen och landets musikforskning bästa möjliga sätt.

Lärare och institutionspersonal i Uppsala

Efter denna summariska översikt över undervisning m. m. i Uppsala bör något sägas om lärarestabens och den övriga personalens sammanställning vid institutionen. Läget härvidlag är dock svårt att precisera annat än för stunden. I petitumskrivelser gör sig musikforskningen ständigt påmint och röner ibland nederlag, ibland framgång med sina äskanden. Följande redogörelse avser i första hand läget t. o. m. vårterminen 1959. Från och med höstterminen 1959 har vissa förbättringar uppnåtts, vilka dock kräver en viss övergångstid för att tillfullo kunna utnyttjas.

Såsom redan nämnts har lärostolens innehavare — tillika institutionens prefekt — en undervisningsskyldighet på 4 vt. Han biträdes i första hand av en e. o. docent med 75 vt. undervisningsskyldighet per studieår (vilka under en följd av år regelbundet överskridits med inemot 40 % för upprätthållandet av tvåbetygsundervisningen i allmän musikhistoria).⁸ Den musikteoretiska delen har ombesörjts av universitetets director musices. Av hans undervisning ingår 1 vt. i den s. k. exercitiemästaretjänsten. För det övriga har han ibland erhållit en blygsam ersättning, oftast ingen alls. De speciella kurserna i musikeknologi, notskrifter etc. ombesörjas av »extralärare», vilka honorerats från s. k. kursanslag. Dessa lärare skall ha lägst fil. lic.-examen. 1957 tillkom en docentur i »musikhistoriens hjälpvetenskaper». Dess innehavare meddelar sedan 1958 viss undervisning i musikbibliografi o. dyl.

Till institutionen är i övrigt knutna en första och en tredje amanuens samt ett antal arkivarbetare. Ingen av amanuenserna har intill höstterminen 1959 haft någon undervisningsskyldighet, men den tid de måst nedlägga på det löpande arbetet vid institutionen har vanligen väsentligt överskridit den stipulerade tjänstetiden. På grund av ämnets art

⁷ Angiven i studiehandboken.

⁸ Denna docentbefattning är dock inte avsedd enbart för musikforskning utan för en grupp av tre ämnen. (Musikforskning, religionshistoria samt nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt folklörhistisk.)

är detta löpande arbete både omfattande och mångskiftande. Punkterna inköp, accession och katalogisering gäller inte bara bokbestånd och tidskrifter utan även notmateriel och grammofonskivor. Inköpsresurserna har visserligen varit små, men institutionen har fått åtskilliga värdefulla gåvor, som måste bli föremål för accessionering och katalogisering. Härtill kommer numera en tämligen stor (och tidsödande!) bandinspelningsverksamhet. (Viss teknisk assistens har härvidlag frivilligt lämnats av en studerande de båda sista åren.) Vidare hör till göromålen framställning av visst notmateriel i fotokopior, administrativa och expeditionella göromål samt studierådgivning. Marginal för assistans åt lärare och forskare i samband med mera kvalificerade undersökningar blir under sådana förhållanden så snäv, att dylikt bistånd långa tider är praktiskt taget obefintligt eller inskränker sig till viss skrivbiträdeshjälp.

Fr. o. m. höstterminen 1959 har personalförhållandena vid institutionen kommit i gynnsammare läge. Bland annat blir det framgent möjligt att förfoga över en arvodesanställd lärare, det må nu bli i form av en »biträdande» läraretjänst eller som ett universitetslektorat. Viss del av första amanuensens tjänstgöringstid har avsatts för mera elementära undervisningsuppgifter. Ett vitalt önskemål, som däremot ännu inte hör sammats, är äskandet av en *assistenttjänst*, i vilken bl. a. borde ingå arbetsuppgifter av teknisk och laboratoriemässig art. Den i en sådan assistenttjänst ingående undervisningsskyldigheten bör företrädesvis utnyttjas till kursmoment rörande akustik och experimentell musikpsykologi samt musikinstrumentkännedom.

Slutligen har institutionen under en följd av år haft förmånen att kunna utnyttja f. d. docenten Richard Engländerns eminenta sakkunskap, såväl i form av särskilda föreläsnings- eller seminarierier och lektioner i generalbaslära, som i praktiska övningar i ett »collegium musicum». Trots att Richard Engländer våren 1958 fyllde 70 år, fullgör han alltså vissa av dessa undervisningsmoment, delvis i kraft av sin vitalitet men än mera för att bistå ämnet, så länge medel och lärartid tryter.

Läget vid andra universitet och högskolor

Vilka möjligheter finns eller kommer inom den närmaste framtiden att yppa sig för akademiska studier i musikforskning på andra håll i landet än i Uppsala? Frågan dyker upp då och då, och kommer vanligen från studerande, som av ekonomiska eller andra skäl helst hade velat läsa alla sina examensämnen vid en och samma närbelägna läroanstalt. Den bör givetvis beröras i detta sammanhang, men svaret måste bli kortfattat. Inga tecken tyder f. n. på att ännu en lärostol i ämnet är på väg att upprättas inom de närmaste åren. Detta betyder

inte att universiteten i Lund och Göteborg eller Stockholms högskola är ointresserade av att få ämnet företrätt. Snarare torde det ligga så till, att ramen för de hårt trängda statsanslagen till forskning och akademisk undervisning inte anses tillåta en sådan utvidgning, förrän den befinnes oundgängligen nödvändig. Denna »nödvändighet» torde i sin tur främst mätas efter antalet studerande samt efter ämnets »matnyttighet» — närmast då som ingrediens i ämbetsexamen, om inga tekniska, medicinska eller nationalekonomiska vinster kan åberopas.

Den enda högre undervisningsanstalt, som givit utrymme åt ämnet musikforskning eller någon del därav, är hittills Stockholms högskola. Sedan 1956 har där funnits en docentur i *musiksociologi*. Från och med höstterminen 1959 har denna docentur utvidgats till att gälla musikforskning. Befattningen har inte omfattat den sedvanliga sexårsperioden, utan har upprätthållits ett år i sänder, men torde av allt att döma komma att utsträckas t. o. m. 1961. Ämnesrepresentationen har ej varit förenad med examinationsrätt. Undervisningen har inte heller haft kursmässig uppläggning. Redan från början inrättades däremot samarbete med högskolans fonetiska övningslaboratorium och med ämnet teaterhistoria, och åtskilliga föreläsningsserier m. m. har behandlat operahistoriska frågor.⁹ Deltagareantalet i denna undervisning har under de 3—4 år som gått sedan docenturen inrättades enligt uppgift varierat mellan fem och tio per läsår.

I övrigt kan hänvisas till den diskussion av ev. upprättande av ytterligare någon lärostol, som förts i 1947 års musikutredning (Musikliv i Sverige; Statens offentliga utredningar, 1954:2, s. 345—352) och de på utredningens betänkande avgivna remissvaren. I huvudsak torde de synpunkter som 1954 framlades av utredningen få anses vara aktuella även i dag. (Några av utredningens prognoser har direkt med framtida personalbehov inom forskningen att göra och skall i korthet beröras längre fram.) Särskilt bör här framhållas, att utredningen redan på sin tid skisserade ett program för en tänkbar differentiering av ämnet, därest ännu en lärostol skulle komma att inrättas. Det heter i betänkandet (s. 351):

»I Uppsala har under professor Carl-Allan Mobergs ledning företadesvis den historiskt inriktade musikforskningen stått i centrum. Denna inriktning bör vidmakthållas med tonvikt på den svenska musikhistoriens, källforskningens och källkritikens områden. Det är också lämpligt att till Uppsala-institutionen knyta en speciell docentur i folkmusikforskning, även med hänsyn till de i landsmålsarkivet i Uppsala befintliga folkloristiska samlingarna. Från Uppsala bör på lämpligt sätt ett samarbete inom folkmusikforskningen etableras med musikhistoriska muséets folkmusikavdelning och med visarkivet.

⁹ Hösten 1959 utgjordes undervisningen av föreläsningar om svensk musikhistoria 1750—1825 (2 vt.) samt seminarieövningar (2 vt.).

Den andra institutionen bör lämpligen på motsvarande sätt särskilt kunna inrikta den vetenskapliga verksamheten på musikteori och musikestetik, musikpsykologi och -pedagogik samt på det den praktiska musikutövningen närstående forskningsfältet uppförandep Praxis. MU [musikutredningen] vill samtidigt föreslå, att en specialdocentur vid samma institution inrättas i musikpsykologi och -pedagogik såsom en motsvarighet till Uppsaladocenturen i folkmusikforskning. Om lärostolen förlägges till Stockholm kan genom anknytning till musikhögskolans högskolelinje för musikhögskolans forskning på det sistnämnda området såväl kunna få bistånd med kliniska iakttagelser som föra ut sina resultat i praktisk tillämpning.»

I och med att man vid Musikhögskolan tagit upp tanken att söka genomföra en ny typ av musikhögskoleexamen med utbildning i musikhistoria motsvarande 2 akademiska betyg i musikforskning har även följande passus i utredningens betänkande fått förnyad aktualitet:

»Med hänsyn till den planerade utbyggnaden av högskolelinjen för musikhögskolans i enlighet med MU:s organisationsförslag för denna, vari föreskrives, att i musikhögskoleexamen KMH skall ingå undervisning i musikforskning för meddelande av kunskaper, motsvarande minst två akademiska betyg, finns mycket som talar för att lärostolen bör förläggas till Stockholm. Tentamensrätt i musikforskning bör under alla förhållanden förbehållas professorskompetent eximinator. Emellertid måste det sägas vara både ekonomiskt och orealistiskt med hänsyn till den rådande personalbristen, att till musikhögskolan knyta en professorskompetent lärare i musikforskning och musikhistoria, dels med hänsyn till att undervisningen vid musikhögskolan i musikhistoria för majoriteten av elever, d. v. s. de studerande vid konservatoriet och övriga högskolelinjer, mycket väl kan ombesörjas av lärare med något lägre kompetens, exempelvis en docent och en lektor, dels med hänsyn till att en lärare med så höga akademiska kvalifikationer som professorskompetens borde utnyttjas för undervisning även åt de studerande, som vill taga med ämnet i en lägre akademisk examen eller önskar bedriva vetenskapliga studier däri på högre stadium.

Det foljdriktigaste med hänsyn till dessa överväganden vore att förorda inrättandet av en professur vid Stockholms högskola, varvid undervisningen vid KMH kunde ombesörjas av lärare med docent- och lektorskompetens, med det förbehållet att undervisningen i musikforskning i den högre musikhögskoleutbildningen i pedagogiskt avseende ställes under högskoleprofessorns överinseende och sluttentamen för musikhögskoleexamen KMH sker för samme professor.»

DE STUDERANDE. NÅGRA FAKTA OCH SIFFROR

För att få en någorlunda tillförlitlig bild av läget beträffande de studerande i musikkforskning under de sista decennierna — deras antal, studiegång, senare verksamhet och anställningar m. m. — utsändes våren 1959 ett frågeformulär till omkring 200 förutvarande och nuvarande studerande. Resultatet av enkäten blev 86 brukbara svar.¹⁰

Enkätens uppläggning

Det relativt enkla frågeformuläret upptog — i kort sammandrag — följande punkter: uppgifter om födelse- och studentexamensår, tidpunkten för deltagande i tvåbetygskursen, tidpunkt för avläggandet av akademiska examina jämte uppgifter om ämnesval och betyg, uppgifter om övrig musikalisk och ev. icke-musikalisk utbildning, om ev. stipendier samt om »viktigare arbetsuppgifter, anställningar, tjänster». De sista fyra frågepunkterna gällde: (1) ett »kort omdöme om nyttan av studierna i musikkforskning med hänsyn till senare verksamhet»;¹¹ (2) »kort omdöme om valet av andra ämnen i fil. kand./fil. mag. Två alternativ angavs: a) bekräftelse av att valet av ämneskombination visat sig »tillfredsställande och användbart», och b) synpunkter på vilken ämneskombination som ev. varit att föredraga »med ledning av senare erfarenheter och verksamhet»; (3) uppgift om »genomsnittlig årsinkomst sedan avläggandet av examen med minst 2 betyg i musikkforskning» (svar på denna fråga angavs vara önskvärd men inte obligatorisk); (4) »övriga synpunkter och önskemål». (Den sistnämnda frågan har avlockat många svarare både personliga och givande uttåg. Ett urval uttåg under denna punkt kommer att citeras längre fram i lämpliga sammanhang.)

De uppgifter som närmast lämnas, är nästan alla hämtade ur enkätmaterialiet. Insamlandet av uppgifterna har inte gått helt friktionsfritt. Många som fått frågeformuläret har underlåtit att svara, andra har svarat först efter upprepade påstötningar, och några har lämnat ofullständiga uppgifter, varav dock somligt kunnat kompletteras i efterhand.

Här inställer sig omedelbart frågan, om de 86 brukbara svar, som inkommit, ur statistisk synpunkt kan anses representativa för »totalpopulationen», dvs. för samtliga, som studerat musikkforskning vid Uppsala universitet. Det totala antalet studerande sedan 1928/29 uppgår (approximativt) till 315. Av dessa har ca 150 eller nära hälften bedrivit sina

¹⁰ Såsom »brukbara» har räknats alla svar från studerande, som utöver att följa den propedeutiska ettårskursen avlagt sluttentamen i musikkforskning eller annat ämne eller anförat annan utbildning, ävensom äldre studerande, som avlagt tentamen eller har annan utbildning. De svar, som avförts ur bearbetningen kommer huvudsakligen från unga studerande, som överhuvud taget inte fullgjort några andra utbildningsmoment än den propedeutiska grundkursen i musikkforskning (nästan alla tillhörande »kullen» 1958/59).

¹¹ Här angavs fyra alternativ: »Ett oundgängligt led i utbildningen/ Ett värdefullt men ej oundgängligt komplement/ Bättre som stöd till annat huvudämne/ Ett moment som haft ringa/ ingen betydelse för min senare verksamhet el. tjänst.»

studier under det sista årtiondet (fr. o. m. 1948). Åldersfördelningen bland dem, som besvarat enkäten visar, att över 90 % är födda mellan 1917 och 1936 med maximum under tioårsperioden 1923—33 (dvs. aktuellt åldrarna 27—37 år). Detta innebär — om man räknar med 19/20 som genomsnittlig ålder vid studentexamen och de akademiska studiernas påbörjande — att enkätmaterialiet väsentligen är relevant beträffande dem, som påbörjat sina studier *tidigast* någon gång omkring åren 1937—1943. Antalet studerande fr. o. m. denna period torde uppgå till omkring 200; av dessa har då (alltjämt approximativt) ca 40 % avgivit svar, en siffra som får anses fullt godtagbar.

Rent subjektivt bedömt förefaller de inkomna svaren sammanlagt att ge ett ganska trovärdigt och rimligt genomsnitt, som sannolikt endast undergått obetydliga detaljförändringar, därest flera svar inkommit. Någon fullständig statistisk bearbetning av materialet efter alla konstens regler är det inte heller fråga om i det följande. Meningen är endast att hämta fram ett antal sifferuppgifter, som kan ge konkretion åt den eftersträfvade översikten av läget och förtydliga vissa generella tendenser.

Antalet studerande

Det totala antalet studerande sedan 1928/29 är ca 315, vilket gör ca 10 per år under hela 30-årsperioden. Siffran 150 studerande under tioårsperioden 1948—58 visar dock en tydlig ökning (genomsnitt 15 per år). Denna ökning kan i någon mån verifieras och nyanseras i det tillgängliga (delvis tyvärr ofullständiga) materialet av anteckningslistor från den löpande undervisningen. Några ungefärliga siffror kan anföras: under 1930-talet var det genomsnittliga antalet nya studerande 8, under perioden 1943—47 varierande mellan i genomsnitt 11—16, 1948—55 ca 12—17 och efter 1955 ca 14—20. Denna ökning torde dock endast vara en naturlig andel av den totala ökningen av per år nyinskrivna studenter vid Uppsala universitet.¹² Sett mot denna bakgrund har studenternas intresse för ämnet musikkforskning egentligen inte ökat i den takt, som siffrorna tycks utvisa.

Rörande fördelningen på manliga och kvinnliga studerande ger enkäten kvantitativt sett ett missvisande besked. De 86 inkomna svaren fördelar sig på 70 män och 16 kvinnor, siffror som klart avviker från det faktiska förhållandet, åtminstone vad deltagargrupperna i tvåbetygskurserna beträffar. Där torde nämligen det kvinnliga inslaget åtminstone under senare år snarare vara omkring 50 %. Av någon anledning tycks alltså de manliga studerande ha varit mera beredvilliga att delta i enkäten än de kvinnliga. Detta förhållande skulle emellertid också kunna

¹² 1943 inskrevs 669 nya studenter, 1947 739 st., 1951 869 st., 1955 1 126 st. och 1958 1 619 st. Med hänsyn till att ämnet endast är representerat i Uppsala och att institutionen där alltså har att sörja för hela landets utbildningsbehov, är ökningen av antalet deltagare i den propedeutiska undervisningen snarast något mindre än man rent statistiskt haft anledning att vänta sig med hänsyn till den totala ökningen av inskrivna studenter.

sammanhånga med ett annat faktum, som framgår av enquétesvaren, nämligen att en betydligt större procent manliga än kvinnliga studerande fullföljer sina studier till akademiska examina eller åtminstone sluttentamina.¹³

Tabell 1

	Utan betyg och examen:	1—3 betyg:	Fil. lic.:	Fil. dr.:
Manliga (70).....	17 (24 %)	43 (61,5 %)	7 (10 %)	3 (4,5 %)
Kvinnliga (16).....	9 (56 %)	6 (38 %)	1 (6 %)	0

Enquétedeltagarnas ålder vid studentexamen varierar mellan 17 och 21 år med 19/20 som medelvärden. En tredjedel (34 %) har valt att börja sina akademiska studier med musikforskning.¹⁴ Man måste dock noga skilja mellan två grupper: dels unga studerande, som följt tvåbetygskursen direkt efter studentexamen, dels musiklärare, utövande musiker m. fl., som först längre fram och efter avslutad annan utbildning kompletterat med ämnet. De förstnämnda omfattar 83 %, de senare 17 % och genomsnittsåldrarna är resp. ca 22 och ca 31 år.

Fördelning på utbildningsnivåer

Av största intresse är att se hur långt studierna i musikforskning genomförts. I materialet finns alla tänkbara »stadier» representerade, från den som följt propedeutisk undervisning men aldrig tenderat i ämnet och till dem som doktorerat. Fördelningen framgår av följande tabell:

Tabell 2

1. Studerande, som följt propedeutisk undervisning (helt eller delvis) men aldrig tenderat i ämnet	17 st. = 20 %
2. Studerande, som följt propedeutisk undervisning och angivit som sin avsikt att tentera för 2 betyg läsåret 1959/60 ..	9 st. = 10,5 %
3. Studerande, som tagit betyg i ämnet, men ingen akad. examen:	
a) 1(1½) betyg	2 st. = > 2 %
b) 2(2½) betyg (jämfte ofullst. studier för 3 betyg)	4 st. = 4,5 %
c) 3 betyg	3 st. = 3,5 %

¹³ Siffrorna bör ställas i relation till motsvarande uppgifter om den allmänna tendens inom de humanistiska fakulteterna, som redovisas i universitetsutredningens betänkande (I. Den akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen.), Statens offentl. utredningar 1957:24, s. 28—52. »Jämför man så examinations- och studieavbrottsfrekvensen bland manliga och kvinnliga studenter, konstaterar man att examinationsfrekvensen totalt sett ligger väsentligt högre för de manliga än för de kvinnliga (70 % mot 58 %), och att avbrottsfrekvensen är högre bland de kvinnliga; var tredje studentska mot endast var sjätte manlig student har lämnat de högre läroanstalterna utan examen.» (S. 33.)

¹⁴ Under de allra sista åren har detta blivit ännu vanligare; ht. 1959 var över 3/4 av de nya studerandena recentiorer!

4. Studerande, som avlagt fil. kand. el. fil. mag. med	
a) 1(1½) betyg i musikforskning	4 st. = 4,5 %
b) 2(2½) betyg i musikforskning	23 st. = 27 %
c) 3 betyg i musikforskning ¹⁵	13 st. = 15 %
5. Studerande, som avlagt fil. lic.-examen i musikforskning ..	8 st. = < 9,5 %
6. Studerande, som disputerat med musikvetenskapl. avhandling	3 st. = 3,5 %

Dessa siffror utvisar en ganska snabbt avsmalnande pyramid mot toppen, dvs. fr. o. m. fil. lic. Härvidlag ger materialet dock inte en alldeles rättvisande bild. *Totalt* kan man f. n. räkna med att omkring 25 personer inalles avlagt fil. lic. i musikforskning här i landet. Av dessa har sju även disputerat, och ytterligare fem har f. n. gradualavhandlingar under arbete. (Antalet graduerade, som under de sista 40 åren erhållit docentkompetens i hela ämnet musikforskning — tidigare musikhistoria med musikteori — är totalt fyra.)

Särskilt anmärkningsvärda är de relativt höga siffrorna under 1 och 3 i tabellen. Beträffande några, som endast följt den propedeutiska kursen eller som tenderat i musikforskning men ej avlagt examen, är den enkla förklaringen naturligtvis att studierna ännu pågår. Men ännu oftare är det fråga om avslutade, ofullständiga studier. Man kunde kanske befara att här finna många, som »i förtid» erhållit förvärvsarbete och sedan aldrig fått tillfälle att avsluta sina studier, men materialet ger ganska litet stöd för en sådan farhåga. Snarare synes den propedeutiska undervisningen (i sin helhet eller delvis) ha lockat till sig dessa deltagare antingen emedan de önskat få ett musikhistoriskt komplement till annan musikalisk eller pedagogisk utbildning, eller därför att de helt privat varit musikintresserade (kanske amatörmusiker) helt oberoende av övrig (t. ex. naturvetenskaplig!) utbildning och senare yrkesval. Ur vidare musikkulturell synpunkt är detta slags deltagande enbart en tillgång och behöver ingalunda uppfattas som en ofördelaktig »avbränning».¹⁶

¹⁵ Några studerande med »berömlig» i musikforskning har sedermera licentierat i annat ämne; särskild redovisning härav har ansetts överflödigt.

¹⁶ I universitetsutredningens första betänkandedel (Statens offentliga utredningar 1957:24) påpekas (s. 24): »Med det fria tillträdet följer att de filosofiska fakulteterna i högre grad än de »spärrade» utbildningslinjerna fått mottaga elever, som saknar erforderliga förutsättningar för akademiska studier. Av detta skäl har vi anledning att vid dessa fakulteter vänta oss större avgång redan en eller ett par terminer efter inskrivningen än vid de »spärrade» högskolorna.» Denna avgångsorsak är givetvis aktuell även för musikforskningen, som till »erforderliga förutsättningar» måste räkna viss musikalisk specialbegåvning. En del av bortfallet sker emellertid för musikforskningens del mycket tidigt, nämligen under de allra första veckorna av det första studieåret (under eller efter »preparandkursen»), varvid de studerande vanligen torde söka sig till andra ämnen inom fakulteten.

Fördelningen av de 26 enquêtedeltagare, som 1 sept. 1959 inte avlagt någon tentamen i musikkforskning, framgår av följande översikt:¹⁷

Tabell 3

A. Studierna i ämnet icke avslutade:

1. Studerande, som börjat studierna i ämnet 1957/58 eller 1958/59	8 st.
2. Studerande, som börjat studierna i ämnet före läsåret 1957/58	1 st.

B. Studierna i ämnet avslutade:

1. Utövande musiker	5 st.
2. Olika kategorier av musiklektare/musikpedagoger	3 st.
3. Läroverkslärare, folkskollärare och andra kategorier av pedagoger	5 st.
4. Bibliotekstjänstemän	1 st.
5. Tjänstemän m. fl. vid Sveriges Radio	1 st.
6. Övriga »icke-musikaliska» verksamhetsgrenar och yrken	2 st.

Av under B upptagna studerande har 4 akademisk examen (fil. kand., fil. mag. eller fil. lic.) med andra ämnen.

Dessa siffror visar, att mycket få, som sedermera helt eller huvudsakligen haft sin verksamhet på musikaliskt område eller med »musikalisk anknytning», har avbrutit studierna utan tentamen, alltså med undantag för kategorin yrkesmusiker.

Studieåldrar och studietider

Genom den redovisning av undersökningar rörande »studieresultat och studietider inom de filosofiska fakulteterna», som ingår i universitetsutredningens betänkande 1. »Den akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen», står ett fylligt siffermaterial till allmänt förfogande. (Förutom »normalvärden» eller medianvärden o. dyl. för resp. fakulteter ingår särskilda undersökningar rörande ämnena engelska och litteraturhistoria.)

Vad dessa siffror bl. a. klart visar, är att den i examensstadgan föreskrivna normalstudietiden med en betygshet per termin regelbundet överskrides.¹⁸ Ett urval av uppgifterna skall här kort återges som bakgrund till enquêtmaterialens värden.

Som bruttomedeltid för humanistiska examina anges ca 10 terminer (9,6-10,4). Härmed avses »hela det antal terminer som förflutit mellan inskrivningen och fram till och med examensterminen»; detta är också den enda beräkningsgrund för studietid, som kan begagnas i den här aktuella enquêten. Som komplettering till sistnämnda siffra kan anföras, att endast 14 % av humanisterna lyckas hålla tidtabellen 1 betyg/ter-

¹⁷ Uppgifterna får anses ungefärliga och kan endast antyda vissa tendenser; en av osäkerhetsfaktorerna är att några deltagare i båda grupperna eventuellt kan komma att återupptaga studierna eller är i färd med att komplettera fullgjorda trebetygstentamina med en uppsats.

¹⁸ De till grund liggande delundersökningarna gäller perioden 1948—55.

min; 45 % beräknas ha hunnit med $\frac{1}{2}$ betygshet eller mindre per termin. Bruttostudietiderna för tvåbetygstentander i engelska resp. litteraturhistoria var 1955 i Uppsala 24,2 och 16,7 månader.

För högre examina kan nämnas följande siffror. Den genomsnittliga studietiden för dem, som disputerar, är (för åren 1944—55) 4 år till »grundexamen» (fil. kand. eller fil. mag.), ytterligare 6 år till fil. lic. och ytterligare 4—5 år till fil. dr.¹⁹ Detta innebär en »mediantid» för fil. lic. på ca 10 år och för fil. dr. med ca 14—15 år. Uppgifterna kompletteras och belysas av andra siffror om relationer mellan högre examina och om åldersfördelningar. Generellt kan man enligt föreliggande statistiska undersökningar räkna med ett 37—38 % av den som avlagt fil. kand. avlägger licentiatexamen; motsvarande siffra för dem, som avlagt *antingen* fil. kand. eller fil. mag. är ca 30 %. Av licentiaterna disputerar i genomsnitt något över hälften; denna siffra har under perioden ifråga tenderat att sjunka mot 50 %. (Härav kan slutas, att omkring 15 % av alla som avlagt fil. kand. eller fil. mag. når fram till fil. dr.) Medianvärdet för åldern vid avläggandet av licentiatexamen är 32 år (värdena varierar huvudsakligen mellan 25 och 39) och ligger något högre för kvinnor än män. Motsvarande ålderssiffra för disputation är 37 år; endast 8 % av doktoranderna disputerar före 30 års ålder och ca 30 % är 40 år eller däröver. Samtliga anförda värden gäller humanistiska ämnen.

Ytterligare bör kanske återges några uppgifter rörande fördelningen mellan avslutade, ofullbordade och avbrutna studier. Av 1948/1949 inskrivna studenter var 1955 (dvs. efter 7—7½ år) 47 % examinerade, 12 % ännu oexaminerade studerande, medan hela 41 % bortfallit utan examina. Dessa siffror avser samtliga humanistiska fakulteter i landet; för Uppsalas del är läget något gynnsammare eller resp. 60, 13 och 27 %.

Mot bakgrund av dessa allmänna uppgifter företer de värden, som kan erhållas ur enquêtmaterialen, inte så stora avvikelser som man kanske haft anledning att vänta med hänsyn till att vissa moment i den musikvetenskapliga/musikaliska utbildningen otvivelaktigt tenderar till att förlänga studietiden (praktiska färdigheter, musikteoretiska skrivövningar, repertoargenomgång o. dyl.). För att få fram någorlunda acceptabla och rättvisande värden måste dock tagas särskild hänsyn till en del inte så ovanliga »specialfall». Till dem hör åtskilliga, som först sent fått upp ögonen för att studier i musikkforskning skulle kunna vara till nytta. Kanske har de dessförinnan eller rentav sedan flera år tillbaka avslutat sin egentliga studietid, t. ex. med högre musiklektare-, organist- och kantorsexamina, genomgång av folkskoleseminarium el. dyl. De representerar s. a. s. en »oldboy-klass», vars studieåldrar och bruttostudietider skulle ge rent missvisande totalsiffror, om värdena räknas ihop med dem för nybakade studenter etc. Men också för dem, som mera kontinuerligt bedrivit studier i ämnet, finns anledning att skilja mellan sådana, som »direkt» arbetat vidare med dessa studier som huvudsaklig eller enda sysselsättning, och sådana, som under bruttostudie-

¹⁹ Cf. tabellen s. 147 i universitetsutredningens betänkande 1.

tiden (efter studentexamen) haft andra sysselsättningar (tjänster m. m.) eller samtidigt fullgjort annan mera omfattande utbildning (t. ex. vid KMH). De båda sistnämnda kategorierna betecknas i det följande för enkelhets skull »utan» och »med» (underförstått förvärvsarbete eller annan flerårig utbildning).

Efter dessa preludier kan följande data anföras ur enquêtet materialet. Genomsnittsåldern för »vanliga» deltagare i tvåbetygskursen (vid höstterminen) är såsom tidigare angivits 22, för »oldboys» (17 %) 31 år. Motsvarande åldrar för färdiga 2 betyg (tentamen plus transkriptionsuppgift) resp. 23,5 och 28 år. (Sistnämnda överraskande medelvärde är baserat på ett minimalt material; i denna kategori finns många bortfall men också många som studerat direkt för 3 betyg.) För tre betyg i ämnet är totalmedeltalet något över 26 år; även här tycks man behöva skilja mellan samma båda ålderskategorier med medeltalen resp. 24,5 och 33,5 år. Genomsnittsålder vid avläggandet av fil. kand. med musikforskning som huvudämne är 25,5 år.²⁰ Som jämförelse kan nämnas att motsvarande siffra (inom enquêtet materialet) för avlagda fil. kand.-examina med musikforskning som »biämne» är 26,7 år. Genomsnittsåldern för avläggandet av fil. lic. i musikforskning är 29,5 år (siffrorna varierar från 25 till 32,²¹ helt i överensstämmelse med av universitetsutredningen redovisade värden). För de fåtaliga graderade enquête-deltagarna fås värdet 36 år.²²

Dessa data om studieåldrar kompletteras — och nyanseras — av uppgifterna om studietider. Härvid avses uteslutande »bruttostudietider», inkluderande alla de förseningar, som kan uppstå på grund av andra akademiska eller praktisk-musikaliska studier, fullgörande av militärtjänst (= ca 1 års försening för manliga studerande) etc.; emellertid torde det vara dessa »realistiska» värden som är av störst intresse.

Fördelningen av studietid på resp. betyg och examina framgår av tabell 4.²³ (Beträffande förkortningarna »utan» och »med» se ovan.)

²⁰ Hit räknas dels dem, som har högre betyg i musikforskning än i de andra ämnena, dels dem, som har lika högt betyg i annat ämne, men likväl helt eller huvudsakligen ägnat sig åt en verksamhet med klar »musikalisk anknytning».

²¹ Härvid har dock ett undantagsfall över 40 år utelämnats i beräkningen.

²² Siffran kan kompletteras med en preliminär kalkyl rörande den sannolika genomsnittliga totaltiden för ett antal nuvarande doktorander. För fyra doktorander kan genomsnittsåldern beräknas bli 38—39 år vid disputationstillfället och studietiden efter studentexamen 17—19 år. Flertalet av dessa har haft mycket omfattande pedagogisk och annan verksamhet under hela studietiden efter avläggandet av fil. kand.-examen.

²³ Även här är vissa siffror approximativa på grund av ofullständigt ifyllda formulär. (Några deltagare har sålunda ej angivit tidpunkt för sluttentamina i enskilda ämnen; i dessa fall har tidpunkten för avläggandet av fil. kand. fått gälla även sluttentamen i musikforskning.) — I denna och följande tabeller står »1 betyg» för både 1 och 1½ betyg, »2 betyg» för både 2 och 2½.

Tabell 4. Utbildning.²⁴

Bruttostudietid	2 betyg	3 betyg	Fil. kand. (musikforsk. huvudämne)		Fil. lic.		Fil. lic. efter fil. kand.	Fil. dr
			»utan» dubbelutb./förvärvsarbete	»med» dubbelutb./förvärvsarbete	»utan» dubbelutb./förvärvsarbete	»med» dubbelutb./förvärvsarbete		
2 term.	8	—	—	—	—	—	samma år: 1	—
3 term.	3	—	—	—	—	—	—	—
4 term.	4	1	—	—	—	—	1	—
5 term.	1	—	1	—	—	—	—	—
3 år	2	5	—	1	—	—	1	—
3½ år	—	1	1	—	—	—	—	—
4 år	1	7	3	—	—	—	2	—
4½ år	—	1	—	—	—	—	—	—
5 år	(1)	4	5	3	—	—	3	—
6 år	(1)	2	4	4	1	—	2	—
7 år	(1)	—	2	6	—	—	—	—
8 år	—	—	1	2	—	1	—	—
9 år	—	—	—	5	—	2	—	—
10 år	—	—	—	3	—	1	—	—
11 år	—	—	—	2	—	2	—	—
12 år	—	—	—	2	—	2	—	—
17 år	—	—	—	—	—	—	—	1
18 år	—	—	—	(1)	—	—	—	2
20 år	—	—	—	—	—	(1)	—	—
21 år	—	—	—	—	—	—	(1)	—
27 år	—	—	—	—	—	(1)	—	—
Genomsnittstid ²⁵ ..	3,8 term.	4,1 år	5,2 år	7,9 år	ett fall 6 år	10,2 år	4,6 år	17,7 år

Val av andra ämnen i fil. kand./fil. mag.

De ämneskombinationer, som redovisas i enquêtesvaren är synnerligen brokiga. Sju ämnen har emellertid klar ledning, nämligen i nu nämnd ordning: psykologi och pedagogik, kombinerat eller delat (22 fall), litteraturhistoria (17 fall), konsthistoria (14 fall), engelska (12 fall), teoretisk filosofi (12 fall), religionshistoria (9 fall) och historia (8 fall). Övriga ämnen som figurerar är:

Nordiska språk, Romanska språk och Tyska vardera 5 ggr;

Etnologi och Klassisk fornkunskap vardera 4 ggr;

Matematik och Praktisk filosofi vardera 3 ggr;

²⁴ Att kolumnsummeringar av deltagarsiffrorna här avviker från de i tabell 2 angivna talen beror dels på att flera deltagare lämnat ofullständiga uppgifter om tidpunkt för sluttentamina, dels på att »etappstudietiderna» för lägre examina införts även beträffande deltagare med högre utbildning.

²⁵ De med parenteser betecknade undantagsfallen i tabellen har ej medräknats vid beräkningen av dessa värden.

Estetik, Fysik, Grekiska, Lärdomshistoria, Nordisk och jämförande folklivsforskning, Slaviska språk och Statskunskap vardera 2 ggr;

Sociologi och Teaterhistoria vardera 1 gång.

I någon mån påverkas dessa och närmaste följande siffror av de speciella ämneskombinationerna i ämbetsexamen (10 st. fil. mag. ingår i materialet). Det gäller t. ex. ämnen som nordiska språk och litteraturhistoria i kombination; för studerande med fil. kand. tar konsthistoria ledning över litteraturhistoria.

Att utpeka de vanligaste ämneskombinationerna är vanskligt, eftersom spridningen här blir ännu större. Som allmän tendens kan emellertid anges att de vanligaste kombinationerna består av musikkforskning plus endera *psykologi/pedagogik, litteratur- eller konsthistoria, eller teoretisk filosofi* plus ett (mycket växlande) tredje ämne, *eller* kombinationen musikkforskning och *två språk*.

Synnerligen intressant är att taga del av, vad de studerande på basis av sina erfarenheter, sina yrkesval etc. i efterhand hade föredragit eller vill rekommendera för ämnen och kombinationer. Även här kommer psykologi/pedagogik och litteratur- eller konsthistoria på ledande plats; särskilt ofta förordas t. o. m. kombinationen musikkforskning + litteraturhistoria + konsthistoria. Det visar sig emellertid också, att några ämnen, som står långt ned på listan över gjorda ämnesval, rycker upp ett gott stycke i rekommendationerna. Hit hör i synnerhet historia, närmast teaterhistoria, lärdomshistoria, etnologi, estetik, matematik, latin, sociologi och fonetik i nu nämnd ordning. De oftast anbefallda kombinationerna är:²⁶

Musikkforskning + Litteraturhistoria + Konsthistoria;

Musikkforskning + Psykologi + Konsthistoria;

Musikkforskning + Litteraturhistoria + Teoretisk filosofi.

Man kunde här tänka sig, att uppgifterna om biämnena och kombinationers värde skulle få ökad samling och precision, om man enbart granskade ämnesval och rekommendationer hos dem, som avlagt fil. lic. eller disputerat, respektive är licentiander eller doktorander i ämnet. I viss mån infrias en sådan förväntan, samtidigt som rangordningen mellan ämnena undergår en del frapperande förändringar. I följande uppställning har summerats antalet gånger ett visst ämne *välts eller rekommenderats* av studerande i dessa kategorier:

Teoretisk filosofi 9 ggr;

Konsthistoria och Psykologi/Pedagogik vardera 5 ggr;

Litteraturhistoria 4 ggr;

²⁶ Det kanske kan vara av intresse att återge vilka ämnen, som i ett av svaren särskilt rekommenderas för blivande folkhögskolelärare (utöver musikkforskning). Här nämns i följande ordning: historia, litteraturhistoria, statskunskap, psykologi, geografi och naturvetenskapliga ämnen.

Religionshistoria 3 ggr;

Engelska, Etnologi, Historia, Matematik och Praktisk filosofi vardera 2 ggr;

Fysik, Latin, Romanska språk och Tyska vardera 1 gång.

Måhända ger dessa enkla statistiska uppgifter inte den vägledning beträffande ämnesvalet, som de yngre studerande bland läsarna eventuellt väntat sig; frågan skall dock ytterligare kommenteras längre fram i annat sammanhang.

Annan utbildning

Till enquéten intressantaste resultat hör uppgifterna om deltagarnas övriga utbildning, musikalisk eller annan. Det visar sig, att mycket få saknar (resp. underlåtit att uppge) sådan utbildning. De allra flesta har åtminstone under någon längre eller kortare tid bedrivit praktiska studier på något instrument — privat eller vid musikskola — och inte sällan kompletterat dessa med motsvarande studier i harmonilära o. dyl. Ganska många (13 st.) har avlagt lägre organist- och kantorsexamen. Än mera anmärkningsvärt är dock, att så pass många kan åberopa en mera avancerad eller specialiserad praktisk-musikalisk utbildning, såsom genomgång av examens- eller solistklass vid KMH, specialstudier utomlands på ett instrument, i teori och komposition eller i »gammal musik». Härtill kommer olika andra utbildningsmoment av icke-musikaliskt slag, främst folkskollärareexamen, teologutbildning och bibliotekskurser.

Det förefaller rimligt att räkna med, att alla sådana former av »dubbelutbildning» avsevärt måste förlänga den genomsnittliga bruttostudietiden, eftersom förvärvandet av musikaliska och tekniska färdigheter (på instrument etc.) i regel tar längre tid i anspråk än inläsandet av ett bokligt kunskapsstoff. Man kunde bl. a. förmoda, att de som förvärvat en god praktisk-musikalisk eller musikpedagogisk utbildning kommit på efterkälken med de akademiska studierna eller rentav avbrutit dessa på ett tidigt stadium, liksom omvänt att man åtminstone fr. o. m. licentiatstadiet kan vänta sig en betydlig minskning ifråga om praktisk-musikalisk utbildning. I två hänseenden visar sig ett sådant antagande vara riktigt. Det finns en grupp yrkesutövande musiker (instrumentalister), som enbart följt den propedeutiska kursen, men sedan aldrig fullföljt studierna (och troligen inte heller haft detta för avsikt). Det finns också åtskilliga musiklärare och kyrkomusiker (med KMH-examina), som antingen enbart följt grundkursen eller tagit betyg i ämnet utan att fullfölja de akademiska studierna till fil. kand. (Några av dem, upptagna under B 2 i tabell 3, har t. o. m. fullgjort tentamina för 3 betyg, men aldrig fått tid till att skriva sina trebetygsuppsatser.) Tar man däremot utbildningsnivån i musikkforskning som utgångspunkt för

Tabell 5

	28Ej tent.	Utan akad. exam.			Fil. kand./ mag.			Fil. lic.	Fil. dr	To- talt
		1 b.	2 b.	3 b.	1 b.	2 b.	3 b.			
A. Musikalisk utbildning										
1 Yrkesmässig instrumentalist- utbildning (soloklass KMH) el. motsvarande ²⁷	4	1	—	1	—	2	3	1	1	13
2 Musiklärareexamen KMH ²⁷ ..	2	—	1	2	2	1	2	1	—	11
3 Högre organistexamen (KMH) ²⁷	4	—	2	1	2	1	1	1	—	12
4 Högre kantorsexamen (KMH) ²⁷	2	—	1	1	2	1	1	1	—	9
5 Pedagogutbildning (examen), KMH eller motsvarande ²⁷ ..	1	1	2	—	—	1	1	—	—	6
6 Lägre organist- och kantors- examen	6	—	2	—	1	2	1	1	—	13
7 Specialstudier i teori, kontra- punkt, komposition	3	1	2	2	—	1	2	6	1	18
8 Yrkesmässiga praktisk-musi- kaliska studier i utlandet (allmänt, cf. 9)	2	—	—	2	1	1	3	2	—	11
9 Specialstudier i »gammal mu- sik» (Schola cant. Basel, Coll. musicum i Sthlm el. dyl.) ..	—	—	—	—	—	2	3	1	1	7
10 Diverse undervisning på in- strument, i teori mm, privat eller vid musikskola	16	1	—	—	—	9	9	6	3	44
11 Musikvetenskapliga studier utomlands	—	—	—	—	—	—	1	1	1	3
12 Ingen musikutbildning	6	1	—	—	1	4	1	—	—	13
B. Övrig utbildning										
13 Folkskollärareexamen	3	—	—	—	—	3	—	—	—	6
14 Teologiska studier (teol. kand.)	2	—	—	—	—	3	—	—	—	5
15 Bibliotekskurs eller motsva- rande	1	—	—	—	—	2	1	—	1	5
16 Akademisk utbildning i na- turvetenskapliga ämnen	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
17 Annan specialutbildning (Radio/TV, Pählmans han- delsinstitut m. m.)	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
18 Ingen utbildning vare sig under A eller B ²⁸	3	1	—	—	2	3	1	—	—	10

jämförelsen, visar det sig att det råder en överraskande god korrelation mellan högre akademisk utbildning och jämförelsevis fyllig praktisk-musikalisk eller pedagogisk utbildning. Fördelningen framgår av tabell 5.

Med »högre utbildning» avses här framför allt kategorierna fr. o. m. »trebetygare» i musikforskning med komplett fil. kand. (eller fil. mag.)

²⁷ Här inräknas även nuvarande elever i respektive klasser vid KMH.

²⁸ Några av dessa har akad. examen i andra ämnen.

och uppåt.²⁹ Den goda korrelationen ifråga är ur flera synpunkter intresseväckande. Tydligt återfinns man inom dessa kategorier många »dubbelbegåvningar» med både läshuvud och musikalitet, vilka också underkastat sig en motsvarande »dubbelutbildning». I vilken utsträckning kan nu »dubbelutbildningen» sägas ha förlängt bruttostudietiden?

I följande översikt har måst bortses från de förseningar, som beror på förvärvsverksamhet o. dyl. under själva studietiden. Tabellen upp-
tar endast studerande som dels *avlagt akademisk examen med minst 2 betyg i musikforskning* och kan anses ha avslutat sina studier,³⁰ dels *har annan utbildning enligt punkterna A: 1—11 i tabell 5*, varvid dock såsom »dubbelutbildning» *icke* räknas akad. examen plus enbart privata studier enligt punkten 10. De nedan angivna värdena avser medelvärden för bruttostudietid uttryckt i år:

Tabell 6

Genomsnittlig studietid för all utbildning inklusive	2 betyg	3 betyg	Fil. lic.	Fil. dr
»Dubbelutbildning»	11	9,4	10,7	17,5
Övriga med akademisk exa- men men föga eller ingen annan musikalisk utbildn. ..	7,5	9,6	11,5	18

Dessa värden är onekligen förbluffande. Den av »dubbelutbildningen» förorsakade förändringen av bruttostudietiden tycks vara ganska ringa, och märkligt nog innebär den inte ens alltid en förlängning! För »tvåbetygarna» noteras visserligen en försening på ca 3,5 år, men på trebetygsstadiet har den reducerats till ett mycket oväsentligt värde (0,2 år). För licentiaterna uppvisar de »dubbelutbildade» en genomsnittligt något *kortare* studietid (— 0,8 år)!³¹ Mellan de fåtaliga graduerade deltagarna föreligger ingen nämnvärd skillnad.

Av särskilt intresse är att jämföra dessa värden med den specificering av utbildning »med» och »utan» förvärvsarbete och/eller flerårig musikutbildning, som lämnats i tabell 4. Där redovisas — visserligen på ett något avvikande material — en *förlängning* av bruttostudietiden på 2,7 år för fil. kand. med musikforskning som huvudämne.

²⁹ Därest flera av dem som hamnat på biblioteksbanan besvarat enqueteen, hade korrelationen sannolikt blivit något mindre hög. Beträffande bibliotekstjänstemännen är »utbildningstendensen» nämligen otvetydigt högre akademisk utbildning, eventuellt kompletterad med bibliotekskurs(er), men ett mindre mått av praktisk-musikalisk utbildning.

³⁰ Närmare bestämt: har avslutat en huvudetapp av studier och erhållit anställning. Några av dessa planerar att licentiera.

³¹ Härvid har i beräkningen ej medtagits en fil. lic., som (undantagsvis) efter längre studieuppehåll avlagt denna examen vid 47 års ålder.

Även om de beräknings- och bedömningsgrunder som använts har sina brister, måste man dock godtaga resultatens generella tendens och ge denna följande tolkning: den avgörande förlängningsfaktorn för de här aktuella kategorierna är själva *förvärvsarbetet under studietiden, icke »dubbelutbildningen»*.

Siffrorna visar, att de klart både musik- och allmänbegåvade studenterna vanligen hinner med såväl akademiska examina som en god praktisk-musikalisk (eller annan) utbildning utan nämnvärd förlängning av studietiden jämfört med övriga studerande. Det ligger nära till hands att här draga slutsatsen, att god praktisk-musikalisk orientering tydligen underlättar studierna i musikkforskning. På basis av erfarenheter från undervisning och intryck av de studerande skulle man emellertid vilja formulera ett förklaringsförsök något annorlunda. Den för studier i musikkforskning mest lämpade kategorin besitter såväl en god intellektuell som en god musikalisk begåvningsutrustning. Finns denna dubbla utrustning, går de praktisk-musikaliska och de akademiska studierna lätt att förena, och bådadera främjar varandra inom det musikaliska fältet på ett sätt, som bl. a. kommer till uttryck i överraskande låga värden för genomsnittliga bruttostudietider.

Stipendier

Omkring en tredjedel av deltagarna i enquëten har erhållit någon form av stipendier under studietiden; härvid har i beräkningen medtagits även sådana stipendier, som varit belöningar och stöd åt de studerande i deras egenskap av utövande musiker. Fördelning på »stipendietyper» framgår av följande uppställning:³²

- 6 st. statens studiestipendier (1 under 1 år, 2 under 3 år, 3 under 4 år);³³
- 3 st. licentandstipendier (1 under 1 termin, 1 under 1 år, 1 under 2 år);³⁴
- 3 st. doktorandstipendier (1 under 2 år, 1 under 3 år, 1 under 3½(4?) år);³⁵
- 11 st. »musiker»-stipendier;³⁶
- 8 st. övriga rese- och studiestipendier.³⁷

Yrkesval, anställningar och tjänster

Även härvidlag erbjuder materialet en mångskiftande provkarta på verksamhetsgrenar, såväl av musikalisk som icke-musikalisk karaktär. Bilden berikas och kompliceras än mera av, att så många haft och har flera olika slags sysselsättningar. Det visar sig — egentligen inte ovän-

³² Tyvärr har ytterst få enquëtedeltagare meddelat stipendiebeloppens storlek.

³³ Några stipendier över flera år innehas *just nu* och kommer att gälla för längre perioder än här angivet.

³⁴ 4 ur Kungafonden och vardera ett från Jenny Lind, Gålö, Axelsson-Johnson, Gehrman, Berwalds, Wachtmeisters och R. Sundins stipendiefonder.

³⁵ 2 st. Franska statens stipendier samt G. Wennerbergs resestip., Stieglers, Skolöverstyrelsens, Franska institutets, Amerikanska statens och Belgiska statens stipendier vardera ett.

tat — att åtskilliga både under och efter studietiden förenat exempelvis musikkritisk verksamhet med pedagogisk, med andra former av skriftställeskap, med folkbildningsarbete eller t. o. m. samtidigt varit aktivt utövande musiker. Andra har låtit radioverksamhet och lärare-tjänster eller amanuensbefattningar avlösa varandra, några kombinerat bibliotekstjänst med musikskriftställeskap osv.

I tabell 7 redovisas därför inte antalet *individer* utan antalet *anställningar/»arbetstillfällen»*, varvid dock skiljes på mera stadigvarande och mera tillfällig verksamhet, i den mån denna distinktion har kunnat utläsas ur enquête-svaren. (En och samma person kan följaktligen figurera under mer än en rubrik.) Siffror inom parentes markerar »tillfällig verksamhet». Själva klassificeringen av verksamhetsformerna har stundom vållat huvudbry, men i allt väsentligt torde de i tabellen begagnade rubrikerna ge en tillräckligt detaljerad bild av fördelningen.

Omdömen om ämnets värde för den senare verksamheten

I tabell 7 har uppgifterna om verksamhetsområden, anställningar etc. även sammanställts med enquête-deltagarnas värdering av studierna enligt den tidigare angivna skalan med fyra alternativ.³⁸

Av dessa alternativ har det tredje »Blämne som stöd till annat huvudämne» strukits under av ytterligt få deltagare; då dessa *samtidigt* strukit under ett av de andra alternativen, har nr 3 fått utgå, varefter återstår tre.³⁷ Totalfördelningen på de 79, som besvarat frågan, är:

»Ett outhärligt led i utbildningen»	43 st. (54,5 %)
»Ett värdefullt men ej outhärligt komplement» ...	28 st. (35,5 %)
»Ett moment som haft ringa/ingen betydelse för min senare verksamhet el. tjänst»	8 st. (10 %)

Detta tyder på en överlag positiv värdering från deltagarnas sida — vi räknar med att den också är sannfärdig — men siffrorna säger egentligen inte så mycket förrän de sätts i relation till yrkesval och utbildning. Tabell 7 torde ge en så pass fullständig och översiktlig bild av situationen, att ytterligare kommentarer är överflödiga.

Inkomster

Frågan om »genomsnittlig årsinkomst», som angavs vara icke obligatorisk, har besvarats av sammanlagt 30 deltagare eller ca 35 %. Materialet är således ganska litet och måhända inte alldeles representativt. Upp-

³⁸ Diskrepanser mellan totalsiffrorna beror dels på uteblivna svar, dels på att deltagarnas omdömen i flera fall måst knytas till mer än en huvudsysselsättning.

³⁷ Detta drabbar givetvis frågealternativens formulering. »Nr 3» om blämne tillhör logiskt sett inte samma klass som de övriga »uppskattningsalternativen», en felaktighet som genast röjs av svaren.

Tabell 7

Sysselsättning/tjänst	Antal	Omdömen		
		Oum-bärl.	Värdef.	Ringa ligen
1 Forskare (lärare i musikforskning) musik-historia vid universitetet, samt lärare vid andra högre musikaliska läroanstalter	7 (+ 2)	6	—	—
2 Amanuenser vid d:o	4	3	—	—
3 Musiklärare och -konsulenter o. dyl. inom skolväsendet, samt musiklärare vid seminarier	9	4	5	—
4 Lärare vid särskilda (kommunala m. fl.) musikskolor	7	2	4	—
5 Kursledare, organisatörer m. m. inom det musikaliska folkbildningsarbetet	4 (+ 5)	3	1	—
6 Privatmusikpedagogisk verksamhet	3 (+ 3)	1	2	—
7 Kyrkomusiker	2	1	1	—
8 Övriga utövande musiker (inkl. dirigenter)	4 (+ 5)	2	1	1
9 Tonsättare	5	3	2	—
10 Studerande, som torde vara inriktade på musikalisk (ev. musikvetenskaplig) verksamhet, men ännu ej träffat mera deciderat yrkesval	6?	4?	2?	—
11 Folkhögskollärare	7 (+ 3)	3	3	1
12 Folkskollärare (ev. med kantorstjänst)	3 (+ 1)	—	2	1
13 Tjänst/anställning vid vetenskapl. bibliotek (KB, UUB etc.)	1 (+ 1)	1	—	—
14 Tjänst/anställning vid musikal. specialbibl. (MAB, Sv. radio)	5 (+ 2)	5	—	—
15 Tjänst/anställn. vid folkbibliotek (och motsvarande)	2 (+ 3)	1	1	—
16 Tjänst/anställn. vid annat (»icke-musikal.») specialbibl.	3 (+ 1)	1	—	1
17 Anställn./verksamhet vid Sveriges radio: inom musikavdelningen och grammofoonarkivet	7 (+ 7)	6	1	—
18 Anställn./verksamhet vid Sveriges radio av icke musikalisk art	2	1	1	—
19 Musikskriftställareverksamhet (tidskr., lexika m. m.)	3 (+ 3)	3	—	—
20 Anställn./verksamhet som musikrecensent (i daglig tidning)	5 (+ 5)	5	—	—
21 Anställning inom musikalie/skivhandeln	1	—	1	—
22 Anställning vid bokförlag	1 (+ 2)	—	—	1
23 Läroverkslärare med humanistiska ämnen	2 (+ 1)	—	1	1
24 Läroverkslärare med naturvetenskapl. ämnen	2	—	1	1
25 Lärare i språk m. m. utan fast tjänst (vikariat o. dyl.)	2	—	1	—
26 Teologer	5	1	3	1
27 Akademisk bana på naturvetenskapl. område	1	—	—	1
28 Teaterverksamhet	1	—	1	—
29 Tjänster i ämbetsverk, banker, posten, verksamhet i affärslivet m. m.	4	—	—	3

gifterna kommer från personer med mycket skiftande utbildning, utbildningsnivå och verksamhet, men kanske kan ändå vissa belysande värden erhållas ur svaren — fortfarande utan minsta anspråk på vattentät statistisk metodik.

Det förefaller sålunda vara möjligt att urskilja tre »stadier»: (1) smärre biinkomster under studietiden eller inkomster av tillfälligt arbete omedelbart därefter; (2) begynnelselön eller -inkomst av mera regelbundet arbete direkt efter studietidens slut, och (3) fast lön eller regelbunden årsintäkt efter ett antal år (i regel = »nulön»).

För »1» varierar uppgifterna mellan 0 och 6 000 kr. Medelvärde för angivna belopp: 2 700 kr.

För »2» varierar uppgifterna mellan 4 800 och 17 000 kr.; medelvärde 13 900 kr.

För »3» varierar uppgifterna mellan 18 000 och 35 000 kr.; medelvärde 24 200 kr.

För att ge en smula relief åt dessa siffror, har uppgifterna i följande tabell ställts i relation till (A) aktuell ålder (1959), (B) total studietid och (C) tid som förlöpt sedan studiernas avslutande (oavslutade studier anges med »oav.»), vidare till utbildningsnivå och till fördelningen mellan »dubbelutbildade» och övriga. Årslönerna har sammanförts i sex lönenivåer, som naturligt givit sig ur materialet.⁸⁸

Tabell 8

	A	B	C	Utan ak. ex.		Fil. kand./mag.			Fil. lic.	Fil. dr	»Dubbel-utb.»	Övriga
				1—2 bet.	3 bet.	1 b.	2 b.	3 b.				
6 000—10 000	29	6,5	oav.	—	—	1	—	1	—	—	1	1
10 000—15 000	28	6	0—6 el.	—	—	1	2	4	1	—	5	3
15 000—20 000	32	8,5	4,5 oav.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
			(+ 2 oav.)	1	1	—	6	2	2	—	5	7
20 000—25 000	32	10	3	—	1	—	1	1	1	—	4	—
25 000—30 000	40,5	12	8	—	—	—	—	2	—	—	1	1
Över 30 000	40	18	7	—	—	—	—	1	1	1	3	—
Totalt antal svar:				1	2	2	8	11	5	1		

⁸⁸ För de lägsta inkomstnivåerna är underlaget så bräckligt och smalt, att uppgifterna utelämnats i tabellen.

VERKSAMHETSOMRÅDEN, ANSTÄLLNINGAR M M.

Uppgifterna ovan om förutvarande musikforskningsstuderandes samsättningar m. m. har redan givit en provkarta på yrkesvägar, som står öppna. Här skall närmast ges en något fylligare översikt över de viktigaste utkomstmöjligheterna inklusive ett försök till prognos om vissa framtida personalbehov. Visserligen kan mycket hända, som plötsligt förändrar utgångspunkterna för varje sådan spådom. En viss arbetsmarknad kan t. ex. mätas snabbare än väntat (eller från annat håll än väntat). Men det kan också öppna sig nya arbetsfält. Vad som emellertid inte torde förändras är det faktum, att svenskt musikliv av i dag är i stort behov av folk med kunskaper och ansvarskänsla, och att den akademiska undervisningen i musikforskningen i vissa stycken bör och kan ge garantier för att kvalitetskravet upprätthålles.

Pedagogiska verksamhetsformer

En stor och viktig grupp av arbetsuppgifter är de *pedagogiska*. I allt flera musikpedagogiska sammanhang är viss musikhistorisk kompetens önskvärd eller nödvändig. (Inom detta fält ställs emellertid vanligen också vissa andra krav, som enbart utbildningen i musikforskning aldrig kan uppfylla: dels på den pedagogiska fallenheten och förmågan, dels på vissa praktisk-musikaliska färdigheter!) Några kategorier har redan nämnts. Åtskilliga *skolmusiklärare* anser sig ha haft stort utbyte av att komplettera sin musiklärarexamen med betyg i ämnet. (9 av de 86 deltagarna i enquëten). Möjligen får man i framtiden här vänta sig en viss minskning (se ovan). Dock kan man alltså räkna med att en akademisk examen med musikforskning (eller åtminstone 2—3 betyg i detta ämne) väger tungt på meritlistan när det gäller särskilda tjänster som *konsulter* eller *inspektörer* för skolmusikundervisningen, liksom för musiklärare vid *folkskollärareseminarier* och *lärarehögskolor*. Färre är de, som valt ämnet som komplement till en *fil. mag.* Läroverkslärarnas omdömen om nyttan av sina betyg i musikforskning är ganska växlande, men det finns flera, som anser sig ha stort utbyte därav inom ramen för sin läroverks- (numera spec. gymnasie-)undervisning i historia och litteraturhistoria.³⁹ En annan viktig kategori, som rekryteras av akade-

³⁹ Några skiftande uttalanden ur enquëtematerialet kan citeras. En läroverkslärare i humanistiska ämnen skriver: »Förutom ett oundgängligt stöd för mig som människa ett viktigt hjälpmedel i min undervisning i svenska och historia på gymnasiet.» En annan (med historia som huvudämne) formulerar däremot sina nedslående erfarenheter i följande varning: »Musikforskning i en fil. mag. komb. är bortkastad tid, vilket också med all önskvärd tydlighet klargöres i studieanvis-

miker med fil. mag. eller fil. kand. är *folkhögskolelärarna*. Vid folkhögskolorna med deras friare arbetsformer finns ofta goda förutsättningar för en lärare som har musikforskning i sin examen att få pedagogisk avsättning av sina kunskaper i form av kursmoment, vilkas uppläggning han eller hon i stor utsträckning själv kan bestämma. De pedagogiska och mänskliga erfarenheterna av några års arbete med folkhögskoleungdom brukar också allmänt anses lika stimulerande som givande.⁴⁰

Från de vanliga folkhögskolorna är steget kort till de folkhögskolor, som har särskild *musiklinje*, resp. till de s. k. *folkliga musikskolorna*. Läger man här till de *kommunala musikskolorna* på skilda orter i landet och ett mindre antal hel- eller halvprivata musikskolor på ungefär motsvarande nivåer, får man en ganska stor grupp av musikaliska undervisningsanstalter, som växt fram med häpnadsväckande fart under de sista 20—25 åren. Både målsättningarna och kompetenskraven på lärarna växlar här tämligen starkt. Vad man främst behöver är naturligtvis praktiker, dvs. instrumentallärare samt orkester- och körledare. Någon av dessa brukar få till uppgift att undervisa även i musik- och gehörslära, enklare harmonisering o. dyl. I den mån man dessutom vill upprätta något slags musikhistorisk undervisning, tager man

ningar av t. ex. Tidning för Sveriges Läroverk, där man varnar för att läsa »exklusiva» ämnen. — Ämnet kan därför i fil. mag. komb. endast ses ss. ett kompl. till historia, där dock konsthistoria anses önskvärd. Ämnet kan därför endast betraktas som en intressant hobby, som man kan ägna sig åt vid sidan av det ordinarie arbetet, varvid det bör obs. att studier för att bredda det kulturhist. underlaget i litteraturhist. och konsthistoria anses meriterande enl. artiklar i Tidn. f. Sveriges Läroverk.»

⁴⁰ I ett enquêtesvar framhålls vissa lämpliga kompletteringar i utbildningen för den som vill söka sig till folkhögskolor; här torde dock avses tjänster som helt avser musikundervisning. Rekommendationerna kan ändå vara av intresse: »För den som önskar medverka i musikaliskt folkbildningsarbete är folkhögskolan ett idealt forum. Ingen elev får vara under 18 år m. fl. gynnsamma utgångspunkter. Förutom betyg i musikforskning måste man förstås ha praktiska färdigheter i kördirigering, arrangemang för skolorkester (som ofta uppvisar vidunderliga instrumentkombinationer), undervisning i piano, stråk- och träblås- (blockflöjt, klarinett t. ex.). Först och främst bör alltså naturligt nog musikforskningsbetygen kompletteras med t. ex. musiklärarexamen. Vill man 'fylla ut' till fullständig fil. kand., tillrådes litteratur-, konst- och 'vanlig' historia.»

I ett annat svar från en folkhögskolelärare heter det: »Jag vill gärna framhålla, att mina musikstudier med betyg i musikforskning både praktiskt och som »papper» varit mig till *utomordentlig och avgörande nytta*. Inom folkhögskolan värderas musikaliska kvalifikationer vanligen mycket högt. — Ett personligt önskemål är att ungdomar med ämnet musikforskning ville söka sig till folkhögskolan. Jag kan nämna, att det i annonser vid tjänstetillsättningar (åtm. e. och e. o.) ofta står något om att 'förmåga att leda sång' ger företräde, vilket i praktiken torde innebära, att den som har musikforskning i examensbetyget har mycket goda chanser, i synnerhet om det också finns praktiska kvalifikationer.»

väl oftast vad man haver. Detta kan vara antingen en av de nyssnämnda lärarna eller en skolmusiklärare på orten, eller varför inte en läroverkslärare eller folkhögskolelärare med betyg i ämnet. Härvidlag händer det nog ibland att efterfrågan blir beroende av tillgång.

Det innebär ingen undervärdering av de betydelsefulla musikkulturella insatser som görs vid de kommunala musikskolorna etc., om man konstaterar att kvaliteten på undervisningen i de s.k. musikteoretiska (dvs. hantverksmässiga) och musikhistoriska styckena ännu är mycket ojämn. För de musikhistoriker, som eventuellt känner sig manade att bidra till höjningen av denna nivå måste dock framhållas, att anställningsutsikterna på de flesta håll torde vara rätt små för andra än för dem, som har hyggliga praktiska och pedagogiska färdigheter på ett instrument el. dyl. och helst även kan meddela den teoretiska undervisning som behövs. I bästa fall försöker skolan förvärva särskild lärare för både musikhistoriska och teoretiska undervisningsmoment. För dylika befattningar kan kombination av betyg i musikforskning med musikledare- eller annan pedagogutbildning från KMH rekommenderas.

Det sagda gäller ett genomsnitt. Över detta höjer sig de i oavbruten utveckling-omformning stadda s. k. *folkliga musikskolorna* med Ingesund-skolan som modellanstalt och Framnäs folkhögskola nära Piteå som närmaste motsvarighet. Även vid dessa och jämförbara anstalter råder sinsemellan rätt olikartade förhållanden, vartill kommer att deras undervisnings- och organisationsplaner nästan ständigt varit i stöpsleven på senare år. Så mycket kan dock generellt fastslås, att de båda nämnda skolorna för närvarande ledas av akademiker med hög musikvetenskaplig kompetens (vilka ledare alltså personligen kan svara för både den musikhistoriska undervisningen, standarden på den teoretiska undervisningen och vidsynen i repertoarvalet vid skolan). Vidare bör framhållas att dessa ledare — av vilka den ena leder skolans orkester och den andre är god pianist — sekunderas av skickliga speciallärare. (I Ingesund har för övrigt utom rektorn f. n. ytterligare två lärare betyg i musikforskning.)

Utrymmet medger inga utförligare upplysningar om dessa och liknande skolor, men av det anförda torde dock framgå, att det rör sig om en rätt omfattande verksamhet, inom vilken lärare med musikhistoriska och -teoretiska kunskaper i skilda sammanhang kan vara välkomna och bli eftersökta. Till de nyssnämnda läroanstalterna gränssar nu å ena sidan det vida fält som kallas »*det fria och frivilliga folkbildningsarbetet*», å andra sidan *den högre fackliga utbildningen* vid konservatorier, högskolor och universitet.

Om det förra står mycket att läsa i 1944 års folkbildningsutrednings Betänkande och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet (Del II. Estetiskt folkbildningsarbete; Statens offentliga utred-

ningar 1948:30) och i musikutredningens »Musikliv i Sverige» (1954). I förstnämnda publikation tycks man för musikens del nästan uteslutande räkna med praktisk-musikalisk amatörverksamhet (spelande och sjungande i studiecirkelform), under det att musikutredningen (s. 71 ff.) särskilt tar upp punkten »musikförståelse», något som lämpligen meddelas »lyssnargrupper».

Undervisningsformen »lyssnarkurs» fick i Sverige en första högkonjunktur på 1940-talet och har sedan dess blivit rätt väl inarbetad och populär. Genom konstmusikens stora spridning via radio och gramofon har allt flera musiklyssnare funnit utbyte i att delta i sådana kurser, antingen dessa gjorts lokalt eller i radio. Erfarenheterna har också visat, att det finns intresse hos allmänheten för många slag av musikalisk orientering, alltifrån elementarkurser av typen »musikalisk ABC» och musikhistoriska översiktsframställningar till studiet av musikalisk formlära, harmonilära eller monografiska studiecirkelar kring en viss tonsättare.

Med kursverksamheterna vid Stockholms högskola och universiteten (»Folkuniversitetet») i spetsen har åtskilliga bildningsförbund (t. ex. ABF och TBV) bedrivit sådan verksamhet under framför allt de sista femton åren. Ibland har dock tillfälliga avmattningar förmärkts, och åtminstone ett av skälen tycks ha varit brist på goda och lämpliga lärare. Här borde unga »musikvetare» kunna räkna med att få »free lance»-uppdrag i relativt stor omfattning. Betyg i ämnet gör visserligen inte utan vidare en god kursledare. Men de som passar för verksamheten kan både göra en insats, lära sig åtskilligt som kan bli till stor nytta i andra pedagogiska sammanhang och få en välkommen biinkomst. Sysselsättningen går utmärkt att kombinera med fortsatta högre studier (t. ex. för licentiaten) liksom med andra slags uppdrag eller tjänster. Det förtjänar f. ö. nämnas, att enstaka folkbildningsförbund på sistone visat starkt intresse för mera kvalificerade kurser med eller utan fortbildningskaraktär (ibland kallade »universitetskurser»). För sådan undervisning har det på musikhistoriskt område helt nyligen visat sig råda brist på kvalificerade och lämpliga lärare.

Inom en del studieförbund och liknande organisationer har musikcirkel- och lyssnarkursverksamheten fått sådan omfattning, att man engagerat en särskild huvudledare (eller »studierektor») för den musikaliska linjen. Även dylika befattningar har ej sällan innehafts av personer med betyg i musikforskning. Pedagogisk erfarenhet och initiativrikedom samt viss fallenhet för organisatoriskt arbete bör här ingå i utrustningen.

Apropos pedagogiska uppgifter kan det vara lämpligt att beröra behovet av föredragshållare i musikaliska ämnen i *radio* (numera även i TV). Som alla vet är det alltså ett tämligen litet antal personer, som

brukar förekomma i sådana sammanhang: en handfull »utomstående» samt några medlemmar av musikavdelningens fasta personal. Den musikkulturella betydelsen av denna verksamhet är otvivelaktigt mycket stor, och musikavdelningens ansvarskänsla för kvaliteten är alltigenom lovvärd. Ändå är det svårt — åtminstone om man tänker på »personalhushållningen» — att frigöra sig från uppfattningen att Sveriges Radio i alltför stor utsträckning varit hänvisad till att utnyttja landets fåtaliga musikforskare och akademiska lärare, som egentligen har andra och ur forskningens synvinkel viktigare uppgifter att hålla sig till.

Gång på gång har det visat sig svårt att få tag i kompetenta och lämpliga nya »radiopratare». Noterar man att här finns ett behov av nyrekrytering — som dessutom ökar och kommer i nytt ljus om man kalkylerar även med televisionen — måste man i samma andetag understryka att det ställs höga fordringar på framställningsförmågan och konsten att diskret hålla den eventuella pekpinnen bakom ryggen. Representanter för Sveriges Radios musikavdelning har emellertid vid ett par halvofficiella tillfällen direkt välkomnat programförslag från yngre musikhistoriker. Den som har ett bra programuppslag och ett någorlunda färdigt manus (inklusive förslag till musikillustrationer o. dyl.) kan alltså räkna med att bli välvilligt mottagen och prövad.⁴¹

Behovet — eller nödvändigheten — av lärarekrafter med musikvetenskaplig utbildning gör sig naturligtvis i synnerhet gällande inom *den högre fackutbildningen*. Men just här är det särskilt svårt att presentera någon kartläggning och prognos. Mycket befinner sig i stöpsleven, och läget kan te sig mycket olika alltefter bedömarens optimism eller pessimism. Så mycket kan dock inledningsvis sägas som att det just nu råder en påtaglig brist på kompetenta krafter som kan garantera successionen på existerande och redan projekterade befattningar, och att befattningarnas antal sannolikt kommer att öka (i varje fall inte att minska) under de närmaste årtiondena. Dessutom kan fastslås att fordringarna för befattningarna ifråga i regel är minst fil. lic. (i flera fall fil. dr med eller utan docentkompetens), god överblick över hela ämnet, ej minst historiskt, samt god pedagogisk förmåga.

Om personal och personalbehov vid institutionen i Uppsala har redogjorts i det föregående. Den nuvarande staben, bestående av en professor, en e. o. docent, en teorilärare, ett antal »extralärare», två amanuenser, några arkivarbetare och »ett halvt» skrivbiträde, behöver i första hand utökas med en assistentbefattning, varjämte institutionen skulle ha bruk för ett »helt» skrivbiträde. Dessa önskemål kan förefalla anspråksfulla, om man enbart ställer dem i relation till antalet studerande. Men institutionens uppgift är inte enbart att sörja för undervisningen, den måste också kunna fungera som forskningscentral. För denna dubbla uppgift i ett så mångfasetterat ämne som musikforskning får de anförda önskemålen helt anses motsvara den »personella bas-

organisation», som enligt 1955 års universitetsutrednings betänkande (V. Forskningens villkor och behov; Statens offentliga utredningar 1958:32) bör finnas för varje akademisk disciplin vid universiteten och högskolorna. Det kan statistiskt visas, att musikforskning redan nu är ett »dyrt» ämne, nämligen om man slår ut de totala undervisningskostnaderna (personallöner m. m.) på antalet studerande. *En sådan siffra är emellertid farligt missvisande, just emedan den negligerar institutionens roll som forskningscentral.*

Flera av de viktigaste befattningarna i Uppsala måste nybesättas inom den närmaste femårsperioden. Sålunda avgår lärostolens nuvarande innehavare 1961 eller 1962, sexårsperioden för e. o. docenten utgår senast 1962, director musices skall remplaceras 1964 eller 1965, och doc. Engländer borde inte längre tyngas med illa lönande undervisningsmoment. Dessa kalla fakta kastar ett skarpt ljus över den vanskliga rekryteringssituation, som inom kort blir aktuell. Personalläget och -önskemålen i Uppsala ger också en begrundansvärd bakgrund till följande tankeoperation: hur skulle det ställa sig, om en professur i musikforskning inrättades vid ytterligare ett universitet eller en högskola? Frånsett att man måste räkna med en eventuell avgränsning eller specialisering av lärostolens fackliga räckvidd samt en fler- eller mångårig utbyggnadsperiod, torde i princip gälla, att personalbehovet här i allt väsentligt kommer att överensstämma med det, som angivits för Uppsala. Lågt räknat kommer genast eller mycket snart att fordras åtminstone två à tre musikforskare utöver den nya lärostolens innehavare, av vilka en med docentkompetens.

Vänder man sig från universiteten till de högre musikutbildningsanstalterna med K. Musikhögskolan i spetsen, finns även där ett bestämt behov av musikvetenskapligt skolade lärare. Vid musikhögskolan har dessa att fullgöra undervisning både i musikhistoria, musikalisk formlära och repertoarkännedom (eller åtminstone delar av undervisningen i de båda sistnämnda styckena). Denna undervisning är utformad på olika sätt för examensklasserna och för övriga elevkategorier och löper beträffande vissa moment över flera år, vilket automatiskt ökar antalet lärartimmar. Här fordras f. n. två lärarekrafter, av vilka åtminstone den ena enligt musikhögskolans statuter (i vardande) bör ha disputerat. I förbigående bör kanske framhållas, att denna »musikhistoriska» undervisning i flera hänseenden är och bör vara av annan art än den mera vetenskapligt inriktade universitetsutbildningen och därför ställer andra krav på lärarna.

Goda lärare i musikhistoria — helst med fil. lic. i ämnet — måste också finnas vid landets statliga eller statsunderstödda musikkonservatorier. För närvarande är i första hand Göteborg, i andra hand Malmö

⁴¹ Om *anställningar* vid radion se närmare nedan.

aktuella. I den mån rektorerna eller ledarna av musikskolor av typ Ingensund eller Framnäs (eller motsvarande musiklinjer vid folkhögskolor o. dyl.) själva omhänderhar musikhistorisk — ev. även musikteoretisk — undervisning, bör även för dem gälla samma nivå och utbildningskrav som för nyssnämnda konservatorielärare. (Just nu torde musikskolorna vara bättre lottade än konservatorierna i detta hänseende.) Det börjar också bli allt vanligare, att även andra lärare vid de högre musikutbildningsanstalterna har antingen en fil. kand. med musikforskning bland ämnena eller två-tre betyg i enbart detta ämne. I synnerhet gäller detta lärare i sådana ämnen som pedagogik och skilda musikteoretiska grenar. Rekryteringen av goda teorilärare är f. ö. inte heller särskilt stor. Vid K. Musikhögskolan prövar man för närvarande en ny pedagogutbildningslinje just i musikteori. Måhända kan den småningom hjälpa upp situationen, och kanske kan denna utbildning med fördel kombineras med akademisk examen eller åtminstone betyg i musikforskning?

Sammanfattningsvis måste understrykas, att rekryteringsunderlaget beträffande den högre musikhistoriska undervisningen för närvarande är smalt. Redan nu torde det röra sig om bortåt ett tiotal befattningar av central betydelse, och antalet kan inom ett årtionde hinna växa åtskilligt. Situationen skulle bli direkt kritisk, om ännu en lärostol upprättades låt oss säga inom den närmaste femårsperioden. Delvis tangeras här den rena forskningens personella behov — eftersom det i universitetssammanhang främst är fråga om forskare med undervisningsskyldigheter. Men även bortsett från denna grupp är det uppenbarligen angeläget att få fram ett antal pedagogiskt välrustade licentiater, som kan svara för gedigen musikhistorisk och ev. musikteoretisk undervisning vid skilda musikaliska läroanstalter i landet.

Tjänster vid bibliotek och arkiv

Ett annat verksamhetsområde, som attraherat många med betyg i musikforskning, är de offentliga biblioteken. Betydligt flera musikhistoriker än vad som framgår av enquêtesiffrorna har (eller har haft) tjänstgöring vid bibliotek. Särskilt anmärkningsvärd är den stora spridningen på skilda bibliotekstyper: man finner sålunda »musikhistoriker» vid de stora vetenskapliga huvudbiblioteken (KB, UUB etc.), vid vetenskapliga specialbibliotek både inom och utom musikens område, vid lands- och stiftsbibliotek och vid folkbiblioteken. Några har avancerat högt vid de vetenskapliga biblioteken, men tyvärr har detta sällan medfört att de fått syssla speciellt med musikalier eller musiklitteratur. Däremot har flera av dem, som gått till folkbiblioteken, på sistone fått

extra nytta av ämnesvalet i samband med utbyggnaden av särskilda musiksamlingar och diskotek.⁴²

Det viktigaste och största specialbiblioteket för musik är *Kungl. Musikaliska Akademiens bibliotek* i Stockholm.⁴³ Där sysselsätts f. n. en bibliotekspersonal på 7 personer, vartill kommer 3 vaktmästare och 7 arkivarbetare. Bibliotekspersonalen utgöres av 1 överbibliotekarie, 2 bibliotekarier, 1 amanuens, 2 assistenter och 1 biblioteksbiträde. Härav kan 2 beräknas vara huvudsakligen sysselsatta med expeditionsgöromål (utlåning o. dyl.), 2 med allmänt katalogiseringsarbete och 2 med särskilt kvalificerat katalogiseringsarbete (rariteter, 1700-talstryck o. dyl.). Bland andra arbetsuppgifter må nämnas accessionering, tidskriftsregistrering, iordningställande av notmaterial m. m. för bindning samt forskningsservice.

Bibliotekets chef hävdar att den förstärkning av den akademiskt utbildade personalen, som i långsamt tempo genomförts under de sista årtiondena, alltså är helt otillräcklig med hänsyn till bibliotekets tredubbla uppgifter att betjäna såväl praktisk musikutövning och högre musikundervisning (främst vid KMH) som forskning. Hans önskemål omfattar en förstärkning av ovan nämnd personal med ytterligare 1 förste bibliotekarie, 5 amanuenser, 1 assistent och 1 biblioteksbiträde, vilket totalt skulle bli en bibliotekspersonal på sammanlagt 15 personer (vaktmästare och arkivarbetare oräknade).⁴⁴ Därest dessa önskemål

⁴² Beträffande folkbiblioteken kan följande uttalande saxas ur enquëtematerialet: »Man kan gärna rekommendera ämnet musikhistoria för blivande folkbibliotekarier, eftersom ämneskombinationen i fil. kand. vid inträde i Biblioteksskolan är valfri och, som tidigare sagts, alltfler diskotek växer fram. Vidare kan framhållas att löneförhandlingar skall tas upp igen för folkbibliotekariernas del . . . och man väntar sig, att de skall höjas ett par lönegrader. — Det är fullt motiverat att räkna med att musikhistorikerna kommer att få en mycket stor betydelse i framtidens folkbibliotek. Dessutom bör framhållas, hur ett intimt samarbete kan råda mellan just bibliotekspersonal och det allmänna studie- och folkbildningsarbetet, där alltså musikhistoriker har sin givna plats.» I ett annat svar heter det: »På folkbiblioteksbanan är det f. n. goda utkomstmöjligheter för dem, som studerar musikforskning. Visserligen är lönerna där tyvärr i underkant, i synnerhet som det för ordinarie anställning fordras akademisk examen + genomgången kurs på 6 mån. vid Skolöverstyrelsens biblioteksskola, men anställningsmöjligheterna äro goda. Folkbiblioteken går mer och mer in för att skaffa grammofonskivor och noter i sina samlingar och därför är det synnerligen värdefullt om den personal, som skall handha detta material har kunskaper i musikforskning eller i varje fall praktisk-musikalisk bildning.»

⁴³ Med sina stora samlingar av Denkmälerutgåvor, facktidskrifter m. m., sina rika förråd av musiklitteratur och musikalier samt det för skandinaviska förhållanden fullständigt unika beståndet av tryck och handskrifter från 1700-talet är akademins bibliotek en idealisk studieplats för musikforskaren och borde av studerande i ämnet utnyttjas flitigare än hittills.

⁴⁴ Viss del av denna personalförstärkning har i hög grad aktualiserats av det internationella samarbetet kring ett nytt källlexikon; se vidare nedan.

skulle gå i uppfyllelse inom den närmaste tioårsperioden kan bibliotekets behov av nyrekrytering (inkl. avgången vid pensionsålder inom samma period för delar av den nuvarande personalen) uppskattas till omkring 10 tjänstemän.

Beträffande utbildningskraven gäller följande normer. Bibliotekarier skall ha fil. lic. med högsta betyg i musikforskning, amanuenser antingen fil. lic. eller fil. kand. jämte väl vitsordad praktisk-musikalisk utbildning, assistenter lägst studentexamen plus viss musikutbildning, biblioteksbiträden lägst normalskolekompetens samt skrivmaskinsutbildning. All personal måste äga viss praktisk-musikalisk utbildning (med tonvikt på notläsningsvana) och kunna skriva skrivmaskin. För biblioteksassistenter krävs provtjänstgöring vid biblioteket samt genomgång av antingen specialbibliotekskurs på Kungl. biblioteket eller s. k. folkbibliotekskurs.⁴⁵

De som börjar som assistenter vid Musikaliska akademiens bibliotek kan räkna på förmånen att få fullgöra specialbibliotekskursen på Kungliga biblioteket under pågående anställning och med vissa lättnader beträffande tjänstetiden. Detta är dock en förmån som får anses förplikta den nye tjänstemannen till att inte plötsligt efter kort tid överge biblioteksbanan; det kan inte vara akademibibliotekets uppgift att på detta sätt sörja för utbildning av krafter, som sedan inte kommer bibliotekets verksamhet till godo.

Att musikvetenskapligt utbildade personer — såsom flera gånger hänt — hamnar på ett icke-musikaliskt (t. ex. tekniskt) specialbibliotek tyder knappast på att det varit särskilt gott om bibliotekstjänster, där sådan personal varit nödvändig eller särskilt välkommen. Men sådana avsteg kan också ha andra orsaker, t. ex. av lönemässig eller personlig art, eller bero på att det *just då*, vid en för vederbörande kritisk tidpunkt, inte fanns någon lämpligare befattnings ledig.

Rörande Sveriges Radios musikbibliotek och grammofonarkiv hänvisas till avsnittet nedan om »Anställningar och uppgifter i radio/TV».

I samband med bibliotek och bibliotekstjänster bör även beröras den internationella sammanslutningen av musikbibliotek och dess verksamhet. AIBM — Association International des Bibliothèques Musicales —

⁴⁵ Universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund sörjer själva för personalens utbildning i samband med tjänstgöring. Kursen vid KB är främst avsedd för personal vid olika vetenskapliga specialbibliotek. Den består av en teoretisk kurs under 3 månader, vilken skall föregås av minst 2 månaders praktik vid något av de vetenskapliga biblioteken. Kursen är närmast avsedd för assistenter och biträden och förutsätter endast studentexamen. För alla högre tjänster vid de vetenskapliga biblioteken krävs fil. lic.-examen; för dessa kategorier bortfaller kravet på deltagande i kursen. — Beträffande »folkbibliotekskurser» hänvisas till Svenskt yrkeslexikon och till Kungl. Skolöverstyrelsens bibliotekssektion för närmare upplysningar.

instiftades 1951. Dess verksamhet stödes av Unesco och går ut på internationellt samarbete av många skilda slag. Fr. o. m. 1954 utges också en särskild tidskrift, *Fontes artis musicae*, som innehåller både redogörelser för AIBM:s arbete och åtskilliga värdefulla musikbibliografiska artiklar.

Sedan några år tillbaka har huvudparten av AIBM:s verksamhet koncentrerats på det gigantiska projektet att ersätta Robert Eitners berömda men föråldrade »Quellen-Lexikon» med en brett upplagd katalogserie kallad *Répertoire International des Sources Musicales* (RISM). Den första katalogvolymen, omfattande »Recueils imprimés des XVIe et XVIIe siècles», utkommer inom kort; flera volymer är att vänta inom de allra närmaste åren.

RISM har med obehaglig plötslighet aktualiserat en rad återstående katalogiseringsuppgifter (som närmare skall diskuteras nedan). Det internationella katalogarbetet eftersträvar största möjliga fullständighet vad det inventerade och förtecknade källbeståndet beträffar. Att de svenska bibliotekens och arkivens rika bestånd av i synnerhet 1500-, 1600- och 1700-talsmusikalier kommer med i RISM är en självklar nödvändighet. Men vi befinner oss i svårt trångmål, ty en mycket stor del av dessa musikalier är ännu okatalogiserade (eller katalogiserade på ett mycket ofullständigt och föråldrat sätt), och det är närmast orimligt att begära att detta vidlyftiga arbete skall kunna utföras så snabbt som RISM fordrar, i varje fall med just nu tillgänglig bibliotekspersonal. (Jag har redan antytt att de musikspecialister, som är anställda vid de vetenskapliga biblioteken, i ringa eller ingen utsträckning fått tillfälle att befatta sig med resp. musikalesamlingar.)

Den svenska medverkan i RISM ombesörjes f. n. av en svensk sektion av AIBM under ledning av överbibliotekarie G. Morin vid K. Musikaliska akademiens bibliotek. Tack vare att sakkunnig personal vid detta bibliotek fått ärendet om hand, har Sveriges medverkan i den första etappen av RISM kunnat räddas. Men för att säkra arbetets kontinuitet i fortsättningen krävs avsevärda förstärkningar, inte minst för att fullgöra inventeringar och katalogiseringar utanför akademiens bibliotek.⁴⁶

Här står man inför en omfattande uppgift av primär betydelse ur både nationell och internationell synvinkel. Nationellt sett måste den under alla förhållanden genomföras förr eller senare. Det internationella sammanhanget har hastigt gjort ärendet brådskande: Sverige får inte utebli i någon RISM-volym! Den rimligaste lösningen på detta dilemma borde vara att omedelbart sätta in musikvetenskapligt skolad extrapersonal, som efter vederbörlig snabbutbildning och övervakning

⁴⁶ Vid akademiens bibliotek beräknas två tjänstemän under de allra närmaste åren kunna fullgöra uppdrag för RISM »i mån av tid». Vid övriga bibliotek torde f. n. ingen arbetskraft kunna ställas till förfogande.

av experter finge till uppgift att inventera och katalogisera i landet bevarade musikalier, de må finnas i Stockholm, Uppsala, Lund, Skara eller Västerås.⁴⁷ Och kan inte statsmedel erhållas för ett så fundamentalt viktigt ändamål, måste andra vägar prövas. (Det förefaller t. ex. inte otänkbart, att någon av de största kulturfonderna kunde förmås att satsa det belopp som erfordras för att sätta igång arbetet och hålla det flytande under åtminstone de första två åren.)

Vid sidan av de ovan berörda offentliga biblioteken finns ju åtskilliga arkiv i vårt land med Riksarkivet, landsarkiven och vissa stadsarkiv i spetsen.⁴⁸ I vilken utsträckning man vid dessa arkiv skulle ha någon glädje av musikvetenskapligt skolad personal har jag svårt att bedöma; sannolikt är behovet mycket ringa. Däremot kan man möjligtvis, om man vänder på frågeställningen, våga antaga att det vid vissa arkiv, som bl. a. även innehåller äldre musikalier, kan vara välkommet att någon tjänsteman har även musikhistorisk forskning i sin examen. Det skulle då i synnerhet gälla vid de s. k. lands- eller stifts- och landsbiblioteken, i vilka vanligtvis ingår rätt betydande arkivaliesamlingar (från kyrkor och gymnasier) inklusive musikalier. Erfarenheterna därifrån tycks dock hittills visa, att personal med musikalisk fackutbildning sällan får tid och tillfälle att befatta sig med sådant material i önskvärd utsträckning.

Desto större intresse tilldrar sig två andra institutioner, som visserligen inte hundra procentigt passar in under rubriken »bibliotek och arkiv», men har desto mera med musik att skaffa: *Musikhistoriska museet* och *Svenskt visarkiv* (med Institutet för visforskning), båda i Stockholm.

Musikhistoriska museet har redan sextio år på nacken: det grundades 1899 och blev tillgängligt för allmänheten fr. o. m. 1901. Väsentligen är det ett verk av Tobias Norlind, som var museets föreståndare från 1919 och till 1947. 1932 uppnåddes en fastare organisation genom Kungl. Maj:ts stadfästande av Stiftelsen musikhistoriska museet; 1943 tillkom dessutom stödföreningen Musikhistoriska museets vänner (som bl. a. vidarefört museets ännu sedan 1911 anordnade historiska konserter).

Museets samlingar omfattar f. n. ca 2 700 musikinstrument, många musik- och teaterhistoriska minnesföremål, ett bild- och klipparkiv, en porträttsamling och ett bibliotek (ca 21 000 nr, främst musikinstrumentlitteratur). Härtill kommer ett till museet knutet folkmusikarkiv, bl. a.

⁴⁷ Tyvärr kan av organisatoriska och ekonomiska skäl inga privatsamlingar medtagas i RISM, såvida de inte deponerats i offentligt bibliotek.

⁴⁸ En utmärkt översikt återfinns i S. E. Bring: *Källor och litteraturförteckning [till] Sveriges historia till våra dagar* (del 15), Sthlm 1945.

innehållande den s. k. folkmusikkommissionens arkiv (se nedan s. 124 f.) samt diverse spelmansböcker och senare uppteckningar.

Om museets framväxt, organisation och arbetsuppgifter kan i övrigt läsas mera utförligt i utredningsbetänkandet »Musikliv i Sverige» s. 342 ff. I kort sammandrag är de viktigaste arbetsuppgifterna instrumentkatalogisering/beskrivningar, restaureringar av instrument, utställningsverksamhet (vari ingår pedagogiska demonstrationer för skolklasser och andra besökaregrupper), registrering av instrumentbyggare, inventering av inhemskt instrumentbestånd, rådgivningsverksamhet och konsertverksamhet. Museet borde också vara den lämpliga platsen för upprättandet av ett musikikonografiskt arkiv; de folkmusikaliska samlingarna kan däremot inte anses ovillkorligen bundna till museet, om annan placering av dem skulle befinnas fördelaktigare.

Museet åtnjuter ett årligt stadsbidrag, som från 1952 till 1959 vuxit från 38 900 till 68 400 kr. Härmed täcks både lokalhyra, expeditionella utgifter och personallöner. För inköp av litteratur blir föga, för inköp och vård av instrument ingenting över. Några lönegradsplacerade tjänstemän finns inte; avlönerna utgår i form av årsarvoden till en föreståndare (drygt 19 000 kr), en assistent (11 000 kr) och en amanuens (drygt 9 000 kr). Vid museet sysselsätts dessutom f. n. 13 arkivarbetare.

Musikutredningen framförde på sin tid kravet att museet snarast borde omvandlas från fristående stiftelse (under K. Musikaliska akademins beskydd) till en förstatligad institution och att personalen uppförs på ordinarie lönestat med heltidstjänster. Det av utredningen förutsedda — och alltså redan 1954 aktuella — personalbehovet omfattar en föreståndare (fil. dr med museiutbildning), en museiassistent (fil. lic.), en amanuens (fil. kand. med specialisering på folkmusikaliskt område),⁴⁹ en instrumentrestaurator och -reparatör⁵⁰ och en expeditionsvakt.

Musikaliska akademien har upprepade gånger i petitum-skrivelser anhallit om att få museets föreståndare och assistent (eller åtminstone den förra) uppförda på fast lönestat. Dessa äskanden har hittills blivit avslagna. Utöver att anslaget och därmed arvodeslönerna ökat en smula (huvudsakligen i takt med penningvärdesförsämringar och andra automatiska löneregleringar), har inga väsentliga ändringar till det bättre ägt rum. I allt väsentligt har önskemålen från 1954 oförminskad aktualitet, inklusive utredningens skiss rörande rena driftkostnader för museets verksamhet.⁵¹

⁴⁹ Detta givetvis med hänsyn till det särskilda folkmusikaliska arkivet; om andra lösningar härvidlag se nedan.

⁵⁰ En av de stora kulturfonderna har under de sista åren givit museet generösa bidrag som möjliggjort åtskilliga restaureringar. De har utförts dels i utlandet, dels av inkallade utländska fackmän.

⁵¹ Där dock posten för »omkostnader för restaureringsarbete» på 2 000: — väsentligt borde höjas.

Sammanfattningsvis kan alltså fastslås, att akademiker med betyg i musikforskning *för närvarande* inte skall räkna med att kunna få något slags anställningar vid museet, men att det reella personalbehovet — som väl en gång i framtiden skall kunna tillgodoses — omfattar tre personer med sådan utbildning. Med detta kan man dock inte helt slå sig till ro: hellre borde vi fråga oss hur många fackutbildade personer under 65 år det finns inom landet, som äger verklig sakkunskap på musikinstrumentområdet, utöver museets nuvarande chef. De är alltför lätt räknade.

Det är skeppsredare Sven Saléns storartade mecenatskap, som möjliggjort tillkomsten av *Svenskt Visarkiv*.⁵² Sedan dess grundande 1951 har han hållit arkivet med lokaler och under de fyra första åren av verksamheten stod han också för samtliga övriga omkostnader.

Svenskt visarkiv tillkom 1951 i viss anknytning till »Visans vänner» och med Ulf P. Olrog som »ankare» i sin dubbla egenskap av vissångare-vismakare och folklorist. 1955 blev han avlöst som arkivets föreståndare av fil. lic. (i folklivsforskning) Bengt Jonsson. Vid samma tidpunkt erhöll arkivet f. f. g. ett statsanslag (på 10 000 kr/år), vilket sedermera etappvis vuxit till 17 000: —; dessa medel går huvudsakligen till »driftsutgifter» av skilda slag.

1957 knöt arkivet förbindelser med Stockholms högskola genom inrättandet av Institutet för visforskning. Från samma tid omgestaltades föreståndarebefattningen till en akademisk assistenttjänst. Förutom ett par arkivarbetare har arkivet haft tillgång till en amanuens (halvtidstjänst) och en vaktmästare, båda anställda »donationsvägen».

Svenskt visarkiv är en uppsamlings- och registreringscentral för i första hand *vistexter*, i andra hand för melodier eller uppgifter om melodier och melodiuppteckningar. För närvarande torde man ha omkring 100 000 visor registrerade (på drygt en kvarts miljon kartotekskort). Planer på utgivningsverksamhet finns också, men har ännu inte kommit över det första förberedelsestadiet.

Föreståndaren för visarkivet har och bör kanske också i första hand ha *vistexterna* som specialitet. Han behöver därför vid sin sida en kraft, som kan bistå med musikalisk sakkunskap. Amanuensbefattningen har tjänat detta syfte, men på grund av personalbyten på denna plats har det varit svårt att upprätthålla önskvärd kontinuitet i denna gren av verksamheten. (För en studerande med licentiestipendium borde eljest denna syssla kunna fungera både som skolning, förvärvskälla och språngbräda på väg mot folkmusikalisk specialisering.)

Den salénska pionjärinsatsen kan knappast överskattas. Utan den skulle en mängd grundläggande arbete vara ogjort och förutsättningarna för ett samarbete med grannländerna nästan obefintliga. Men just

därför att Svenskt visarkiv är omistligt som organisations- och registreringscentral, krävs snarast de garantier för fortsatt bestånd och fast personal, som endast ett mera omfattande statligt åtagande av det ekonomiska ansvaret kan skänka. Därvidlag befinner sig Svenskt visarkiv och Musikhistoriska museet i samma båt.

Härtill kan fogas slutanmärkningen, att Svenskt visarkiv ur en vidare synpunkt sett är en »halvsidig» institution. Texterna har förhandsrätt, och arkivet har endast i mycket begränsad utsträckning anledning att befatta sig med rent instrumental folkmusik. »Hel» blir verksamheten först när den musikaliska sidan blivit på motsvarande sätt tillgodosedd. (Härom mera nedan under rubriken »Folkmusik»-nordisk musiketnologi.)

Anställningar och uppgifter i radio/TV⁵³

Det snabbt växande storföretaget Sveriges Radio representerar i dag en viktig sektor av arbetsmarknaden för akademiker med betyg i musikforskning. Det är också ett verksamhetsfält, som tycks utöva en särskild lockelse på många av de studerande.

Just nu (säsongen 1959/60) är situationen ur personal- och utbildningssynpunkt följande. Inalles sysselsätter Sveriges Radio f. n. drygt ett tjugotal personer med betyg i musikforskning. Härav kommer knappt hälften (10) på musikavdelningen,⁵⁴ 5 på grammofonarkivet, 3 på musikbiblioteket, 1 på TV och 1 på Röst i Radio/TV, vartill kommer ytterligare ett par tjänstemän på andra avdelningar inom företaget. (Två av de sistnämnda finns företrädade i enquëten.) Musikavdelningen sysselsätter totalt 16 personer i chefs-, avdelningschefs- och producentställning, sekreterare och skrivpersonal oräknade; för grammofonavdelningen och musikbiblioteket är motsvarande siffror respektive 7 och 3.⁵⁵ Beträffande dessa tre avdelningar har således inemot 70 % av den programplanerande och -producerande eller på annat sätt ansvariga personalen betyg i musikforskning. Utbildningsnivån i samma avdelningar (18 personer) är följande: 1 fil. dr (grammofonarkivets katalogiseringschef), 4 fil. lic. (1 vid musikavdelningen, 2 vid grammofonarkivet, 1 vid musikbiblioteket)^{56a}; övriga har betyg i ämnet (anmärkningsvärt många med 3 betyg) med eller utan komplett fil. kand.

⁵³ För sakuppgifter har jag att tacka chefen för Sveriges Radios musikavdelning Nils Castegren, tonsättaren fil. lic. Bengt Hambræus och ingenjör Kjell Stensson.

^{56a} Beträffande musikbibliotekets personal sättes biblioteksutbildning i första rummet.

⁵⁴ Här är inräknade två s. k. B-producenter, som ej är fast anställda utan honoreras med s. k. programmedel.

⁵⁵ Sedan några år tillbaka anlitar musikavdelningen dessutom tre utomstående fackmän som »konsulter». Dessa utgöres f. n. av en tonsättare, en utövande musiker och en musikhistoriker (fil. lic.).

⁵² För de följande sakuppgifterna har jag att tacka lic. B. Jonsson.

Till inte ringa del har rekryteringen skett under det senaste årtiondet, under vilket musikavdelning och grammofonarkiv fått väsentliga personalförstärkningar. I förhållande till konstmusikens andel av den totala sändningstiden i radio är musikavdelningen ändå allt annat än överdimensionerad. Med tanke på att företaget snart skall flytta in i det nya radiohuset och att televisionen oavbrutet vinner terräng förefaller det rimligt att antaga att vissa ytterligare personalutökningar kan bli aktuella inom låt oss säga de närmaste tio åren. Om dessa framtida utsikter är det emellertid nödvändigt att uttala sig med den största försiktighet, kanske t. o. m. att varna för överdriven optimism.

Sveriges Radio befinner sig för närvarande i en ur många synpunkter kritisk övergångstid. Ett av de stora problemkomplexen gäller förhållandet mellan television och »ljudradio», ett annat förhållandet mellan radioföretaget och landets övriga konsertgivande institutioner o. dyl. Gentemot de senare har ju Sveriges Radio delvis frivilligt, delvis tvångsmässigt bedrivit en subventionspolitik, som varit långt mera positiv och tagit större hänsyn till lokala traditioner och intressen, än som egentligen är rimligt och idealiskt med hänsyn till radioföretagets egna målsättningar och verksamhetsformer. De båda komplexen hänger dessutom ihop, och sammanhanget kan i stark förenkling uttryckas ungefär så, att i samma mån som televisionen »tar loven» av ljudradion, riskerar ljudradion att få minskade möjligheter såväl till omfattande subventioner som till ett effektivt utbyggande av sin egen stab (det må gälla personal till programavdelningar eller utbyggnad av särskilda radioorkestrar).

I detta allmänt ovissa läge har från radioledningen varsplats, att ljudradion tills vidare måste föra en restriktiv politik när det gäller nyanställning av personal. Detta gäller bl. a. musikavdelningen. Där får man alltså räkna med att det senaste årtiondets personalutvidgning ingalunda kommer att fortsätta i samma takt. Däremot har man i något större utsträckning än tidigare börjat anlita »free lancers», krafter som anförtros diverse mera fristående produktionsuppdrag o. dyl. (B-producenter). Därigenom får radion på en gång friare händer och vissa möjligheter att pröva nytt folk utan att binda sig. (Efter viss framgångsrik verksamhet som »B-producent» bör vederbörande naturligtvis kunna ligga väl till vid ev. inrättande av någon ny fast tjänst.) Vidare har musikavdelningen regelbundet bruk för ett par semestervikarier varje sommar. Här söker avdelningen i regel få tag i yngre musiker som åtminstone påbörjat studier i musikkforskning.

Sveriges Radio sysselsätter också en stor teknisk personal, av vilken en del är speciellt avdelad för mera kvalificerad ljudöverföring av konstmusik o. dyl. För dessa »musiktekniker» är en viss dubbelutbildning önskvärd så till vida, att de både måste ha vissa tekniska och vissa musi-

kaliska färdigheter. De förstnämnda inskränker sig dock ofta till god praktisk förtrogenhet med handhavandet av gängse apparatur (mikrofoner, bandspelare, kontrollbord etc.), de senare till »musikalitet», repertoarkännedom och notläsningsvana. I övrigt anser man sig inom Sveriges Radio mest betjänt av att ha tillgång dels till tekniska specialister (»ljudingenjörer»), dels till musikalisk sakkunskap. I samband med de konkreta sändningstillfällena representeras »musiksidan» av producenten, anställd vid eller engagerad av musikavdelningen, och den tekniska sidan av musikteknikern. Detta innebär att det f. n. inte finns något bruk för personer med betyg i musikkforskning på teknikerfronten, eller rättare sagt: den som vill bli »musiktekniker» vid Sveriges Radio är snarast bättre meriterad om han har en god praktisk musikutbildning (t. ex. musikklärarexamen) än om han har akademisk examen med musikkforskning.¹

Musikkristställareuppgifter av skilda slag

För musikkristställareverksamhet finns numera ett ganska stort forum i landet, åtminstone om man tar begreppet i en vid betydelse och jämför med hur det låg till för tjugo-trettio år sedan. Produktionen av »musikböcker» — antingen fackliga eller mera populära böcker i musikaliska ämnen — torde visserligen aldrig bli synnerligen stor i ett litet land som Sverige, där den bildade läsekretsen dessutom är rätt van att gå direkt till utländsk litteratur. Men de svenska musikböckernas antal har ändå ökat stadigt de sista årtiondena. Mest är det — om man bortser från rent vetenskapliga arbeten o. dyl., som ingen någonsin torde ha fått någon inkomst av — fråga om tonsättaremonografier och läroböcker av inhemska författare samt om diverse översättningar av utländsk litteratur (bl. a. småböcker för »musiklyssnare» och memoarbetnad litteratur). Vissa tecken — inte minst förlagens hållning — tyder på att marknaden för sådana böcker håller på att stabiliseras. Ett gynnsamt symptom är f. ö. att förlagen inte längre är så rädda för att ge ut böcker med notexempel, som de var ännu för femton-tjugo år sedan.

Mycket vore att säga om denna bokproduktion. Det har t. ex. utan tvivel utkommit flera onödiga musikböcker på svenska, och det finns utan minsta tvekan flera viktiga och välbehövliga böcker, som ännu inte blivit skrivna (eller översatta). Men det finns ingen anledning att här fördjupa sig närmare i detta ämne, med undantag för punkten läroböcker och därmed jämförliga framställningar. Här finns vissa luckor

¹ Därmed är inte sagt att en akademisk utbildning behöver vara »bortkastad» för studerande, som är speciellt intresserade av ljudöverföringsteknik. Behovet av personal med såväl teknisk som musikalisk utbildning torde öka inom den närmaste framtiden. Man kan därför förutspå att civilingenjörsexamen och betyg i musikkforskning eller annan musikutbildning är en kombination, som kan bli alltmera »matnyttig» och ge god meritering för åtskilliga viktiga poster inom den musikaliska ljudöverföringens fält; härom mera i annat sammanhang nedan.

som det är musikforskarnas plikt att fylla igen, och denna uppgift är i gengäld så viktig att den nedan måste behandlas särskilt i anknytning till diskussionen av aktuella och framtida forskningsuppgifter (s. 133 ff.).

Till »musikskriftställareverksamhet» hör emellertid åtskilligt annat än att »skriva böcker». Musiklexika till exempel! (De är visserligen också böcker, men utgör ändå en organisations- och samarbetsuppgift av speciellt slag.) I Sverige kan vi f. n. stå med två moderna musiklexika: Sohlmans musiklexikon i fyra band (utkommet 1948—52) och Tonkonsten i två band (utkommet 1955 och 1957). Båda dessa uppslagsverk har hållit var sin ganska stora stab av medarbetare sysselsatt under betydligt flera år än utgivningsdata anger. Om behovet av två sådana lexika kan man möjligen ha delade meningar. Sohlmans är dyrare och mera fackmässigt, Tonkonsten billigare och mera populärt. Dessutom var Sohlmans utsålt redan innan Tonkonsten var färdigpublicerat, varigenom de rent automatiskt konkurrerade mindre än man befarat. Men i alla händelser betyder detta, att en icke föraktlig del av facklig svensk »musikskriftställarekapacitet» under mer än ett årtionde efter andra världskriget bundits av lexikonartikelförfattande. Detta gäller såväl expertisen som åtskilliga yngre studerande, och förhållandet har med nödvändighet måst återverka ogynnsamt på annan både vetenskaplig och mera pedagogisk eller populariserande produktion. Både 1952 och 1957 torde många redaktionsmedlemmar och medarbetare ha sagt sig: inget mera musiklexikon under den närmaste generationen!

Men lexika är inte så lätta att hålla ifrån sig. Om inte annat har fackfolk — delvis i högsta instans — in i det sista fått bidra med musikartiklar till andra, allmänna uppslagsböcker (Svensk Uppslagsbok, Lilla uppslagsboken etc.). Sedan flera år tillbaka måste vidare Die Musik in Geschichte und Gegenwart (MGG) få sina bidrag från Sverige om svenska tonsättare m. m. (måste helst också övervakas, såsom utlämnandet av Berwald nog samt visat!). Slutligen har i ett par år höjts röster för att en ny upplaga av Sohlmans borde utkomma, ett projekt som har fog för sig både med hänsyn till arbetets kvalitet, till att det i flera år varit utgånet och att det i många hänseenden (ej minst ur bibliografisk synpunkt) inte kan ersättas av Tonkonsten.

»Lexikonavdelningen» torde med andra ord alltid med någon större eller mindre dörrspringa komma att stå öppen för hugade skribenter (som där kan få gå i en hård och nyttig skola). Och vem vet när den plötsligt öppnar dörren på vid gavel för ett nytt team av både tjänstvilliga och motsträviga musikforskare för åstadkommandet av en »Sohlmans II».

Lexika åstadkoms ju numera vanligen i intimt och kontinuerligt samarbete med resp. förlag och förutsätter i regel särskild redaktionspersonal. I det sammanhanget bör kanske i förbigående nämnas, att

de större bokförlagen ej sällan haft bruk för personal med betyg i musikforskning. Eller kanske skall man uttrycka saken omvänt: det har hänt att akademiker med betyg i musikforskning fått anställningar vid bokförlag och därvid fått god användning för kunskaperna i musik och musikhistoria. (Ett stort bokförlag i Stockholm har f. n. två sådana tjänstemän, något som också avsatt tydliga och angenäma spår i förlagets utgåvor av musikkritiklitteratur.)

Under rubriken musikskriftställareverksamhet kommer slutligen också allt det stoff, som publiceras i form av essayer, artiklar, recensioner m. m. i tidskrifter och dagstidningar. De svenska musiktidskrifterna är inte särskilt många, men de behöver dock sitt regelbundna artikel- och recensionsstoff och har knappast något överflöd på medarbetare. (Här avses i första hand Musiklivet/Vår Sång, Musikrevy, Nordisk Musikkultur och Nutida Musik samt till fackorganisationer knutna tidskrifter såsom Skolmusik, Kyrkomusikernas tidning m. fl.) Dessutom förekommer mer eller mindre oregelbundet att essayer, krönikor m. m. i musikaliska ämnen införs även i andra tidskrifter (t. ex. Ord och Bild, Nordisk Tidskrift m. fl.). Att sådana artiklar inte är ännu vanligare där torde huvudsakligen bero på att det är så ont om lämpliga och goda författare. Under de allra sista åren har då och då även hänt att utländska musiktidskrifter beställt artikelmaterial av svenska skribenter (företrädesvis om nutida svensk musik; se t. ex. Melos' decembernummer 1956). Dylik rapportverksamhet i utlandet borde kunna få fastare mark under fötterna (varför inte exempelvis i form av årliga bidrag till »Current Chronicle» i The Musical Quarterly?).

De dagliga tidningarna i de största städerna har länge valt sig musikrecensenter med notoriskt godtycke. En rapp penna har inte sällan vägt betydligt tyngre än sakkunskap. Den ytterligt ojämna standarden har påtalats många gånger, senast i 1950-talets stockholmska »musikdebatter». Då framfördes bl. a. också önskemål om en regelrätt musikkritikerutbildning, något som man tycktes tro borde gå lätt att ordna inom universitetsundervisningens ram. Den tanken är nu ganska orealistisk. Och veterligen kan ingen utbildning — vare sig musikvetenskaplig eller annan — ge någon garanti för att en musikkritiker är försedd med lämplig utrustning av omdöme, sensibilitet, erfarenhet och skrivförmåga. Däremot kan man våga hävda, att en stilhistorisk och teoretisk orientering alltid är till nytta för musikkritikern och blir av allt större värde, ju mera den aktuella repertoaren vidgas i tiden, samt att universitetsstudierna under alla förhållanden kan förstärka hans plattform. Iakttar man nyrekryteringen av musikkritikerkåren i de största svenska städerna under det sista årtiondet, frapperas man också av hur många av de yngre recensenterna, som har studier i ämnet på sin meritlista.

Recensionsverksamhet i dagspressen är ju en form av nyhetsförmedling, och alltså är tidningarna mest intresserade att få lokala evenemang (konserter etc.) omedelbart anmälda för sin nyhetstörstande publik. På sina håll har dock även veckokronikan prövats med framgång — en form som har många fördelar framför den snabbt hopkomna särrecensionen. Redaktionsledningarna har fortfarande en tendens att lägga vikt vid dagens konserter, operaföreställningar etc. på andra musikaliska och musikkulturella händelser bekostnad. Men den driftige musikkritikern kan i regel få utrymme även för annat stoff, bara han presenterar det i färdigt skick och medan det ännu är aktuellt. På flera håll har man också börjat få upp ögonen för att det finns mer än konserter o. dyl. att följa för tidningens »musikavdelning». Den tidningsläsande och musikintresserade allmänheten vill gärna få läsa recensioner om nyutkomna grammfoninspelningar. Detsamma gäller böcker, pedagogiska samlingar m. m. Ett viktigt område att bevaka ur tidningssynpunkt är också radio och TV: många musikaliska evenemang där har en mångfaldigt större publik än någonsin en enskild konsert eller operaföreställning.

Flera tidningar har med framgång prövat eller genomfört att hålla sig med en särskild radiomusikrecensent. Denne kan avge sina omdömen i separatrecensioner eller i krönikeform. Recenserandet av radiomusik har f. ö. ur »lokalsynpunkt» sina fördelar för musikrecensenten: han kan mycket väl sitta i Norrland och få sina radiomusikkronikor publicerade i en skånetidning. Exemplet har reell bakgrund: en fil. lic. i musikforskning har sedan en tid tillbaka skrivit sådana kronikor i en östgötatidning under det att han varit bosatt i Uppsala. Arrangemanget har fördelar på båda sidor. Tidningen kan försäkra sig om en god kraft, oberoende av var han är bosatt (dock med vissa inskränkningar för TV); skribenten tvingar sig till regelbundet musiklyssnande och får en välkommen biinkomst under studie- eller doktorandtiden.

Ytterligare kan tillfogas att de stora dagstidningarna mera sällan är överhopade med artikelmaterial (»kulturartiklar» eller »understreckare») i musikaliska ämnen. Då och då blossar debatter upp, eller kommer plötsligt viktiga musikhändelser i utlandet, som bör bevakas och behandlas. Uppgifterna blir på så sätt mångahanda. De största tidningarna sysselsätter därför i regel åtminstone två recensenter och har vanligen åtminstone ännu en »på lut» när säsongen är som livligast. Tidningsdöden under senare hälften av 50-talet har visserligen minskat denna arbetsmarknad med åtskilliga procent, men de musikaliska uppgifternas mångfald har samtidigt ökat. Därför kan man för den närmaste framtiden förutspå, att personer med betyg i musikforskning och övriga för uppdraget nödiga kvalifikationer kan väntas ligga väl till för anställningar som musikrecensenter. Själva »befattningarna» kan vara av mycket skiftande konstruktion, från heltidsanställning med årslön

till biträdande kritikeruppdrag med honorar »per gång». Arbetsfältet bör därför i rätt stor utsträckning kunna anpassas efter vederbörandes önskemål, varmed i synnerhet menas att recensentverksamhet är en sysselsättning, som mycket väl kan kombineras med fortsatta högre studier. Såsom den ovan sammanfattade enquêten visat, kan recensentuppdrag också med fördel förenas med annan slags verksamhet eller tjänst, t. ex. bibliotekstjänst, undervisning inom folkbildningens ram, annan skriftställareverksamhet, eller ren forskning.

Några andra yrkeskategorier

För de flesta hittills berörda verksamhetsformerna — speciellt då vissa befattningar inom den högre musikundervisningen, tjänster på musikaliska specialbibliotek och arkiv, radioverksamhet och skriftställareuppdrag — kan studierna i musikforskning vara »ett outhärligt led i utbildningen», vilket enquêtesvaren tydligt bekräftat. Här bör emellertid också nämnas ytterligare några kategorier, som haft stort utbyte av sådana studier åtminstone såsom »ett värdefullt men ej outhärligt komplement». Bland dem, som strukit under denna formulering i frågeformuläret befinner sig bl. a. både *tonsättare*, *utövande musiker* och *teologer*.

Tonsättarna är en liten och exklusiv grupp, där det »yrkesmässiga» utbytet av studierna i musikforskning måste bli högst individuellt. (Men märk att de flesta tonsättare nödgas ha någon »bisyssla» som förvärvskälla; där kan musikforskningen komma väl till pass.) Av mera allmänt intresse är vad de utövande musikerna har att säga om nyttan och behållningen av musikvetenskapliga insikter. Jag tillåter mig citera några rader ur dirigenten Herbert Blomstedts svar:

»De vetenskapliga studierna har för mig främst haft fostrande betydelse. Tillägnad akademisk disciplin, vänjningen vid forskningens arbetsmetoder etc. har visat sig mera värt än det inhämtade kunskapsstoffet. Under studiernas gång betonades ofta vikten av att anlägga ett vetenskapligt betraktelsesätt. Med tankevanorna ändrades hela människan och musikforskningen har alltså även på detta sätt haft ett hälsobringande inflytande på mitt musicerande. Önskemål: att få fortsätta studierna!»

En pianist i vardande skriver:

»Studierna i musikforskning har visat sig outhärliga för mig som utövande musiker, ej ur försörjningssynpunkt. De har skänkt en disciplin i stilfrågor för den utövande musikern, en ryggrad i det estetiska tänkandet, och i allmänhet skänkt den akademiskt skolade musikern ett försprång även i konstnärliga frågor framför hans kollegor utan musikhistoriska studier.»

Artikelförfattaren, som ännu ett årtionde efter skolans slut huvudsakligen var inriktad på att verka som utövande musiker (pianist och cembalist), vill gärna skriva under båda dessa uttalanden.

Från teologhåll heter det bl. a.:

»Ämnet musikkforskning finner jag ytterligt rekommendabelt för blivande teologer med hänsyn till både studierna i praktisk teologi och till den praktiska tjänsten, att inte tala om nyttan av en grundligare kunskap bakom utbildningen i kyrkomusik.»

Också om det ännu är vanskligt att förutspå vart utvecklingen kommer att leda på *ljudöverföringens* och *radioteknikens* områden vad utbildningsbehovet beträffar, bör några ord sägas även om dessa. Den tekniska utvecklingen har ju gått framåt med stormsteg. Radio, television, skiv- och bandinspelningar samt ljudfilm konserverar, reproducera och förmedlar musik i kvantiteter och till en publik, som är mångfaldigt större än det offentliga konsertlivet någonsin kunnat räkna med. Den tekniska sidan av denna omfattande verksamhet och livaktiga industri är väsentligen ingenjörernas och »judteknikernas» sak. Det har emellertid visat sig, att tekniskt välskolade tjänstemän ofta varit musikaliska analfabeter, liksom omvänt att musikkunnig personal saknat den enklaste kännedom om radiotekniska ting o. dyl., och bådadera har varit till men för det slutliga resultatet. På de flesta håll har man accepterat detta faktum och försöker överbrygga klyftan genom att ha såväl en musikaliskt sakkunnig som en tekniskt förfaren person till förfogande. Troligen är detta också i allmänhet den bästa lösningen. Men ljudöverföringsmediernas alltmera dominerande roll i nutida musikkodling talar dock för, att vissa kombinationer av musikalisk och teknisk utbildning har framtiden för sig. Man kunde här exempelvis hänvisa till den mycket allsidiga utbildning av »Tonmeister» (ungefär lika med avancerade radiomusiktekniker), som sedan många år finns i Tyskland. Någon svensk motsvarighet till dessa »Tonmeister»-kurser finns ännu inte. Det dubbla kravet på musikalisk/musikkvetenskaplig och ingenjörsmässig/radioteknisk utbildning kan emellertid förväntas få ökad betydelse, och personer med dylika kombinationer i utbildningen borde kunna räkna på att ligga väl till för diverse olika befattningar, de må gälla inspelningsverksamhet o. dyl. inom radio, grammfon-industri o. dyl. eller mer eller mindre laboriemässiga tekniker- eller assistentbefattningar vid musikkvetenskapliga och musikkpedagogiska institutioner. — Några aktuella forskningsprojekt, som också kräver tillgång till tekniskt utbildad personal skall beröras nedan.

FORSKNINGEN

Det första och enklaste som finns att säga om själva forskningens nuvarande situation här i landet, är att det alltså finns nog och över nog med olösta uppgifter. För dem, som är ute efter ett tacksamt uppsats- eller avhandlingsämne bör detta faktum vara stimulerande. Det finns mycket att välja på och risken att olika forskare kolliderar på varandras marker är alltså ganska liten. I synnerhet gäller detta om man håller sig till den *svenska* musikkodlingen genom tiderna. Därmed är inte sagt att det skulle råda någon brist på mera »internationella» forskningsuppgifter. Att ge sig i kast med ett utländskt stoff får emellertid anses vara mera krävande, både med hänsyn till hopsamlandet av källmaterial, till den sannolikt mycket omfattande facklitteratur som måste dragas in i sammanhanget, och till att resultatens presentation blir helt meningsfull endast om det sker på ett främmande språk. I synnerhet den danska musikkforskningen har emellertid givit flera vackra prov på att nordiska experter kan göra betydande insatser av internationell räckvidd. (Jag tänker främst på Knud Jeppesens *Palestrina*- och 1500-talsforskningar och Jens Peter Larsens arbeten om Haydn och Händel.) Det är ingen tvekan om att svensk musikkforskning kan vinna åtskilligt ifråga om gehör, kontakter och erkännande i utlandet genom att i viss utsträckning följa sådana exempel. Men det måste likväl understrykas, att de inhemska uppgifterna är så många och omfattande, att de för en avsevärd tid framåt bör placeras i första rummet.

Något bör måhända i detta sammanhang sägas om språkfrågan. Det är givetvis alltid enklast, snabbast och billigast att publicera en vetenskaplig undersökning på det egna språket. Översättandet medför alltid bekymmer, tidsförlust och extra kostnader. »Musikkunniga» översättare är sällsynta fåglar, kontroll och korrigeringsav deras arbete medför extraarbete — i värsta fall t. o. m. inkopplandet av ännu en språkexpert — och förutom de rena översättningskostnaderna tillkommer viss fördyrning för sättningen av utländsk text.

Många ämnen kan också vara av så pass snävt »inhemskt» intresse, att det inte finns tillräckligt fog för publicering på ett främmande språk. Men ofta nog är framställningen helt eller delvis av internationellt intresse, och då finns genast risken att den »grävs ned» och inte når de rätta läsarna, om den publiceras på svenska. En del är visserligen vunnet med en »Zusammenfassung», »Summary» etc. på annat språk, och denna kan gärna vara relativt fyllig. På senare år har man dock i utländska fackkretsar allt oftare beklagat att så mycket av den musikkvetenskapliga produktionen i de nordiska länderna är mer eller mindre oåtkomlig av språkliga skäl. I den mån svensk musikkforskning vill »göra sin stämma hörd» i internationella sammanhang finns allt skäl att beakta sådana synpunkter. Generellt skulle man vilja rekommendera, att åtminstone vissa typer av vetenskapliga undersökningar i görligaste mån publiceras på ett

främmande språk (engelska, tyska eller franska), nämligen (1) om ämnet och det behandlade källmaterialet helt eller delvis är icke-svenskt, (2) om ämnet är av mer eller mindre »principiell» teoretisk art, samt (3) om arbetet är av synnerligen hög vetenskaplig kvalitet. Språkvalet kan också göras beroende av var framställningen sannolikt kommer att få flest läsare. Kan man t. ex. vänta sig att en studie, som i synnerhet bör intressera t. ex. tyska fackmän, inom landet troligen endast kommer att läsas av ett fåtal experter, som alla behärskar främmande språk, är utgivning på svenska närmast meningslös.

Utforskandet av svensk musikhistoria och musikodling

Läget på denna front preciseras tydligt nog, om man inledningsvis konstaterar, att det alltså inte finns någon fyllig handboksframställning om svensk musikhistoria genom tiderna, motsvarande t. ex. Schüick & Warburg, Böök & Sylwan eller »Ny illustrerad svensk litteraturhistoria», respektive A. Lindbloms eller H. Cornells stora framställningar om Sveriges konsthistoria. Förhållandet kan direkt sättas i samband med de olika vetenskapsgrenarnas ålder i vårt land. Litteraturforskningen är äldst, och den har i »Ny illustrerad svensk litteraturhistoria» redan kommit fram till den uppläggning, som nog förr eller senare med nödvändighet måste infinna sig när det gäller bred framställning inom ett välutvecklat historiskt-estetiskt område: ett samarbete mellan en rad specialister, som alla refererar till omfattande och debatterade forskningsresultat, egna och andras.

För den yngsta grenen, musikforskningen, kan omedelbart förutspås, att den fylliga handboken om landets egen musikodling måste tillkomma på liknande sätt, fast delvis av andra skäl. Här framtingas samverkan av flera specialister främst av att handboks författandet förutsätter en god portion primärforskning inom snart sagt varje kapitel. Det finns så många vita fläckar kvar att kartlägga. Med hänsyn till ämnets ungdom är den hittills publicerade kvantiteten litteratur av facklig natur visserligen inte ringa.⁵⁷ Men så snart man börjar sondera lite djupare eller vill söka svar på nya slags frågor, blir man ganska snart varse hur mycket som återstår att göra.

Någon mera detaljerad lokalisering av de »vita fläckarna» kan inte rymmas i denna studie och är förresten en uppgift, som redan den kräver samarbete av experter på olika tider och områden. Det må räcka med några allmänna synpunkter och exempel samt ett uppslag som går ut på planmässighet i lokaliserings- och kartläggningsarbetet.

⁵⁷ En god överblick ger Å. Davidssons Bibliografi över svensk musiklitteratur 1800—1945 (Uppsala 1948). Komplement till denna bibliografi — exempelvis för tioårsperioder — vore synnerligen välkomna. Märk även de sammanfattande innehållsförteckningarna för Svensk tidskrift för musikforskning (över årg. 1919—1933 i årgång 1934, över årg. 1934—43 i årg. 1943, samt över årg. 1944—1959 i denna årgång).

På denna plats skall först och främst hänvisas till Stig Walins artikel »Metodiska problem inom svensk musikhistorisk forskning» i STM 1942, s. 47—67. Det är en viktig »historieteoretisk» översikt, som inte förlorat mycket av sin aktualitet under de tjugo år som gått. (Artikeln utgör en omarbetning av ett föredrag hållet hösten 1937.) Walin börjar — efter en inledning om olika uppfattningar av begreppet »historia» — med att spika fast grundtesen att både målsättning, metodik och resultat bestäms av vilka frågor forskaren ställer. »Wo keine klare Frage ertönt, klingt kein Wissen als Antwort. Wo die Frage vag ist, bleibt die Antwort vag.»⁵⁸ Walin särskiljer i sin framställning bl. a. musikalisk formhistoria, personhistoria, lokalhistoria och epokhistoria och framhåller dessutom vikten av att inte minst på svenskt område beakta »de akter som syfta till att ge de musikaliska formerna tonande gestalt», dvs. »den musikaliska reproduktionen». (S. 58.) Han nämner under denna rubricering särskilt »de privata musikuppförandenas organisation, offentligt konsertväsende, svenskt instrumentbygge och nottryck, svensk musikhandel osv.» (S. 62).

Allt som allt ger Walins uppsats en mycket värdefull översikt, som varje svensk musikforskare i vardande bör taga del av. Somliga av hans önskemål från 1942 har sedermera realiserats (som exempel kan nämnas A. Wibergs undersökningar om den svenska musikhandels historia och Å. Davidssons dissertation om svenskt nottryck). Till de frågeställningar som då var aktuella har sällat sig ytterligare några. Vissa luckor kan utpekas med större säkerhet nu än då. Och i ett par hänseenden har måhända perspektiven förskjutits en smula.

Det sistnämnda torde t. ex. gälla just vad Walin har att anföra om behovet och möjligheten av att få fram en sammanfattande översikt över svensk musikhistoria. Han framför som »en mycket bestämd önskan» att fackmännens arbete »tills vidare inte ägnas de allomfattande musikhistoriska överblickarna, ... utan åt forskningar, som bereda marken för dylika överblickar». (S. 57.) Detta önskemål var helt befogat 1937 och 1942, och är hälsosamt att hålla i minnet även 1960. Men förutsättningarna har lyckligtvis blivit bättre under mellantiden, samtidigt som behovet av ett översiktsarbete ökat. Och är plattformen i form av »forskningar, som bereda marken» ännu inte så bred och stabil, som man skulle önska, så borde dock i detta nu projektet om en fyllig översikt kunna fungera utmärkt som ett samlande och stimulerande riktinstrument för åtskilligt forskningsarbete under den allra närmaste framtiden och även direkt driva fram en del av de oundgängliga förberedelser, som resterar.

Walins betonar på ett par ställen i sin artikel (s. 61 f. och s. 66), att »biografiskt inriktade monografiers värde för den svenska musikhisto-

⁵⁸ Huizinga: cf. Walin s. 50

riska forskningen i många fall [kan] framstå såsom ganska problematiskt». Han hävdar också att »den utpräglade musikbiografen» på svenskt område endast har »begränsade möjligheter att vinna full tillfredsställelse med sin gärning». Ett av motiven för denna varning anges uttryckligen: den svenska musikhistorien sägs vara »ganska fattig på i musikaliskt avseende stora personligheter». Ett annat motiv anas mellan raderna: Walin har i åtanke en inte minst under halvsekllet kring 1900 florerande typ av musikerbiografier av quasi-vetenskaplig, ibland rätt starkt romantiserande karaktär. Från sådana skrifter hade den unga svenska musikforskningen då som nu anledning att taga avstånd.

Travesteringen att Sveriges musikhistoria är dess tonsättares är otvivelaktigt — liksom Geijers originalformulering — en sanning med stor modifikation. Men kanske vågar man ändå i dag intaga en mera positiv attityd till tonsättaremonografen, än Walin gjorde? Även här har frågeställningarna blivit flera och de metodiska greppen säkrare. Utöver skildringar av tonsättarnas liv och yttre verksamhet kan deras musikkulturella roll och personliga idealbildningar, deras kontakter med utländska strömningar och deras korrespondens ställas i blickpunkten. Skriftliga källor kan samlas till framställningar av typen »documentary biographies». Sådana undersökningar hör många gånger till förutsättningarna för att specialforskning ur andra angreppsvinklar (stil- eller formhistoriska, sociologiska etc.) skall kunna utföras utan alltför många omvägar och förarbeten.

Det är många svenska tonsättaremonografier som återstår att skriva, och även några som omsider behöver »göras om» utifrån modernare vetenskapliga betraktelsesätt. Walin nämner (s. 62) att det skrivits biografier över Roman, Berwald och Söderman, och att »några av dem [tonsättarna] förtjäna ett förnyat och fördjupat beaktande.» I övrigt exemplifierar han med L. Norman och J. N. Eggert. Listan kan lätt utökas med många flera namn, och raden av uppsats- och avhandlingsämnen växer än snabbare om man betänker, att det ofta — kanske oftast — måste bli fråga om delstudier, begränsade till vissa verkgrupper eller på annat sätt utvalda aspekter. Tag t. ex. A. F. Lindblad: hans sångproduktion är redan ett stort ämne, och vid sidan därav skulle hans instrumentalproduktion (ej minst kvartetterna) behöva behandlas. Vidare: varför ger sig ingen musikforskare med god litteraturhistorisk bakgrund i kast med C. J. L. Almqvist som tonsättare? Vem skriver om Per Frigel? Uttini? Crusell? Eller — för att välja exempel från senare tidevarv — om Andreas Hallén, Emil Sjögren eller Peterson-Berger?

Åtskilliga gestalter är otvivelaktigt inte av storleksordningen, att de behöver bli föremål för några utförligare biografier (tag t. ex. figurer som Åman, Ljung och Wesström eller Bratt och von Kapfelmann).

Men även för de obetydligaste av dem måste forskningen likväl skapa en säker grund av fakta, främst rörande deras musikaliska produktion och källmaterialet därtill. Denna fordran sammanhänger bl. a. med situationen i de svenska bibliotekens och arkivens musikaliesamlingar. Dessa samlingar är till omfånget högst betydande — även internationellt sett — i synnerhet för 1600- och 1700-talen. Men de är till stor del bristfälligt eller alls inte katalogiserade och innehåller bl. a. ett betydligt större antal »anonyma» verk än nödvändigt.

Därmed har vi kommit över till *källforskningen*, »det första och i många avseenden betydelsefullaste momentet i all historievetenskaplig verksamhet». (Walin s. 60.)

Det källmaterial, som kan bli aktuellt inom ramen för musikvetenskaplig forskning kan vara av mycket skiftande art, från kyrkböckernas och kronotaxeringslängdernas torftiga anteckningar till brev och opublicerade dagböcker. Här skall endast sägas något om själva musikaliekällorna i tryck och handskrift samt äldre (utgivna⁵⁹ eller opublicerade) skrifter i musikaliska ämnen.

En primär huvuduppgift är såsom redan framhållits att inventera och katalogisera beståndet av sådana källor inom landet. Vad *tryckta* musikalier och utgivna musikteoretiska arbeten intill ca. 1700 beträffar finns redan en rad viktiga kataloger att tillgå tack vare R. Mitjanas och Å. Davidssons flitiga insatser. För tryck efter 1700 är det sämre beställt, och för handskriftsamlingar saknas ofta goda kataloger t. o. m. i respektive biblioteksexpeditioner.⁵⁹ Den f. n. noggrannast katalogiserade samlingen med 1700-talstryck torde utan tvivel vara den i Kungl. Musikaliska akademiens bibliotek deponerade Alströmer-samlingen, som 1949 »återfanns» på Östads säteri i Västergötland.⁶⁰ Med detta exempel aktualiseras i sin tur det hittills okända källmaterial, som kan tänkas finnas kvar på skilda gods m. m. i landet. In i de sista har nya sådana samlingar kommit i dagen, och mycket talar för att ytterligare fynd kan göras. Här skulle avgjort behöva organiseras ett slags generalinventering. Men utsikterna att en sådan kan komma till stånd och leda till önskat resultat är måhända inte så stora. Dels är projektet förenat med ganska stora kostnader. Dels vet godsägarna etc. sällan vad de eventuellt har undagömt av gamla musikalier, och de är inte heller

⁵⁹ Ett utmärkt — ehuru ofullbordat — exempel på vilket slags kataloger som behövs ger Folke Lindbergs katalog över vokalmusiken i Düben-samlingen i Uppsala Universitet. (Maskinskrivna ex. av katalogen finns på handskriftsavdelningen, UUB, och på institutionen för musikforskning.)

⁶⁰ Samlingen innehåller även ett stort antal hittills okatalogiserade men »grafografiskt» registrerade handskrifter.

alltid villiga att släppa in utomstående i sina gömmor och vinds-skrubbar.⁶¹

Redan de nu kända samlingarna ger emellertid arbete nog. För att nämna ännu ett konkret exempel, innehåller Skara läroverks musikalie-samling ett omfattande och intressant bestånd 1700-talsmusikalier både i tryck och i handskrift. Samlingen förvaras sedan några år tillbaka i Skara stifts- och landsbibliotek, men har inte blivit föremål för några som helst åtgärder. Tack vare en gammal förteckning kan man någor-lunda orientera sig i de delar av samlingen, som är numrerade; den ger också flera värdefulla upplysningar om vilka som har donerat musika-lierna. I denna samling återfinns flera sällsynta tryck och oidentifierade handskrifter. Men på platsen finns varken den personal eller den speciella bibliografiska litteratur tillgänglig, som behövs för en noggrann katalogisering och en mera omfattande anonymbestämning. Liknande uppgifter kvarstår på andra håll, och ovan har berörts ett internationellt företag, som gör behovet av dylika inventeringar mera överhängande än någonsin.

För att nu bara ta upp en av de många aspekter, som i detta sammanhang kunde ventileras, kan man anknyta till vad som ovan sagts om behovet av en säker källmässig grund även beträffande »småmäs-tare» och bifigurer. Var man än börjar rycka i trådarna, infinner sig den elementära fordran, att en viss produktion eller verkgrupp käll-mässigt kan beläggas så fullständigt som möjligt. Denna uppgift för-svåras f. n. avsevärt genom bristen på kataloger. Det är ändå ett hin-der, som går att bemästra. Betydligt mödosammare är den genomgång av en mängd »anonyma» verk, som brukar bli nödvändig i samband med en mängd olika slags separatundersökningar. Är tonsättarbestäm-ningarna i källorna dessutom opålitliga (som så ofta är fallet), sviktar marken i dubbelt måtto under forskarens fötter. Till de betydelsefulla katalogiseringsuppgifter som återstår måste man därför foga den kanske lika viktiga och måhända svårare uppgiften att mera systematiskt än hittills försöka identifiera de i svenska bibliotek och arkiv bevarade »anonyma» kompositionerna. Det viktigaste arbetsinstrumentet vid så-dana identifikationer är den tematiska katalogen. Därför — och även av andra skäl — kan man utan överdrift hävda, att varje publikation av en temaförteckning (i noter eller med något slags kod) är synnerli-gen välkommen och kan tillmätas bestående värde för den framtida forskningen.⁶² Temaförteckningen må avse en enskild tonsättare, en

⁶¹ Ett upprop i här antytt syfte, publicerat av artikelförfattaren i Svenska Dag-bladet med anledningen av upptäckten av Alströmer-samlingen (SvD 26/11 1949), ledde sålunda inte till något som helst resultat.

⁶² Vikten härav har vunnit allt större erkännande inom internationell musikforsk-ning under de sista årtiondena. (Kanske har därtill bl. a. bidragit de häpnads-

verkgrupp i hans produktion, ett begränsat källmaterial eller t. o. m. en enda »notbok».⁶³

Lägger man nu här till de paleografiska m. fl. special-problem, som kan bli aktuella inför alla slags källmaterial från medeltiden och framåt, blir det rena grundforskningsfältet ännu mera omfattande. För tiden före ca 1600 ställs musikforskaren inför svårplacerade fragment (kanske framplockade ur gamla räkenskapsböckers ryggar) och allehanda note-ringsproblem. För tiden efter ca 1500 kan tillkomma pappers- och vattenmärkesstudier. Och för samtliga perioder kan identifieringen eller klassificeringen av handstilar och notpikturer visa sig ge ledtrådar, som endast särskild expertis kan avslöja.⁶⁴

Källforskningens och källkritikens problem har här skisserats en smula extra detaljerat, emedan de aktualiseras i samband med de flesta musikvetenskapliga forskningsuppgifter av historisk natur. När-mast skall den diskussion rörande arter av frågeställningar eller sär-skilda »grepp» på materialet, som ingår i Stig Walins ovannämnda upp-sats, föras ett stycke vidare, såvitt möjligt utan överflödiga upprep-ningar av hans synpunkter. Avsikten är att bidra med ett par kom-pletteringar och att framhäva ytterligare några typer av uppgifter, som kan anses särskilt angelägna.

Vare sig man väljer en biografisk, formhistorisk eller i vidare mening kulturhistorisk angreppsvinkel på ett visst stoff, begränsar det till en viss epok eller t. o. m. koncentrerar sin undersökning på ett fåtal be-stämnda verk, kan forskaren rent kulturgeografiskt sett anlägga olika vida perspektiv. Stoffet kan behandlas ur en snävt »svensk» synvinkel, men det finns ofta anledning att betrakta det som en företeelse inom

väckande upptäckterna av långt över hundra J. Haydn falskeligen tillskrivna verk, de bekanta Pergolesifalsarierna och liknande fall.) Under ledning av professor J. La Rue upprättas f. n. i USA en stor temakatalog över 1700-talssinfonior. (Cf. Fontes 1959/1, s. 18—20.) Vid denna central har redan ett antal anonyma sinfonior i svenska samlingar kunnat identifieras. Märk även det starkt identifierade arbetet på incipit-kataloger o. dyl. över 1500-talets vokalsatser m. m. Det är av största vikt att denna sorts verksamhet får fortsätta och kan bli planmässigt utbyggd.

⁶³ I detta sammanhang vore det värdefullt om forskare och biblioteksmän kunde enas om en praktisk kod varmed tematiska initialer kunde förtecknas och ordnas utan anlitande av konventionella nottecken. Behändigast vore om koden enbart utnyttjade de bokstäver, siffror och övriga tecken, som finns på varje skrivmaskin.

⁶⁴ Käll- och arkivforskningen med alla sina förgreningar och hjälpvetenskaper är egentligen ett så viktigt och omfattande gebit, att det helst borde bli representerat med en egen lärostol vid åtminstone något av våra universitet, exempelvis under rubriceringen biblioteksvetenskap. Endast på den vägen torde det t. ex. vara möj-ligt att få till stånd mera systematisk vattenmärkesforskning, en specialgren som f. n. inte »hör hemma» under någon existerande disciplin. (Se författarens artikel »Att genomsöka papper», SvD 27/4 1952.)

det *nordiska* kulturområdet eller kulturgemenskapen, och det kan naturligtvis också sättas in i ett ännu större sammanhang, där relationer till och avspeglningar av kontinentala stilströmningar m. m. träder i förgrunden. Här skall särskilt fästas uppmärksamhet vid den mellersta av dessa möjligheter. Såsom delar av ett europeiskt »randområde» uppvisar de nordiska länderna många likheter och förbindelser. Därför finns det många musikvetenskapliga uppgifter, som antingen bör angripas av flera forskare från de skilda länderna i samarbete, eller, om de tagas upp av en svensk, på ett tidigt stadium måste skärsåddas med hänsyn till sin nordiska räckvidd. Detta faktum har på sistone verkat allt mera bestämmande på folkmusikforskningens område, men äger också sin rent musikhistoriska tillämpning. En sådan uppgift som att t. ex. ge en samlad bild av Leipzigskolans inflytande på musikskapande och musikuppfattning i något av de nordiska länderna kan omöjligen lösas tillfredsställande utan att grannländerna tagas med i blickfånget. Det samma gäller studier av t. ex. nationalromantikens stilmedel, och exemplen kunde mångfaldigas.

Men också det motsatta förfarandet: stark geografisk koncentration kan vara högst befogat och fördelaktigt. De redan av Walin efterlysta *lokalhistoriska* studierna har inte utökats nämnvärt under de sista årtiondena. (Några opublicerade lokalhistoriska examensarbeten föreligger dock.) Särskilt stifts- och läroverksstädernas musikaliska historia är viktiga och kulturhistoriskt tacksamma uppgifter. Städer som Linköping och Västerås med sina månghundraåriga traditioner torde utan vidare kunna ge stoff åt både licentiat- och doktorsavhandlingar.

Överhuvudtaget är det många gånger välbetänkt att utgå från ett inte bara klart preciserat utan gärna snävt begränsat forskningsobjekt. Apropos lokalhistoria kan som exempel på sådana begränsningar nämnas Malung-organisten Josef Sjögrens båda arbeten om orglarna respektive organisterna i Västerås stift. Författaren har alltså koncentrerat sig på *ett* instrument och *en* kategori av musikaliska yrkesutövare inom ett enda stift i landet. I gengäld följer han ett skeende genom flera århundraden, har dragit fram ett omfångsrikt arkivmaterial och fått fram en hel del stoff som är av musikhistoriskt intresse även utanför den speciella ämnessfär han valt. Exemplet borde mana till efterföljd i andra stift, vare sig uppgiften utförs av en akademiker eller av en lika förfaren »amatörforskare» som Sjögren.

Hård stoffbegränsning kan i synnerhet rekommenderas för dem, som vill ge sig i kast med stil- och formanalytiska uppgifter. I en mängd sammanhang skulle viktiga och konkreta upplysningar om stilsammanhang kunna utvinnas genom att följa ett enda bestämt stilmedel (en tematyp, en viss harmonisk fortskridning osv.) under en likaledes be-

stämt avgränsad tidsperiod. Om medlet kan visas vara gemensam nämnare för en viss grupp eller skola, ev. generation av tonsättare, och dessutom går att spåra till bestämda utländska förebilder, kan den frilagda tråden kanske redan låta ana ett mönster i väven. Vissa karakteristika i vår tidigaste »nationella» manskörsång, Sibeliusinflytandet under 1900-talets första tredjedel, en viss typ av »hymniska» melodier med storsvensk yvighet (med eller utan gånglåtsrytm) från samma tid och ett par av »30-talisternas» harmoniska manér kan anföras som exempel.

Stoffbegränsning ur vissa synpunkter medger också lättare utvidgning i ett annat hänseende: möjligheten att avvinna materialet olika slags upplysningar genom att skärsåda det ur flera synvinklar. Ett på många sätt föredömligt exempel härpå erbjuder Bo Wallners studier kring W. Stenhammars kammarmusikverk '(i STM 1592 och 1953). Underrubriker som »Konsertverksamheten . . .», »Spelkvalitet och spelstil», »Den kulturideella målsättningen», »Kammarmusikalisk debatt» och »Stenhammars formintresse. Klassicitet och germanism.» förtydligar bättre än alla omskrivningar vad som här åsyftas. På likartat sätt bör många snävt »monografiskt» begränsade objekt kunna behandlas, de må bestå i ett enda musikverk (t. ex. en opera), en enda handskrift (t. ex. en tabulaturbok med blandat innehåll) eller ett enda musikteoretiskt arbete.

»Anledningen till att en historisk forskare befattar sig med ett visst bestämt stoff, kan ligga djupt i hans eget inre och sammanhånga med hans hela läggning, med strukturen av hans andliga jag», skriver Walin i STM-studien 1942 (s. 53). Personlig resonans med både stoff och frågeställningar är en förutsättning för det intresse och engagement, som i sin tur är förutsättningar för ett gott resultat. För en ung och oerfaren studerande är det emellertid inte alltid lätt att själv veta, vilka slags uppgifter som ligger bäst till för honom eller henne. Problemet inställer sig normalt när tiden blivit mogen för val av ämne till en trebetygsuppsats. Just då är många ännu ganska rådvilla. Ämnesvalet kan också försvåras av att vederbörande ännu inte vet hur långt vingarna kan bära i den vetenskapliga kompassriktningen. För dem, vilka stannar vid 3 betyg blir valet i regel lättare (både för den studerande själv och den rådande läraren). Med eventualiteten eller beslutet att gå vidare till en licentiatexamen kommer frågan genast i annan dager, ty den genaste vägen är självfallet då att välja ett ämne som duger till att arbeta vidare på. Men de genaste vägarna är inte alltid de bästa. Det allt vanligare bruket att i huvudsak syssla med ett och samma ämnesområde först för 3 betyg, sedan för fil. lic. och slutligen i en dissertation är avgjort effektivt, om man vill komma fort fram, och

kanske förträffligt om det gäller att driva fram specialister. Eftersom även ekonomiska hänsynstaganden ofta hör till drivfjäderna, har man knappast rätt att avråda från metoden. Det må bara framhållas, att den *kan* leda till en ensidighet, som inte är alldeles lycklig eller önskvärd inom en så rikt facetterad vetenskapsgren som musikkforskning.

Invändningen gäller dock *inte* relationen licentiatavhandling-dissertation. De bör tvärtom helst ligga inom i stort sett samma ämnessfär. Författaren vet av egen erfarenhet vilken tids- och kraftförlust det medför att efter licentiaten »börja om» med ett nytt material.

Vad har då den studerande för ledtrådar vid sitt ämnesval på trebetygsstadiet utöver de förslag och råd, som en lärare kan ge? Sannolikt har väl redan under det propedeutiska studieåret några epoker eller ämneskretsar befunnits särskilt fängslande. Ungefär samtidigt brukar tiden vara inne för att välja det eller de andra ämnen, som skall ingå i fil. kand. (eller undantagsvis ämbetsexamen om det inte redan skett). Även detta val brukar väsentligen bestämmas av intresseriktningar, såvida inte matnyttighetssynpunkterna råkar överväga. Åtminstone för dem, som har musikkforskning som huvudämne, vill man varmt rekommendera att de båda valen — valet av uppsats/avhandlingsämne och valet av biämnen i fil. kand. — sker med hänsyn till varandra.

Hänsynstagandet kan gå i båda riktningarna. Den som redan vet vad det är för slags musikaliska forskningsuppgifter som intresserar honom mest, har oftast också på känn vilka andra ämnen han bör komplettera med. För den ene kan det vara litteratur- och konst- eller teaterhistoria, för en annan psykologi och teoretisk filosofi, för en tredje kanske latin och religionshistoria. Omvänt är det ofta värdefullt att välja uppsats- eller avhandlingsämnet så, att kunskaperna i »biämnen» kommer till nytta. Tonkonsten har ju ingått olika slags symbioser med de flesta andra konstarter, och musikkforskningen räknar med en lång rad »hjälpvetenskaper» inklusive naturvetenskapliga. Studierna i biämnen kan vara till väsentlig nytta såsom orientering i ett par sådana hjälpvetenskaper. Det finns t. ex. många uppgifter inom svensk vokalmusik — där ord/ton-förhållandet alltid kommer i centrum — vilka är som upplagda för dem, som läst litteraturhistoria. För teaterhistorikern och även konsthistorikern erbjuder operan i Sverige ett stort och tacksamt forskningsfält.⁶⁵ Den som läst konsthistoria kan också ge sig i kast med rent ikonografiska ämnen. (Ett exempel härpå är P.-A.

⁶⁵ Se härom i Walins ovan nämnda uppsats s. 63 f. Fältet erbjuder sannolikt än flera intressanta utblickar. Vad har t. ex. Kungl. teaterns inscenerings-, regi- och belysningsstilar under 1800-talets första hälft betytt såsom inspirationskälla för romantiska landskaps- och stämningsskildringar i tidens diktning och måleri?

Hellqvists studier av musikmotiv i senmedeltida svenskt kyrkmåleri.)⁶⁶ Psykologen, sociologen, den logistiskt-vetenskapsteoretiskt skolade, den på medeltiden inriktade historikern, den i liturgik bevandrade teologen osv. — alla kan de på liknande sätt få omedelbart gagn för denna sin studieinriktning och för sina specialiteter i musikkvetenskaplig tillämpning.⁶⁷

De uppsatsämnen för tre betyg, som den akademiske läraren själv skulle vilja föreslå inom svensk musikhistoria (med hänsyn till »vita fläckar», stoffets lämplighet m. m.), brukar i förstone inte alltid te sig påfallande attraktiva i de studerandes ögon. Hur mycket roligare vore det inte att få syssla med någon av de stora, beundrade mästarna än att lägga ner möda på någon liten inhemsk specialuppgift! Här kan än en gång hänvisas till Stig Walins artikel och hans manande slutord: »... om den kraft, som driver musikhistorikern till den svenska musikkulturen, heter kärlek till Sverige, då blir förhållandet genast ett helt annat. Då rör sig forskaren på det svenska området inte för att få tillfälle att syssla med fulländade tonskapelser eller andra musikkulturella former eller för att möta musikaliskt banbrytande personligheter, utan för att vinna kunskap om just *svenskt musikliv*. — — — Är denna kärlek till Sverige levande och stark, då finner han också kraft att gå även de längsta och besvärligaste vägar, som leda till stoffet.» (S. 66 f.) Denna kärlek till och — skulle man vilja tillägga — ansvarskänsla för den inhemska musikodlingen och dess traditioner är emellertid något, som inte brukar växa fram i en handvändning. Man skulle vilja önska att så många som möjligt finge något av denna idealitet inympad i sig innan studierna är avslutade. Men också för dem, som aldrig får del av ett sådant patos, brukar den eventuella misstron mot ett förelagt ämne nästan alltid ge vika för angenäma överraskningar. Forskarglädjen, tillfredsställelsen i att brottas med problemlösningar och få pusselbitar att passa ihop brukar infinna sig inför nästan vilket material som helst, så snart den studerande blivit förtrogen med sitt stoff och detta börjat leva för honom — om han är av den rätta forskarullen.

Intet musikaliskt bör vara musikkforskningen främmande. Lika litet som den får stirra sig blind på den högre s. k. konstmusiken, lika litet kan den negligera något geografiskt område eller någon viss tidsperiod. Om vår egen tids musikskapande och musikliv kan t. ex. sägas att detta är ännu inte »historia». Men det hindrar inte att de är legitima objekt för forskning:

⁶⁶ Förr eller senare borde göras en generalinventering inom landet av olika slags bildframställningar med musikaliska motiv. Musikhistoriska Museet torde vara en lämplig uppsamlingsplats för uppgifterna härom.

⁶⁷ Se även nedan om specialiseringar i etnografisk respektive naturvetenskaplig riktning.

»Nutida musikkforskning är till allra största delen inriktad på äldre epoker. Ofta har den t. o. m. — i motsats till vetenskaperna om litteratur och bildande konst — avvisat ett mera inträngande studium av nyare tonkonst med hänvisning till att det saknas erforderligt perspektiv. Denna försiktighet, i bästa fall ödmjukhet, är utan tvivel fullt befogad i den mån man anlägger kulturhistoriskt färgade aspekter på stoffet och dess behandling. Risken för känslöbetonade, förhastade och därmed snabbt föråldrade slutsatser är stor. Men anlägger man andra synpunkter, är den reserverade inställningen ohållbar. Dels är även de nyaste musikverk iakttagbara objekt, som kan bli föremål för metodisk-analytiska och jämförande undersökningar; det gäller blott att skapa adekvata analysmetoder. Dels har musikkforskaren den ovärderliga förmånen att kunna göra direkta iakttagelser i samtiden och registrera sina omedelbara intryck. Och han behöver egentligen blott betänka vilket källvärde han själv tillskriver samtida iakttagares skrifter från äldre epoker, för att förmånen skall förenas med ansvarskänsla till en skyldighet. Må vara att hans intryck är subjektiva, det är framtidens sak att väga och sälla. Dylåka brister kan mer än väl uppvågas av omedelbarheten, närheten i tiden och delaktigheten i det som skildras.»⁶⁸

Mycket annat vore att tillåga under rubriken »Utforskandet av svensk musikhistoria och musikkodling». Men avsnittet har redan blivit långt. Dårfor skall till sist bara kort anknytas till vad som inledningsvis anförts om vita flåckar och önskemålet om en fyllig handboksframställning. Just nu skulle det vara till gagn för planeringen i stort för den närmaste framtiden, om något slags förteckning över angelåagna arbetsuppgifter kunde uppråttas. Med tillgång till en sådan förteckning — som kan placeras i form av kartotek på institutionen för musikkforskning och helst bör kompletteras med nya uppslag undan för undan — skulle inriktningen av både enskilda studerandes åmnesval och av teamwork-artat samarbete mellan flera studerande kunna effektiviseras. Förslag till denna förteckning borde levereras av så många längre komna, aktiva forskare som möjligt. Det är de, som i periferin av sina pågående undersökningar har bäst inblick i var luckorna finns, som vet vad de själva inte rå med och var de främst skulle behöva bistånd.

Den här föreslagna åtgården förutsår emellertid en annan. Under årens lopp har det skrivits åtskilliga trebetygsuppsatser och licentiatavhandlingar, som opublicerade finns bevarade på institutionen och resp. författares hyllor.⁶⁹ Kvaliteten är kanske något oåmån, men som förarbeten betraktade har de alla sitt värde. Både för uppgörandet av den nyssnåmnda förteckningen och till alla inhemska musikkforskares

⁶⁸ Ur artikelförfattarens inledning till antologin »Modern nordisk musik» (Stockholm 1957), s. 21 f.

⁶⁹ Flera sådana arbeten har — ev. i beskuret eller omarbetat skick — inlutit i STM. Men det är långt ifrån alla.

orientering borde det finnas en lättillgånglig förteckning även över dessa uppsatser etc. Institutionen för musikkforskning förvarar exemplar av många sådana, främst från de sista 10—15 åren, men kollektionen är långtifrån fullständig, och om åtskilliga uppsatser av något äldre datum saknas uppgifter. Om stoffet kunde kompletteras med uppgifter (ev. även uppsatskopior) från förutvarande studerande, borde omsider en förteckning kunna publiceras i STM.

Editionsuppgifter

Senhøsten 1958 utkom den första volymen av serien Monumenta Musicae Svecicae (MMS). Den har föregåtts av serien »Åldre svensk musik» och ett antal liknande musikalieutgåvor. Men först från och med MMS 1 har den första grundstenen lagts till en svensk motsvarighet till de stora kulturlåndernas Denkmåler- och Monumenta-serier. En andra volym av MMS har också kunnat föras i hamn under 1959, men om seriens vidare öden råder ånnu ekonomisk ovisshet, varom närmare nedan.

Just här kan de ekonomiska svårigheterna också för ett ögonblick skjutas åt sidan, ty det är ofrånkomligt att de på något sätt *måste* få sin lösning. Utgivandet av ur musikaliska och historiska synpunkter viktiga verk från gångna tider hör till den svenska musikkforskningens främsta förpliktelser, både inför landets egen musikkodling, inför utlåndska fackkretsar och inför sig själv. Forskarna måste först och främst taga på sitt ansvar, att utgåvorna genomförs med största möjliga källkritiska noggrannhet. Men de måste också se till att de av praktiska hänsyn nödvåndiga kompletteringarna blir i nivå med de bästa av utlandets nutida förebilder.

Enligt de av Svenska samfundets för musikkforskning monumenta-kommitté faststålda bestämmelserna för MMS skall serien stråcka sig från de åldsta verk, som kan befinnas värda att publicera, och fram till kompositioner av tonsåttare födda senast etthundra år före utgivningsåret. (Dvs. just nu ca 1860.) Vidare är serien avsedd att omfatta inte bara musik av infödda tonsåttare utan också av sådana, som verkat inom landets grånsar och vilkas musik kan anses vara uttryck för en viss fas av svensk kulturodling. (J. M. Kraus är ett belysande exempel.) Till huvuduppgifterna hör givetvis de främsta tonsåttarnas samlade — eller åtminstone alla mera betydande — verk, men åven utgivandet av andra slags musikaliska dokument, viktiga åldre samlingar m. m.

Sedan flera år tillbaka föreligger en »femårsplan» omfattande inemot tjugutalet publikationer. Den dårri uppgjorda tidtabellen för utgivandet är redan inaktuell, men planen ger likväl en fast utgångspunkt för

en första etapp, i vilket tempo den än kan fullföljas. Och i sin helhet är MMS-projektet så stort, att det kommer att sysselsätta svenska musikforskare under åtskilliga årtionden framåt.

Utgivandet av en Monumenta-volym omfattar många olika slags arbetsmoment av mer eller mindre kvalificerad art. Primäruppgiften att få till stånd en komplett, korrekt och för stickning färdig nottext förutsätter dels ett sorgfälligt värderande och jämförande av alla tillgängliga källor, dels en hel del ibland svåra ståndpunktstaganden av redaktionell art, men den inkluderar också åtskilligt enkelt notskrivningsarbete. (För det sistnämnda borde forskaren-utgivaren i möjligaste mån kunna få hjälp genom att anlita någon van och pålitlig notskrivare.)

Den vetenskapligt skolade utgivaren måste vara i stånd att lägga fram en komplett, källkritiskt reviderad nottext. Men det är inte alltid sagt att han har lika stora förutsättningar för att förse nottexten, stämmaterial etc. med de erforderliga praktiska kompletteringarna. Är han t. ex. pianist och cembalist, är han sannolikt osäker när det gäller att sätta ut stråkbågar o. dyl. Eller kanske han inte alls besitter tillräckliga praktiska erfarenheter. Måhända kan också utskriften av en generalbasstämma vålla honom svårigheter. (Kvaliteten och stilkänslan är för övrigt ytterst ojämn vad generalbasutskriften beträffar i de flesta utländska nyutgåvor av äldre musik. Stämman görs ibland gladeligen 1700-talsmässig i ett tidigt 1600-talsverk och pianofaktur-mässig fast den skall spelas på cembalo eller orgel.)

Detta betyder att redan nottexten i många fall helst borde vara produkten av ett samarbete, t. ex. mellan en vetenskapsman och en i de aktuella uppförandepraktiska problemen väl hemmastadd utövande musiker (av vilka vi än så länge har ganska få inom landet). Med tanke på att »barockmusiken» torde komma att få ett tämligen stort utrymme i MMS framgår också, att det bör bli gott om uppgifter för en verkligt välskolad och stilsäker »generalbasskrivare», om någon till äventyrs skulle vilja inrikta sig på detta.

Till varje utgåva hör en inledande text jämte kritisk revisionsberättelse. Dessa textpartier skall i MMS publiceras på två språk, antingen engelska och tyska eller ett av dessa språk och svenska. I regel torde utgivaren kunna svara för hela denna text, men ibland kan han även här behöva rådfråga sin »praktiske» medarbetare. Halva mödan med denna del av en MMS-volym kan av hittills vunna erfarenheter att döma bli att finna lämpliga översättare och se till att översättningarna på en gång motsvarar vad utgivaren vill ha sagt och är acceptabla rent språkligt.

Så här i MMS' begynnelse, när medel endast influtit till de två första volymerna och ytterligare en halv, och den ekonomiska situationen i övrigt är oviss, går det naturligt nog trögt att få fram manuskript till ytterligare volymer. När utgivningstiden svävar i en dunkel framtid och utgivarnas honorar för utgåvorna är ännu mera avlägsna, gör ingen sig någon brådska. Men den dag MMS äntligen får mera kontinuerligt stöd måste det finnas färdigt stoff att ta hand om för utgivning i önskat tempo. Måhända skulle också den dagen vara mindre avlägsen, om det funnes något tiotal tryckfärdiga manuskript att hänvisa till?

För ett företag av MMS' omfattning måste företaget bli trögt i portgången. Musikforskningens representanter kan jämna vägen endast om de åtminstone för en tid framöver låter alla tankar på personlig vinning och ekonomiskt vederlag fara. Varje färdigt manuskript är en vinst för projektet, varje brist på material eller förhållning är ett hot mot dess lyckliga genomförande.

Vi måste erkänna, att de krafter, som är kvalificerade nog och har tid över till att stå som huvudutgivare av MMS-volymer, ännu är ganska få inom landet. För några av dem torde också ekonomiserandet av arbetstiden utgöra det allvarligaste bekymret. Iordningsställandet av en MMS-volym kan te sig ogenomförbart för dem enbart emedan de varken kan eller vill sätta dyrbar tid till sådana arbetsmoment, som är av mer eller mindre mekanisk karaktär. Rent organisatoriskt sett är det därför angeläget att den sortens hinder kan undanröjas. Men kanske kunde arbetet underlättas även på ett högre plan? För studerande på trebetygsstadiet vore det med all säkerhet synnerligen lärorikt att få medverka vid utarbetandet av en MMS-volym. De kan därvid komma i direkt kontakt med både källkritiska, editionstekniska, musikaliska, metodiska och andra problem. De tvingas till acrobi och konkretion. Volymens inledning kan tarva smärre specialundersökningar, som de kan bistå med. Kritiska jämförelser av källversioner kan också ingå i uppgiften. I många fall kanske arbetet kan utmynna i en mindre uppsats. Den studerande skulle på detta sätt kunna bistå en mera erfaren utgivare, varvid naturligtvis bådas namn bör angivas på utgåvan. Med tanke på de ur metodisk synpunkt värdefulla erfarenheter, som kan vinnas av detta slags arbete, ligger det även nära till hands att något eller några »mellanseminarier» varje år ägnas åt källkritiska och editionstekniska frågor. Här erbjuder sig möjligheten att i någon mån knyta samman undervisningsmoment och Monumenta-projekt på ett sätt, som borde kunna bli till båtnad för bådaderna.

För de båda första volymerna av MMS har erhållits anslag ur respektive Lotterimedelsfonden och Humanistiska Fonden. För att kunna finansiera den andra volymen har Svenska samfundet för musikforskning dock måst släppa till en del av sina egna tillgångar, vilka är så pass blygsamma att någon ytterligare sådan stödåtgärd är utesluten. Från privathåll har samfundet slutligen erhållit en donation, som är avsedd att täcka en del av omkostnaderna för utgivandet av en stråkkvartett av J. Wikmansson. För ytterligare planerade volymer är det givetvis möjligt att söka anslag från fall till fall hos olika fonder. Men dels är de flesta av fonderna mycket restriktiva, så snart det gäller mera omfattande långtidsprojekt, där fonden riskerar att få ett visst anslagsbelopp bundet år efter år. Dels är det ett mycket hinderamt

osäkerhetsmoment för hela arbetet med Monumenta-serien att på detta sätt leva »ur hand i mun».

De stora kulturländernas gigantiska Denkmäler-utgåvor liksom flera samlingsutgåvor av enskilda tonsättares verk, har i regel möjliggjorts tack vare effektivt ekonomiskt stöd från statligt, delvis även kommunalt håll. Man har satt en ära i att uppresas sådana monument över landets musikaliska skatter och största mästare. Den betydelse, som tillmäts detta slags internationellt tillgängliga urkundspublikationer, kan också direkt avläsas ur utgivningsverksamhetens omfattning, som ju stegrats ofantligt efter andra världskrigets slut. Att ett välståndsländ som Sverige alltjämt är en sparv i denna tranedans är en penibel och för utländska iakttagare närmast obegriplig situation. Ur national-ekonomisk och politisk synpunkt är tiden just nu otvivelaktigt inte särskilt välvald när det gäller att äska medel för en kulturell och till på köpet musikalisk angelägenhet som MMS. Men jämfört med de miljonbelopp som mer eller mindre välmotiverat utgår till exempelvis folkbildningsarbetet, andra mångsiffriga anslagposter att förtiga, är uppresandet av detta monument över svensk tonkonst närmast en futilitet! Med 25 000 kronor om året kunde det resas i jämförelsevis raskt tempo, med hälften kunde åtminstone läggas en ny tegelsten om året.

En ansökan om ett sådant anslag — välvilligt understödd av K. Musikaliska akademien — har avslagits. Men på något sätt måste den stängda dörren öppnas. MMS är inte endast en musikforskningens angelägenhet. Serien hör till de kulturella förpliktelser, som har både nationell och internationell betydelse. Den är en förpliktelse av samma art som dem, från vilka de anslagsgivande myndigheterna inte undandragit sig när det gällt exempelvis utgivandet av historiska urkunds-serier eller verk av våra största skalder från gångna tider.

Även vid sidan av MMS kommer naturligtvis i viss utsträckning att ges ut äldre musikalier, som kräver sakkunniga »bearbetare» (för att använda gängse olyckliga beteckning). Det kan väl också tänkas uppstå konkurrens mellan MMS och musikförlag om utgivning av vissa verk, i den mån verken hör till de säljbara. För att undvika dubbelarbete och dubbla kostnader skulle man emellertid gärna önska att musikförlagen inte onödigtvis väljer att ge ut just de verk, som redan är projekterade i MMS eller under alla förhållanden måste ingå i serien. Detta kan tyvärr bli en ömtålig avvägningsfråga, ty det är ju inte meningen att MMS skall lägga någon hämsko på utgivandet av äldre musik (vilket kunde ske om utgivningstempot blir väsentligt långsammare än beräknat). Det enklaste vore att musikförlagen helt enkelt kontaktar samfundets Monumenta-kommitté för att dryfta saken från fall till fall. MMS:s vetenskapliga inriktning, som inte får väja för det föga säljbara, och beståndet av utgivna musikverk borde tillsammans lämna en bred marginal för musikförlagen, i den mån de är intresserade av äldre repertoar.

Inom denna »fria» utgivningsverksamhet vid sidan av MMS kan således också erbjuda sig enstaka editionsuppgifter. Vad som hittills åstad-

kommit i den vägen är kvalitativt ojämnt, men det finns tecken som tyder på att förlagen omsider börjat få upp ögonen för nutida editionskrav.

»Folkmusik» — nordisk musiketnologi

Hur en angelägenhetsgradering av den svenska musikforskningens uppgifter än skulle te sig vågar man hävda att folkmusikforskningen måste placeras högt upp på listan. På detta område har en hel del utträttats, men ändå återstår det allra mesta att göra.⁷⁰ Och här om någonstans krävs en planmässig samordning av mångahanda insatser, av vilka några är uppenbart brådskande.

Såsom levande muntlig tradition har vår folkmusik fångats både i uppteckningens och inspelningens form. De kända tryckta samlingarna av Geijer-Afzelius, Arwidsson, de många volymerna med Svenska låtar etc. representerar ett omistligt men högst specifikt »källmaterial», vars tillförlitlighet ibland kan vara ytterst svår eller omöjlig att bedöma. Vid sidan av dem finns ett inte ringa antal uppteckningar i opublicerade notböcker och samlingar.⁷¹ Delar av detta material bör förr eller senare göras tillgängligt, antingen i form av specialpublikationer (t. ex. av uppteckningar i Wiedes samling)⁷² eller inarbetat i ett större editionssammanhang.

Många äldre uppteckningar är som bekant jämkade mer eller mindre starkt alltefter tidens egna musikaliska ideal, t. ex. i riktning mot klar dur/moll-tonalitet, regelbundna taktarter, prydliga perioder etc.⁷³ Men även den muntliga traditionen utsätts allt mera för nivellerande och nedbrytande påverkningar, det må vara från skolmusik och koralsång på orten eller från den blandade och kommersialiserade repertoar, som radion och skivindustrin förmedlar. Det har länge funnits anledning att skeptiskt fråga, om det alls kan finnas några »äkta» folkmusiktraditioner kvar ute i bygderna. I viss omfattning tycks man på senare år faktiskt ha kommit överraskande oförfalskade sådana traditioner på spåren. Det må räcka med att hänvisa till de lockrops-, vallåts- och balladmelodier, som upptäckts och inspelats genom Matts Arnbergs och Sveriges Radios försorg. Detta sentida material måste sällas omsorgsfullt, en forskningsuppgift som ställer stora krav på repertoarkännedom, insikter och inte minst lyhördhet. Men oberoende av hur sällningen till sist utfaller, är inspelningarna av oskattbart värde av framför allt två skäl. Det ena

⁷⁰ En översikt över uppnådda resultat ges i viss mån av E. Dal i hans *Nordisk folkeviseforskning* siden 1800, Khmn 1956.

⁷¹ Cf. C.-A. Moberg, *Från kämpevisa till locklåt*, STM 1951, s. 5 ff.

⁷² Moberg, op. cit. s. 24 f.

⁷³ Kritiska utredningar av de viktigaste äldre samlingarnas bakgrund, tillkomst och uppteckningsprinciper är därför påkallade. Åtskilligt manuskript- och korrespondensmaterial till belysning härav ligger alltjämt obearbetat.

är att de kompletterar uppteckningarna genom att berika förrådet av melodivarianter. Och studiet av variantbildningar är grundläggande för kännedomen om den muntliga traditionens omformningsprocesser. (Tidigare nöjde man sig alltför ofta med att uppteckna en melodi en gång och trodde sig därmed vara i något slags besittning därav.) Det andra skälet är att inspelningarna återger och bevarar det musikaliska *föredraget* med alla de skiftningar och egenheter, som inte alls eller inte utan risk för grova omtolkningar kan fixeras i en notbild. Och denna punkt är måhända den allra viktigaste: medan man förr ansåg sig ha fångat det »väsentligaste» i en melodi i och med att man fått den gehörsmässigt upptecknad i noter, är man nu alltmera böjd att ta hänsyn till så många faktorer som möjligt i det musikaliska föredraget. Men även när det gäller överföring till notbild har den tålmodiga inspelningen stora fördelar, och numera kan den ju också tagas till utgångspunkt för en exakt grafisk återgivning genom oscillogramfilmning eller något liknande förfarande.⁷⁴

Till en början kan man alltså fastställa, att själva *inspelningsarbetet* ute i bygderna är synnerligen angeläget. Det är också mycket bråds-kande. De få kvardröjande resterna av äkta folkmusiktraditioner är dömda att försvinna mycket snart, och utplåningsprocessen går allt snabbare. De pålitligaste gamla traditionsbärarna blir med varje år allt färre. Folkdansspelarna förlorar greppet om den genuina lokala spel-stilen i samma takt som de lär sig läsa noter och klungar ihop sig till stora spelmanslag.

Inspelningsapparat och -resor är kostsamma. En institution med goda resurser och tekniskt kunnig personal måste stå bakom. Vid institutionen för musikkforskning har man »efter måttet av sina krafter sökt att tillvarata möjligheterna till en insats på detta viktiga område av musikkforskning».⁷⁵ Resurserna har emellertid varit ytterst begränsade — både beträffande materiel och personal — och det finns därför så mycket större anledning att känna djup tacksamhet över det inspelningsarbete, som bekostats av Sveriges Radio. Ett radio-företag måste självfallet arbeta med s. k. programsynpunkter i blickpunkten och har strängt taget föga anledning att samla in ett »vetenskapligt» material. Men var går gränsen — om den alls finns? Även för Sveriges Radio kan varje arkiverad inspelning visa sig få stort »programvärde» när den sålunda bevarade traditionen en gång är utdöd. I den andan har Matts Arnberg drivit sin inspelningsverksamhet, och han tycks ha fått företags medhåll i en utsträckning som tyder på vidsyn och förutseende från högsta ort.

Därmed är inte sagt att allt återstående inspelningsarbete vare sig

⁷⁴ Cf. K. Dahlback, *New methods in Vocal Folk Music Research*, Oslo 1958.

⁷⁵ Citerat ur institutionens petium för 1958—59.

kan eller bör överlätas på Sveriges Radio. Tvärtom borde fältarbetet fördelas på flera händer och intensifieras medan tid är. Detta både för materialets och forskarnas egen skull. Ty för folkmusikforskaren är intrycken utifrån bygderna, den personliga kontakten med traditionsbärarna och deras miljö ett nära nog oundgängligt erfarenhetsstoff, utan vilket de insamlade melodiblomstren lätt förvandlas till ett slags herbarium. Han har därför nytta av varje exkursion, också om den inte skulle ge så mycket i form av värdefulla upptagningar.⁷⁶

Radions inspelningar kompletteras av en del äldre fonograf-material m. m. främst i Landsmålsarkivet i Uppsala. Efterhand som uppteckningarna på detta sätt kompletteras med upptagningar, infinner sig behovet av *katalogisering* och *upptecknande* av inspelningarnas texter och melodier. Katalogisering av folkmelodier håller på att utveckla sig till en liten vetenskap för sig. En av de stora svårigheterna är ju härvid att kunna överblicka variantförråden; flera olika lösningar har föreslagits, t. ex. med användande av schematiska »melodiformler», av s. k. nålkort osv. Det gehörsmässiga nedtecknandet i noter av inspelningar är en uppgift, som ställer sina särskilda krav på gehör, tålmod och förtrogenhet med materialet, för att inte tala om vokaltexterna på olika dialekter eller kanske rent av lapska.

Också om Sveriges Radio visat generositet ifråga om själva inspelningsverksamheten, och väl också måste få till stånd något slags katalogisering för att hålla ordning i samlingarna, så har företaget naturligtvis ingen anledning att befatta sig med sådant registrerings- och uppteckningsarbete, som har karaktären av vetenskapligt förarbete. Långt innan man kommit fram till folkmusikkforskning i egentlig mening möter man alltså här bestämda och mycket omfattande arbetsmoment, som det är forskningens och de vetenskapliga institutionernas sak att ta hand om.

I viss utsträckning bedrivs redan sådant arbete. Svenskt visarkiv har samlat och registrerat en imponerande mängd vokaltexter och sångmelodier och förbereder även utgivningsverksamhet. Vid Musikhistoriska museet är amanuensen Olof Andersson sedan många år tillbaka sysselsatt med variantregistrering av melodierna i Svenska låtar. Hans gärning är för övrigt ett lärorikt exempel på att en grundlig och levande repertoarkännedom är A och O för den som vill ge sig i kast med ett folkmusikaliskt material. Olof Andersson har levt med »låtarna»

⁷⁶ I detta sammanhang bör f. ö. framhållas vikten av att inspelningarna utförs med fullgod och vältrimmad apparatur. Amatörmagnetofoner och instabila elströmsförhållanden kan medföra många obehagliga överraskningar och äventyra hela resultatet. Härom närmare i Dahlback, op. cit. s. 7 ff. I övrigt rekommenderas den intresserade att rådgöra med Matts Arnberg och med radiotekniskt sakkunnig person.

i ett halvsekel, och den slags förtrogenhet han förvärvat med melodierna är definitivt oersättlig. Ett visst samarbete har också kommit till stånd mellan Svenskt visarkiv, Musikhistoriska museet och Sveriges Radio. Men både resurser och personal är otillräckliga, och uppdelningen på flera institutioner med skilda lokaler och målsättningar medger inte något samlat organisatoriskt grepp. Landsmålsarkivets stoff ligger till stor del obearbetat på sitt håll, och institutionen för musikforskning har varken haft personal eller tid till att vid sidan av undervisningen lämna något bistånd i dessa stycken — vilket inte hindrar att Carl-Allan Moberg under 1950-talet personligen svarat för några av den svenska folkmusikforskningens tyngst vägande bidrag (publicerade i STM).

Mobergs studier visar att det mycket väl går för sig att bedriva fruktbara forskningar på detta fält utan att invänta att allt skall vara samlat i ladorna och vackert instoppat i prydliga bås. På många sätt borde hans uppsatser kunna tjäna som vägledning och föredömen. Inte minst gäller detta måhända »kapitlet» om »Ro, ro till fiskeskär» i STM 1950 (s. 25 ff.): det finns åtskilliga melodier — »visor» eller instrumentalmelodier som försetts med skilda texter — som på liknande sätt kunde göras till föremål för monografiska undersökningar. Det räcker med att rycka i en enda maska för att skönja att både den och omgivningen är delar av ett stort nät. Inte heller de historiska perspektiven behöver saknas. Vad skulle t. ex. inte kunna rullas upp med utgångspunkt från »La Folia»!

Från att ha varit en nationell angelägenhet med lätt romantisk, ibland dilettantisk iscensättning, har studiet av svensk folkmusik på senare år influerats alltmera av vad man förr kallade »jämförande musikforskning» och numera brukar beteckna musiketnologi. Eller, annorlunda uttryckt, i ljuset av moderna vetenskapliga betraktelsesätt har utforskandet av svensk folkmusik kommit att framstå som en topografiskt och kulturgeografiskt begränsad sektor av musiketnologin. Men detta vidare perspektiv har samtidigt sprängt de snävt nationella gränserna. Mer och mer har det befunnits nödvändigt att betrakta materialet som en del av ett större helt — av ett nordligt »randområde», av en *nordisk* kulturgemenskap med sina särpräglade förbindelser både med de stora kulturländerna och med varandra. Det betyder i sin tur, att det vuxit fram ett starkt behov av samarbete mellan de nordiska länderna på folkloristiskt område. Det har mer än någonsin blivit en nordisk angelägenhet att ställa material av gemensamt intresse till nordiska forskares förfogande, och naturligt nog har det därvid blivit aktuellt att i görligaste mån uppnå enighet beträffande vissa registre-

ringsprinciper o. dyl. Ett nordiskt samarbete i dessa stycken har redan inletts och torde väsentligt kunna främjas genom de »internordiska» musikforskarkongresser, som på senare tid ägt rum med tre års mellanrum (hittills i resp. Oslo, Stockholm-Uppsala och Köpenhamn). Perspektivet kan ytterligare vidgas, antingen man ser vissa företeelser inom nordisk folklore ur »germansk» synvinkel eller — som N. L. Wallin i sina studier kring uppkomsten av fauxbourdon — drar in hela det västnorska och »norröna» området och dess förbindelser med de »brittiska öarna». Uppsökandet av kvardröjande traditioner kan dessutom leda utanför Sveriges nuvarande gränser av andra orsaker: i de svenskspråkiga delarna av Finland har sålunda rester av ålderdomliga sånger och sångmanér återfunnits mera oförvanskade än i det med allt högre levnadsstandard och allt bättre kommunikationer välsignade »Riks-sverige».

Just det ökade behovet av intimt nordiskt samarbete har emellertid ytterligare aktualiserat frågan om hur man bäst skall kunna samordna, förstärka och organisera de ännu splittrade och magert subventionerade svenska insatserna. Tre önskemål träder här i förgrunden, och de griper alla in i varandra: behovet av väsentligt ökade anslag, av större personella resurser och av något slags administrations- och forskarcentral.

Jämfört med läget i de flesta andra länder är det i Sverige mycket dåligt ställt med statens och de anslagsgivande myndigheternas intresse för den inhemska folkmusiken. Det är dock fråga om en nationell kulturangelägenhet, för vilken det småningom borde gå att väcka större gehör. Förvaltandet av det folkmusikaliska arvet är en nationell förpliktelse. Av välkända skäl, som också antytts ovan, är den dessutom överhängande, om de återstående spillrorna av levande tradition skall kunna konserveras till eftervärlden. Slutligen är det nödvändigt att hålla någorlunda jämna steg med folkmusikforskningen i andra länder och i synnerhet att kunna möta grannländernas rättmätiga önskemål om intensifierad samverkan. Genom återupplivandet härom året av den s. k. folkmusikkommissionen (ursprungligen tillsatt 1908 som stödorganisation för utgivningen av Svenska låtar) har måhända möjligheterna att föra folkmusikforskningens talan också förbättrats.

Mycket är vunnet redan om den nuvarande verksamheten kan hållas flytande och helst ges ökad trygghet, t. ex. genom att tillfälliga anslag förvandlas till kontinuerliga. Men vad som framför allt skulle behövas för att uppnå en genomgripande förbättring är ett svenskt folkmusikinstitut, en central för insamlings-, registrerings-, utgivnings- och forskningsarbete. Genom ett sådant institut kunde de hittillsvarande insatserna på olika håll samordnas och kompletteras. Oregistrerade och oupptecknade inspelningar kunde kopieras och bearbetas. Institutet kunde

vidare sörja för specialutbildning, assistens åt forskare, upprätthållande av förbindelserna med andra länder, och förbereda utgåvor.⁷⁷

Tanken på ett sådant institut leder genast till spörsmålet om vart det borde förläggas. Den frågan är alls inte lätt att besvara och är kanske för tidigt väckt. Det finns många faktorer att ta hänsyn till. Först och främst måste man på bästa sätt taga vara på den verksamhet som redan finns. Så gäller det att avgöra om institutet bör vara fristående, om det bör knytas till ett universitet eller om det eventuellt kunde sammankopplas med någon institution av annat slag, t. ex. ett museum. Mycket synes tala för att anknytning till en akademisk institution är en lämplig lösning, inte bara ur forsknings- och undervisningssynpunkt utan också med tanke på tryggheten av en kontinuerlig verksamhet.

Det just förda resonemanget om ett folkmusikinstitut kan för närvarande förefalla orealistiskt i överkant. Har det alls någon mening att dryfta en så avlägsen utopi? Som svar kan man återigen hänvisa till behovet av att »se om sitt hus» och planera på lång sikt.

En grundförutsättning för att institutet skall kunna bli verklighet är otvivelaktigt, att det finns tillräcklig tillgång på specialiserade fackmän. Ett institut som det här antydde torde från första början kräva en personal på åtminstone fyra personer. Dess föreståndare borde helst ha docentkompetens. Minst en av de övriga anställda måste ha en för verksamheten särskilt tillrättalagd akademisk examen (med exempelvis folklivsforskning, etnologi eller nordiska språk i kombinationen, förutom musikforskning). En medarbetare måste kunna omhänderta teknisk apparatur, en annan bistå med uppteckningsarbete, vartill kommer allehanda registreringsuppgifter, kontorsgöromål m. m. Det må räcka med dessa antydningar som säkert skulle behöva preciseras och kompletteras i olika riktningar. De räcker i varje fall till för att kunna hävda, att vi just nu skulle ha mycket svårt att få fram en sådan stab av specialiserade krafter.

På nytt gör sig således personalbristen påmint. Inte så att det står rader av vakanta befattningar på lut. Men i den meningen, att *omfattande uppgifter söker sina forskare, sina arbetare*, och i den meningen att *tillgång på en grupp välmeriterade specialister avgjort bringar varje mera omfattande organisatoriskt projekt ett stycke närmare sitt framtida för-*

⁷⁷ Den äldsta och viktigaste förebilden är Dansk Folkemindesamling (grundad 1905). Men det ligger också nära till hands att hänvisa till Norsk Folkemusikk-institutt (knutet till Oslo Universitet), som fått uppbära generösa anslag från Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Institutet är försett med en föredömlig apparatur för inspelningsändamål, oscillogramfilmning m. m. och inledde 1958 sin publikationsverksamhet med den första magnifika volymen Norsk Folkemusikk. (Ser. 1, Hardingfeleslåttar, Bd 1, Universitetsforlaget, Oslo 1958.)

verkligande. Återigen gäller tesen att den dugliga specialisten har vissa möjligheter att själv skapa sig sin plattform. Kanske finns det t. o. m. fog för en smula extra optimism beträffande folkmusikforskningen? Dess karaktär av nationalangelägenhet måste mänskligt att döma förr eller senare ge den ett visst försprång framför flertalet andra musikvetenskapliga forskningsgrenar på de statliga anslagens rännarbana.

»Systematisk musikforskning» — några aktuella uppgifter

Begreppet musikforskning omfattar — såsom inledningsvis antytts — betydligt mera än en rent historiskt inriktad vetenskapsgren. Man har ibland velat skilja mellan »historiskt» och »systematiskt» inriktad musikforskning; terminologin är kanske inte alldeles lycklig, men kan för enkelhets skull brukas i detta sammanhang.⁷⁸ Till den »systematiskt» inriktade delen finns anledning att föra akustik, fonetik, fysiologi (med hörselorganet som utgångspunkt men ingalunda enda musikaliskt relevanta komponent!), »tonpsykologi», egentlig musikpsykologi (om dessa båda alls behöver separeras), samt musikestetik, musiksociologi och musikpedagogik i icke-historisk mening.⁷⁹ I en på en gång vidare och mera traditionell bemärkelse bör emellertid också inkluderas det något vaga begreppet »musikteori». Nämner man denna underliga och belastade deldisciplin av musikforskningen, rullas genast hela den centrala icke-historiska problematiken upp. Bortsett från att »musikteori» enligt gängse språkbruk innefattar allehanda hantverksläror, tillrättalagda för pedagogiska behov, måste hit föras väsentliga delar av den begreppsapparat, varmed musikforskningen arbetar så snart det är fråga om stilistiska, formella m. fl. fakta. Denna begreppsapparat är mildt uttryckt ojämnt och ofullständigt utvecklad.⁸⁰ Den är till stora delar antingen konventionaliserad — t. ex. i anknytning till andra »estetiska» vetenskaper såsom konsthistoria — eller, vad värre är, fysikaliserad med vissa akustiska fakta som främsta ledstjärna. (I vissa »analyssystem», såsom exempelvis den riemannska funktionsanalysen, möts t. o. m. oförmedlat fysikaliska fakta, psykologiserande funktions-tolkningar av begränsad historisk räckvidd och rent mekaniska beteckningssätt med rötter i generalbasläran!) De revisioner och förnyelser

⁷⁸ Cf. W. Wiora, Historische und systematische Musikforschung i Die Musikforschung 1948, s. 171 ff., A. Welleks ovan nämnda uppsats i samma tidskriftsnummer och L. Hibberd, op. cit. s. 27.

⁷⁹ Cf. Wellek, op. cit. s. 169.

⁸⁰ »Die Grundbegriffe der Musikgeschichte sind grossenteils noch ungeklärt. Statt der mangelnden wissenschaftlich-systematischen Grundlagen werden, bewusst oder unbewusst, unbearbeitete Begriffe zugrunde gelegt, die der dogmatischen Musiktheorie verschiedener Zeitalter, der Ästhetik, den Ideologien entstammen.» (Wiora, op. cit. s. 183.) Cf. L. Hibberd, op. cit. s. 28 f.

som måste komma till stånd på det definitionsmässiga och begrepps-analytiska planet torde nödvändiggöra intimare samarbete än hittills med vissa andra vetenskapsgrenar, vilkas nyare resultat kommit att prägla modernt vetenskapligt tänkande på ett revolutionerande sätt. Jag tänker här i synnerhet på den moderna logistiken, semantiken och vetenskapsteorin samt på den experimentella psykologin.

Här skall blott helt kort antydast en av de mest besvärande svagheter, som i stor utsträckning vidlärer den s. k. musikteoretiska terminologin. Grovt förenklat kan den karakteriseras som ett särskiljningsproblem mellan i första hand ett *fysikaliskt* skeende (klingande och objektivt mätbart), en *»uppteckning»* i nothild av vissa komponenter i detta skeende (genom ett komplicerat system av både grafiska »signaler» och konventionella symboler) och *perceptionen* av det klingande förloppet, dvs. den psykologiska sidan, som i mera utvidgad betydelse brukar betecknas musikupplevelse. (Det »fysiologiska mellanledet» får naturligtvis inte heller negligeras.) Vi har möjligtvis rätt att antaga att en del av korrelationerna mellan dessa »sidor» är relativt höga, ehuru traditionens och vanans roll egentligen pekar i annan riktning. Men med gängse terminologi hamnar vi alltför ofta och omedvetet i falska identifikationer och kan inte undvika oklarheter eller felaktigheter på grund av glidningar mellan aspekterna. Dessa svårigheter blir inte mindre av, att termförrådet i vissa hänseenden knappast utvecklats över den mest elementära skolteorins nivå och i andra hänseenden mest ter sig som ett rätt oordnat museum över gångna tiders fackuttryck med alla deras betydelskiftningar.

De termhistoriska undersökningar, som satts igång på senare år — speciellt för medeltid och renässans — är ett viktigt led i strävandena efter större semantisk klarhet och begreppsmässig precision. Minst lika betydelsefullt är emellertid att kritiskt granska och utveckla musikforskningens aktuella terminologiska instrument för analytiska m. fl. ändamål. Inte minst tvingar 1900-talets kompositionstekniska revolutioner till åtskilliga revisioner. De »äldre slutna» lärosystemens begränsade giltighet har genom dem framhävts med obarmhärtig skärpa.

För den teoretiskt inriktade forskaren väntar här otaliga uppgifter. Men sannolikt kommer han i regel att tidigt göra den erfarenheten, att vägen till den begreppsutredning, som föresvävar honom, är både lång och krokig. Ofta skall han finna att det råder stor brist på förarbeten och säkra fakta, och att det är en alldeles tillräckligt stor uppgift att i något hänseende söka stabilisera denna vacklande grundval. Sådana överväganden torde i sin tur mycket ofta leda direkt till *experimentella* undersökningar, antingen gränsande till eller fallande inom den experimentella musikpsykologin. De rön, som redan gjorts på detta område (främst i USA), är ganska imponerande till sin kvantitet och delvis också till sin kvalitet. Men dels har de i förvånansvärt ringa utsträckning nyttiggjorts inom »musikteorin». Dels skulle åtskilliga av de små delundersökningarna behöva kompletteras och byggas ut. Och slutligen

borde flera av de experiment, som på sin tid utfördes med bristfälliga tekniska hjälpmedel, kontrolleras och eventuellt göras om med modernare apparatur och modernare krav på tillförlitliga testsituationer.

Den experimentella musikpsykologin är inte bara outhärlig för det slags grundforskning, som berörs i föregående stycken. Dessa resultat intresserar både musikestetikern och musiksociologen. Och sist men inte minst kan många av dess rön komma musikpedagogiken till godo, liksom omvänt musikpedagogerna har många frågor att ställa till experimentalsykologin.

Så länge vi i Sverige endast äger en lärostol i musikforskning och de historiska uppgifterna är så mångfaldiga, vore det säkerligen till men för den »humanistiska» grenens sunda växt, om en »systematisk» och »experimentell» forskning av här antytt slag alltför tidigt finge göra sig bred och kanske draga till sig ett stort antal studerandes intresse. Men om den akademiska disciplinen kallas musikforskning och denna vida beteckning skall vara berättigad, får inte den »naturvetenskapliga» grenen saknas, allra helst som denna numera kan göra musiketnologin allt större tjänster.

Musikforskningen intar såtillvida en egenartad särställning bland de humanistiska ämnena, att den på en gång har så mycket gemensamt med de historiska och estetiska vetenskapsgrenarna och så starka beröringspunkter med vissa naturvetenskaper. Att ämnet räknas till den humanistiska fakultetens historisk-filosofiska sektion är helt i sin ordning på grund av både sakskäl och tradition. Men denna klassificering försvårar i viss mån möjligheterna att få ämnets särart och därav betingade särskilda utrustningsbehov accepterade. I 1955 års universitetsutrednings betänkande (V. Forskningens villkor och behov) heter det (s. 107) om »De humanistiskt inriktade ämnenas basorganisation»:

»För de teologiska och juridiska fakulteterna gäller behovet av biträdeshjälp så gott som uteslutande administrativ personal och sekreterarpersonal. Detsamma gäller för huvuddelen av de humanistiska fakulteternas ämnen med undantag för de samhällsvetenskapliga ämnena och ämnena pedagogik och psykologi, vilka har behov av en större och mera differentierad biträdespersonal än de rent humanistiska disciplinerna. — — — Pedagogik och psykologi bedrivs i viss utsträckning som experimentell forskning och dessa ämnen liksom de samhällsvetenskapliga har behov av personal för databehandling av skiftande slag. Dessa ämnens behov av biträdeshjälp måste därför enligt utredningens mening bedömas efter andra grunder än övriga humanistiska ämnens.»

Vad som i denna passus sägs om särskilda personalbehov äger i högsta grad giltighet även för musikforskningen. Detta sammanhänger bl. a. just med de speciella behoven av materiel (inte bara böcker utan också noter, instrument, grammofonskivor och magnetofonband) och av ap-

paratur (för in- och uppspelningsändamål samt för åtskilliga laboratoriemässiga uppgifter). Det har i detta sammanhang sitt intresse att ta del av hur universitetsutredningen betraktar den anslagsbeviljande myndighetens uppgifter när det gäller humaniora, dvs. den till ett humanistiskt forskningsråd ombildade Humanistiska fonden. Det heter bl. a. (s. 172):

»Den humanistiska forskningen är i och för sig mindre kostnadskrävande än den naturvetenskapliga. Under förutsättning att bibliotek och arkiv finnes tillgängliga är ofta den enskilde forskarens arvode eller lön den enda större utgiften, som kan kräva anslag. En förutsättning är dock att forskaren har tillgång till källmaterial av olika slag. Därför blir den dyrbara editions- och publiceringsverksamheten en betydande humanistisk uppgift, som kan kräva stora anslag. De publicerade källskrifterna kan inom de humanistiska vetenskaperna ses som en motsvarighet till den apparat- och laboratorieutrustning, som en naturvetenskapligt orienterad forskare kräver.»

Denna beskrivning av ett humanistiskt ämnes anslagsbehov äger uppenbarligen en mycket begränsad giltighet för musikforskningens vidkommande. Institutionen i Uppsala har omsider (1957/58) kunnat förvärva en god minimiutrustning för in- och uppspelningsändamål. Den tekniska utrustning, som skulle behövas för diverse experimentella m. fl. undersökningar, saknas emellertid nästan helt. Men en upprustning av detta slag hör tydligen inte till det slags kostnader, som betraktas som »normala» och rimliga inom humaniora.

Nu måste ett ljudtekniskt laboratorium under alla förhållanden byggas ut i etapper under en längre tid. Åtskillig apparatur måste konstrueras eller sammanbyggas med hänsyn till alldeles specifika fordringar, vilket förutsätter både preciserade målsättningar och omsorgsfulla förberedelser. Samtidigt finns en hel del utrustning redan tillgänglig vid andra institutioner, och i den mån denna apparatur kan få utnyttjas även för vissa musikvetenskapliga ändamål, bör naturligtvis alla onödiga dubbleringar av dyrbar teknisk materiel undvikas.

Mot bakgrund av dessa resonemang skulle en försiktig utbyggnad i systematisk-experimentell riktning kunna inledas efter följande riktlinjer. Först och främst måste den nuvarande tillgången till apparatur överblickas och samarbete mellan berörda institutioner upprättas.⁸¹ Därefter gäller det att få musikforskningens partiella karaktär av »experimentämne» och därmed sammanhängande utrustningsbehov accep-

⁸¹ Här avses i första rummet Fonetiska institutionen, Psykologiska institutionen och Fysicum i Uppsala samt Tekniska högskolans akustiska avdelning, men samråd med Sveriges Radios tekniska avdelningar och ABF:s projekterade ljudlaboratorium kan bli aktuella. Vissa av dessa kontakter har f. ö. redan etablerats, främst med Psykologiska institutionen i Uppsala, laborator Tove på Fysicum och docent G. Fant på Tekniska högskolan.

terat av anslagsbeviljande myndigheter och anvisat vilka anslagsvägar som är framkomliga i ett så speciellt fall. Själva programmeringen av de första tekniska utbyggnadsetapperna måste sedan väsentligen göras beroende av de närmast aktuella undersökningarnas art. Ett primärt önskemål är under alla förhållanden att kunna förfoga över en »ljudskrivare» anpassad efter det musikaliska stoffets egenskaper, antingen baserad på oscillogramfilmningens princip (såsom i Oslo) eller på en apparat av mingograftyp (såsom vid Tekniska högskolan). »Ljudskrivaren» kan nämligen brukas inte endast för åtskilliga experimentella syften utan är som bekant ett ovärderligt hjälpmedel i folkmusikforskningens tjänst. I övrigt behövs apparatur bl. a. för olika slags perceptions- och reproduktionstests (med möjlighet att planmässigt variera olika parametrar). Man bör därför inte heller glömma de forskningsuppgifter som rullas upp genom tillkomsten av »elektronisk musik» och de revolutionerande möjligheterna att arbeta med både »enkla toner» (sinussvängningar) och med ett stort antal spektra av annan struktur än de »naturgivna» övertonernas. Slutligen förtjänar nämnas att en studerande låtit utföra en liten klanganalytisk undersökning i samband med studier av några äldre svenska orglar.

Några ytterligare motiveringar av det ovan anförda önskemålet om en tekniskt skolad assistent vid institutionen för musikforskning torde inte behövas. Befattningen behövs också emedan den inkluderar vissa undervisningsskyldigheter, som bl. a. borde utnyttjas just för orientering i akustik, musikpsykologi o. dyl. åtminstone fr. o. m. trebetygsstadiet. För att främja den »systematiska» musikvetenskapens sak är det uppenbarligen även önskvärt, att åtminstone några studerande med intresse och fallenhet specialiserar sig i denna riktning. För dem torde ämneskombinationen musikforskning, teoretisk filosofi och psykologi vara särskilt fördelaktig. Om de sedan ger sig i kast med experimentella uppgifter med musikalisk anknytning, kan det många gånger kanske vara likgiltigt om undersökningarna utnyttjas som examensarbeten i musikforskning eller i psykologi. De har sitt värde inom båda facken och bidrar i varje fall till att förstärka förbindelserna mellan dem. Vad »matnyttigheten» av en sådan inriktning beträffar kan hänvisas till de pedagogiska anknytningarna.⁸²

⁸² Härom i musikutredningens betänkande »Musikliv i Sverige», 1954, s. 347: »En musikvetenskaplig forskningsgren, vars betydelse MU är särskilt angelägen om att understryka, är den musikpsykologisk-musikpedagogiska forskningen. Den praktiska tillämpningen vid sidan av denna forskning är av fundamental vikt för en ändamålsenlig och välvägd musikundervisning från barnåren och upp till den fackmässiga musikerutbildningen.»

Behovet av handböcker o. dyl.

I ett tidigare sammanhang har antytts, att den svenskspråkiga facklitteraturen har vissa kännbara luckor. Några av dessa skall i korthet anges, varvid översikten och förslagen medvetet begränsas till sådana handboksframställningar, pedagogiska arbeten m. m., som väsentligen måste bli en de skolade forskarnas angelägenhet.

Var och en, som studerat musikforskning i Uppsala under de senaste 5—6 åren har kännbart erfarit bristen på en fyllig handbok på svenska i *allmän musikhistoria*. De båda arbeten som utkommit — Mobergs Tonkonstens historia i Västerlandet och Jeanson-Rabes Musiken genom tiderna — är slutsålda. Jeanson-Rabe är ur utbildningssynpunkt i populäraste laget och kan knappast rekommenderas för tiden före ca 1700. Mobergs handbok torde inom kort utkomma i en andra, omarbetad och något utvidgad upplaga. Därmed är en lucka fylld; i synnerhet borde denna handbok utmärkt komma till användning vid K. Musikhögskolan. Samtidigt är sedan flera år tillbaka en betydligt utförligare handbok under arbete. Den sysselsätter fyra författare förutom redaktören och kan beräknas utkomma i två volymer tidigast efter 1961. Först när denna bok föreligger, torde det bli möjligt att rationellt lägga om tvåbetygsundervisningen i Uppsala och skära ned antalet undervisningstimmar till förmån för trebetygsstudiet.

Om vikten av att få fram en utförlig handbok i *svensk musikhistoria* har redan talats. Detta är emellertid ett långtidsprojekt, som ännu är i sin linda och kräver medverkan av åtskilliga specialister.

Detta kan sägas vara de båda primära önskemålen. Därutöver kunde anges åtskilliga andra. Det saknas t. ex. en översiktlig, läroboksmässig framställning om nordisk folkmusik och därmed sammanhängande metodiska problem. Ett sådant arbete kan utformas på flera sätt, t. ex. med en inledande allmän musiketnologisk del eller med tonvikt på svensk folkmusik. Kanske kunde den t. o. m. skrivas av ett nordiskt författar-team? Det existerar vidare ingen god och modern lärobok i musikalisk formlära på svenska. (Uppgiften hör onekligen till de svåraste.) En koncentrerad orientering i musikalisk uppförandep Praxis vore också välkommen med tanke på det starkt ökade intresset för äldre epokers musik. (Förarbeten på en sådan framställning har sedan några år tillbaka bedrivits av föreningen Collegium Musicum i Stockholm.) Slutligen borde en välredigerad samling essayer av ett antal experter om akustik, tonfysiologi/musikpsykologi och ljudöverföring kunna få stor avsättning. (Helst om den avvägs så, att den på en gång kan brukas som elementär lärobok och vara till nytta för diskofiler och magnetofonägare m. fl.)

Härtill fogas särskilda önskemål om mera speciella, kompendieartade framställningar för den högre vetenskapliga undervisningens behov, exempelvis om notskriftens historia (med facsimilereproduktioner och övningsexempel), om musikteorins historia och ytterligare några specialområden av teoretisk art, samt vissa bibliografiska översikter (t. ex. över Denkmäler-utgåvor m. m.)

Läget för utgivandet av litteratur i musikaliska ämnen kan för närvarande betecknas som förhållandevis gynnsamt. Först och främst har flera av landets största kulturfonder (främst Humanistiska fonden, Bergvalls och Wallenbergs stiftelserna samt även Längmanska fonden) vid flerfaldiga tillfällen lämnat frikostiga bidrag både till förarbeten för och publicering av rent musikvetenskapliga arbeten. Vidare har som redan nämnts flera av de stora bokförlagen en betydligt mera positiv inställning till böcker om musikaliska ämnen än för tio-femton år sedan.

Återigen är det bristen på kvalificerad »personal», i detta fall på författare, som är den allvarligaste hämskon på produktionen! Vårt land är för litet, musikforskningen för ung. En utväg är naturligtvis att söka fylla några luckor med översättningar av lämpliga utländska arbeten, eventuellt med smärre justeringar, som kan anses nödvändiga med hänsyn till en svensk läsekrets. Men i så fall vill det till att förlagen rådgör med sakkunniga fackmän. Så få musikböcker som ännu ges ut på svenska, borde all sekunda vara bannlysdas. Men denna varning gäller i minst lika hög grad även för den inhemska produktionen. Hellre en översättning av ett haltfullt utländskt arbete än en medioker inhemsk produkt! Kravet på hög, helst internationellt acceptabel standard måste upprätthållas så långt det står i mänsklig förmåga. Endast på så sätt kan svensk musikkritik f. ö. få den avsättning i de nordiska grannländerna, som förlagen ofta borde kunna räkna med vid sidan av den svenska läsekretsen.

Något om forskningsanslag, stipendier m. m.

Ekonomiska aspekter — anslagsbehov o. dyl. — har då och då berörts i det föregående. Men kanske kan det vara på sin plats med en samlad översikt över det aktuella läget beträffande både resurser och framtida önskemål.

Av den ovan redovisade enquêten har framgått, att åtskilliga studerande i musikforskning uppburit stipendier av skilda slag. I de flesta fallen har det antingen varit statsstipendier för akademiska studier i största allmänhet, eller särskilda resestipendier för praktiska, pedagogiska och andra musikstudier utomlands, därav många ur Kunga-

fonden.⁸³ Däremot tycks antalet licentiand- och doktorandstipendier vara överraskande lågt. Det ligger nära till hands att förmoda att detta beror på ämnets ringa »matnyttighet» (i myndigheternas ögon). Men förklaringen är i många fall snarare, att de studerande helt enkelt inte haft råd att hålla sig med dessa stipendier! Så länge stipendierna är så pass små, som de varit under större delen av 50-talet, och är förenade med snäva restriktioner beträffande innehavandet av annan tjänst el. dyl., skulle det åtminstone för de blivande forskare, som hunnit få familj att försörja, ha varit direkt ofördelaktigt att inneha sådana stipendier. Licentiand- och doktorandstipendierna har mening endast om den studerande tidigt, snabbt och obelastad av försörjningsskyldigheter går vidare med de högre studierna.

Att kulturfonderna i allmänhet visat välvilja mot musikforskare så snart det gällt publicering av vetenskapliga arbeten har redan nämnts. Detta stöd torde ämnet också kunna få påräkna framgent, så länge det är fråga om enskilda publikationer. I vissa fall har det också varit möjligt att få flera anslag till en och samma publikation, varvid ett anslag kan ha varit ett rent tryckningsbidrag,⁸⁴ ett annat särskilt gällt notbilagor med sina klichékostnader och ett tredje kanske särskilda kostnader för översättning till främmande språk.

Vad institutionen i Uppsala beträffar har situationen efter många års motgångar och svårigheter börjat ljusna åtskilligt. Viktiga personalförstärkningar har sålunda blivit möjliga fr. o. m. innevarande läsår; dock återstår alltjämt den i flera petitum-skrivelser äskade assistentbefattningen. Även institutionens förr helt otillräckliga materielanslag har ökats något (fr. o. m. läsåret 1958/59). Dock är denna ökning alltjämt otillräcklig på grund av de många besvärande luckor i institutionens utrustning, som resterar från de föregående magra åren.⁸⁵ Fortfarande saknas — som alla studerande erfarit — ett brukbart pianoinstrument. (Bör givetvis vara en flygel. Cembalon tillkom genom privatinsamling och är en gåva till professor Moberg i anledning av hans 60-årsdag.) Bortåt 80 % av den lilla samlingen LP-skivor är recensionsexemplar för Svensk tidskrift för musikforskning, vilka donerats

⁸³ Kungafonden har så länge den existerat lämnat ett glädjande stort utrymme åt musikstipendier, främst till utövande musiker. Emellertid räknar man med att medlen i denna fond skall vara förbrukade vid årsskiftet 1962/63.

⁸⁴ Här bör kanske nämnas, att statsbidrag enligt gällande statuter utgår till tryckningskostnader av alla doktorsavhandlingar med högst tre fjärdedelar av dessa kostnader, varvid beräkningen dock endast tar hänsyn till de partier av avhandlingen, som kan anses »nödvändiga» ur strängt vetenskaplig synpunkt.

⁸⁵ I många år uppgick materielanslaget till 2 000—4 000 kronor/år. Härmed skulle bestridas utgifter för telefon, kontorsmateriel, inventarier m. m. samt inköp av böcker, tidskrifter, noter, grammofonskivor och annan undervisningsmateriel. Sedan 1958/59 har anslaget höjts till ca 10 000: —.

av recensenterna. Större delen av den för undervisningen viktigaste repertoaren finns fortfarande endast på slitna och föråldrade 78-varvsskivor eller saknas. Beståndet av musikalier skulle vara katastrofalt ofullständigt, om inte en del hål blivit fyllda genom donationer. Bokbeståndet är också ojämnt. Många tillfällen att antikvariskt inköpa viktig och svåråtkomlig litteratur har måst lämnas obegagnade. Nyförvärven per år har i huvudsak inskränkt sig till vissa tidskrifter och Denkmäler-volymer samt en handfull oumbärlig kurslitteratur. För alla, som besökt institutionen, är det slutligen ett välkänt faktum, att de nuvarande lokalerna för länge sedan är urvuxna och egentligen aldrig motsvarat ämnets speciella behov. Studion i Gotlands nations källarvåning har i någon mån förbättrat läget — men endast i avvaktan på mera ändamålsenliga lokaler.

De mest aktuella utgiftsposterna på musikvetenskapligt område, som kräver större anslag, kan i övrigt sammanfattas under följande fem punkter (vilkas ordningsföljd inte implicerar någon behovsgradering):

1. *Utgivandet av Monumenta Musicae Svecicae*. MMS måste få fast ekonomisk mark under fötterna, helst i form av ett kontinuerligt årligt anslag för åtminstone en första femårsperiod framåt.

2. *Den svenska folkmusikforskningen*. Denna bör erhålla en fastare organisation, helst i form av ett centralt institut med erforderlig fast anställd personal och övriga nödiga resurser. Också om förhoppningarna om en dylik central inte kan förverkligas inom överskådlig tid, behövs här under alla förhållanden en kraftig, helhjärtad och snabb insats av den storleksordning, som höves en sådan nationalangelägenhet.

3. *Musikhistoriska museets personal* (åtminstone dess föreståndare och en assistent) måste uppföras på ordinarie lönestat, antingen såsom sorterande under Musikaliska akademien eller enligt annan vid offentliga museer hävdvunnen och här tillämplig modell. Frågan om museets formella och administrativa inplacering under högre myndigheter bör lösas i överensstämmelse med detta önskemål. Samtidigt bör museet få de resurser i form av årliga anslag som erfordras för att restaurera och hålla i stånd instrumenten i önskvärd utsträckning samt för att hysa och komplettera ett specialbibliotek med musikinstrumentlitteratur, helst även ett musikikonografiskt arkiv.

4. *Sveriges medverkan i RISM*. En effektiv insats av den svenska sektionen av AIBM i källexikon-serien måste säkras. De inventeringar och katalogiseringar, som erfordras är tillika en nationell angelägenhet, som förr eller senare måste ombesörjas oberoende av AIBM. Men Sverige kan inte undandraga sin medverkan i den internationella uppgiften. Och denna gör ärendet brådskande.

5. *Disciplinen musikforskning* måste vinna officiellt erkännande som en vetenskapsgren av speciell, icke renodlat humanistisk karaktär, och

den enda vetenskapliga institution i landet måste erhålla de medel, som erfordras för att etappvis kunna bygga upp ett ljudtekniskt laboratorium, vilket skall kunna betjäna såväl musiketnologisk som systematisk-experimentell forskning.

SLUTBETRAKTELSE OCH NÅGRA RÅD TILL STUDERANDE

Den översikt över den svenska musikforskningens aktuella läge och uppgifter, som här framlagts, gör inte anspråk på fullständighet och är säkerligen inte heller fri från subjektiva värderingar. Troligen har också de sakuppgifter som lämnats och de försök till prognoser som gjorts en tämligen begränsad giltighet i tiden. Inom få år kan förändringar äga rum, som gör delar av framställningen inaktuella. Man är frestad att tillägga: om det vore så väl! En del av dessa förändringar hör ju till det, som är mest angeläget att eftersträva, att kämpa för!

Huvudsyftet är emellertid ett annat. Svensk musikforskning befinner sig i en kritisk utvecklingsperiod, kännetecknad av expansion, generationsväxling och osäkerhetsfaktorer. Vad ovanstående kartläggning framför allt velat visa är omfattningen och mångfalden av närmast förestående, delvis högaktuella uppgifter. Att de rent vetenskapliga uppgifterna är många, beror till stor del på att ämnet är så ungt i vårt land och att dess representanter varit få. Men härtill kommer i snabbt växande omfattning nya krav från en alltmera blomstrande aktuell musikodling — krav på pedagoger och sakkunnig personal, på läroböcker och annan litteratur om musik och på ökad delaktighet i och ansvar för behandlingen av nuets problemställningar, de må vara av teoretisk, estetisk, psykologisk eller pedagogisk natur. Slutsumman blir — såsom den brokiga provkartan ovan torde ha visat — av betydande storleksordning. Skulle förteckningen över uppgifter användas som ett slags arbetsprogram för den närmaste framtiden, kunde den av åtminstone två skäl också betecknas som rent orealistisk: dels emedan de personella resurserna är uppenbart otillräckliga, dels emedan de ekonomiska förutsättningarna ännu är ogynnsamma eller saknas.

Mot denna allmänna bakgrund avtecknar sig nu tydligt en trollcirkel, som det gäller att försöka bryta. Cirkeln ser ut så här. Om den »organiserade» arbetsmarknaden för folk med högre musikvetenskaplig utbildning är liten eller osäker och lönsamheten dessutom ofta står i dålig proportion till studietid och meriter (och så har det länge varit), är det inte att undra på, om bara ett fåtal söker sig till denna bana och att många studerande nöjer sig med en lägre utbildning. Men följden härav blir brist på dugliga specialister m. m., som skulle kunna komma ifråga vid inrättandet av nya tjänster och som genom sina per-

sonliga insatser även skulle kunna främja tillkomsten av nya befattningar. Varje utbyggnad förutsätter tillgång på kvalificerad personal. Den kvalificerade personalen hotar att utebli emedan förvärvsutsikterna ter sig små och osäkra. Så går det runt. Hur skall cirkeln brytas? Ett torde vara ganska säkert: initiativen kommer inte att tagas av några överordnade instanser och anslagsgivande myndigheter. De måste ytterst komma från musikforskarna själva.

Överväganden av det här slaget visar, att den »musikvetenskapliga arbetsmarknadens» omfattning och musikforskarnas framtidsutsikter inte kan sammanfattas i kalla siffror. Avsnittet »Verksamhetsområden, anställningar m. m.» ovan kan måhända te sig som en optimistisk katalogia. Borde det inte finnas ganska stora utsikter att få en trygg utkomst inom detta vida fält? På den frågan kan man svara både ja och nej. Mycket få av dem, som studerat musikforskning, tycks ha ångrat ämnesvalet. Och åtminstone under de sista 10—15 åren har det inom skilda grenar av musikodlingen funnits omedelbart behov av de flesta, som förvärvat betyg i ämnet och siktat till en gärning med »musikalisk anknytning» i någon form. (Härvidlag var läget avgjort sämre för dem, som studerade under 20- och 30-talen, såsom deras senare fördelning på yrken nog också kunde bekräfta.)

Enquêten och annan tillgänglig statistik visar, att omkring 8 % av de studerande fortsatt med högre studier. Doktoranderna kan räknas på fingrarna för hela perioden 1927—59. Denna »avgång» ovan 3 betyg i fil. kand./fil. mag. skall givetvis sättas i samband med de begränsade förvärvsmöjligheter, som nyss berörts. Men det finns också orsaker av delvis annat slag. Just under den expansions-tid svenskt musikliv upplevat under 1940- och 50-talen — med ökat behov av sakkunnig personal inte minst vid radion — har »åtgången» ökat i oväntat snabb takt. En större procent av studerande än någonsin tidigare har kunnat få hyggliga anställningar så snart de avlagt en fil. kand. med betyg i musikforskning. Ibland har det t. o. m. räckt med betyg i detta enda ämne. Snabbt — inte sällan alltför snabbt — har de hamnat i ett förvärvsarbete, som i något hänseende passar in i den musikaliska intressesfären och ger en säker, medelstor inkomst. (Beträffande anställningarna vid Sveriges Radio tillkommer nog också andra lockelser: dels företagets alltmera centrala position i det offentliga musiklivet, dels chanserna för dess medarbetare att synas och höras i aktuella, offentliga sammanhang.)

Det är förklarligt, ja rimligt att många föredragit detta framför en fortsatt, otrygg studieperiod med ett mera svävande mål i sikte. För de flesta var det måhända också ett alldeles riktigt val. De har fått ett arbete, som motsvarar deras förutsättningar och läggning. Och de har undslupit de motgångar och nederlag, som kan möta den, som siktar

»over evne» och saknar täckning i sin personliga utrustning för sina ambitioner. Men vad händer om de vetenskapliga begåvningarna gör likadant? Här lurar faror. Bland annat kommer de sista årtiondenas allt tidigare familjebildning in i bilden. Försörjningsplikter förutsätter en tryggad inkomst, alltså helst en anställning. Det unga familjeöverhuvudet skaffar sig en sådan med hjälp av sina betyg i ämnet eller rent av med en komplett fil. kand. Hans goda avsikt är kanske att i ett lugnare tempo läsa vidare »bredvid» eller att åtminstone »behålla kontakt med ämnet». Men befattningen kräver sin man, stjäls kanske t. o. m. tid för funderingar även utanför själva arbetstiden. Så går några år. Familjen har vuxit. Försörjningsplikter och krav på levnadsstandard ökar, och en chans till befördran får inte försittas. Samtidigt har studieron minskat, och det blev aldrig så helt med den regelbundna »kontakten med ämnet». Och så en vacker dag, när kanske en drömd möjlighet till vetenskapliga insatser under hyggliga ekonomiska betingelser yppar sig, saknas den formella kompetens, som varken begåvning eller aldrig så stora erfarenheter kan ersätta.

De studerande ställs otvivelaktigt många gånger inför ett dilemma, där det också kan vara svårt att ge definitiva råd. Väsentligen måste avgörandet ske efter noggrann självprövningsakt beträffande intresseinriktning, begåvning och sisu. Det kan emellertid inte nog starkt understrykas, att ämnesområdet genom sin art och spännvidd ställer alldeles speciella fordringar på högre stadier. Pappersmeriter i form av akademiska examina m. m. har sitt givna värde och är i många sammanhang outhärliga, men enbart sådana är ingalunda en given nyckel till framgång, allra minst här.

Man kan urskilja många olika begåvningstyper och kanske lika många typer av inställning till studierna och den framtida yrkesmässiga verksamheten. Där finns t. ex. vad jag skulle vilja kalla »samlarna», de flitiga och noggranna samlarna av fakta med fallenhet för systematisering och katalogisering. En annan besläktad kategori kunde kallas »letarna», födda med spårinne när det gäller att finna svårtillgängliga källor o. dyl. och upptäcka värdefulla pusslebitar, som ingen förut lagt märke till. Så har vi »analytikerna», som helst inriktar sig direkt på de musikaliska konstverken och drivs att syssla med teoretiska problem, och »kulturhistorikerna», som snarare intresserar sig för människor, miljö och traditioner. Man kan också tänka sig andra slags uppdelningar, t. ex. mellan rena forskartyper som kan göra stordåd vid arbetsbordet men kanske är omöjliga som pedagoger, och skickliga pedagoger som kan vara oförmögna att lägga fram självständiga forskningsresultat i skriftlig form. Eller mellan dem, som har förmågan att koncentrerat arbeta sig fram från examen till examen utan sidoblickar vare sig till

lockande uppdrag eller nuets musikaliska händelser, och dem, som inte kan låta bli att verksamt taga del i det som just sker inom svensk musikodling, som ser var det brister och kanske är fyllda av patos och nit för musikkulturen av i dag.

Alla dessa och andra sorter av individuella utrustningar eller läggningar har sina förtjänster, alla behövs, och vi skall vara tacksamma för olikheterna. Huvudsaken är att vederbörande själv kommer till klarhet över sin läggning och inte gapar över fel stycke. Den boksynte är kanske idealisk som forskare eller biblioteksman, men mindre lämplig som lärare. Den lysande forskarbegåvningen är måhända oförmögen att skriva lättfattligt och är oanvändbar i t. ex. en dagstidning, eller saknar han kanske läggning för administrativa uppgifter. Den grundlärde kan ha allvarliga brister ifråga om praktisk-musikaliska och sats-tekniska erfarenheter. Den lysande skribenten kan vara sämre som vetenskapsman än han själv inbillar sig. Andra personliga egenskaper kan också tillkomma, som påverkar lämplighet och val av bana, t. ex. förmåga eller oförmåga att handskas med folk, det må gälla en krets av elever eller vad man mera allmänt brukar kalla »chefsegenskaper».

Vad kan då anses viktigast i den utrustning, som en »musikvetare» bör ha eller förvärva för att en högre utbildning i ämnet skall vara meningsfull och ge utbyte? Här skulle jag särskilt vilja framhålla tre ingredienser: förmåga till självständigt tänkande, musikalitet och järnflit.

Det förstnämnda är en faktor, utan vilken ett aldrig så fullständigt samlande eller noggrant letande endast kan resultera i ett råmaterial eller en halvfärdig produkt. Materialsamlandet är en grundval, inte ett självändamål, och vad det kan ge beror väsentligen på forskarens förmåga att avlocka det hemligheter och upplysningar genom att ställa de rätta frågorna. Noga räknat bör redan materialsamlandet vägledas av dessa frågor, av forskarens syfte och »grepp på ämnet». För sådant arbete finns inga färdiggjorda recept. Det förutsätter ett visst mått av egna idéer, av självständighet, kombinationsförmåga och kritisk balans, kanske också något av det man kallar skapande fantasi.

Om fordran på musikalitet funnes mycket att säga. Själva begreppet är mångtydigt, psykologerna har ännu inte enats om hur det skall definieras. Men ordet har likväl en allmänt accepterad om också vag betydelse i vardagsspråket, vilken någorlunda väl kan preciseras inom ett bestämt konkret sammanhang som detta.

Alltsedan musikforskningen framträdde som akademisk disciplin har det rått en viss spänning mellan dess företrädare och de utövande musikerna. I de länder, där ämnet existerat något halvsekel eller mera, har man i stor utsträckning övervunnit motsättningarna och inte säl-

lan fått ett fruktbart samarbete till stånd. I Sverige befinner man sig just nu i ett slags mellanläge; en viss misstänksamhet eller ovilja mot musikforskningen och dess representanter finns kvar, särskilt bland musiker av äldre generationer, medan många goda och friktionsfria kontakter upprättats mellan musikforskare och musiker av yngre generationer.

Det förekommer att musikforskare betraktar yrkesmusiker som ett egendomligt skrå av fingerfärdiga personer, som utövar musik i kraft av en specialbegåvning men egentligen vet ganska lite om vad de sysslar med. Ännu vanligare är emellertid, att de utövande musikerna misstror alla slags bokliga och »teoretiska» kunskaper och hävdar, att ingen som inte själv har gedigna praktisk-musikaliska färdigheter och erfarenheter överhuvudtaget borde yttra sig i musikaliska angelägenheter. Sådana motsättningar beror givetvis till inte ringa del på ömsesidig okunnighet om respektive uppgifters art och målsättningar, vartill kommer att avund och mindrevärdeskänslor kan spela in. Dylika anledningar till spänning eller misstänksamhet borde småningom kunna bringas ur världen enbart genom information, ökade kontaktmöjligheter och förbättring av yrkesmusikernas musikhistoriska och teoretiska utbildning. Men till en annan del händer det att omdömet eller kritiken är berättigad åt båda hållen. Det *finns* musiker, som har en ytterligt begränsad musikalisk horisont utöver det egna instrumentet och den egna smala repertoaren. Det *finns* folk med betyg i musikforskning, som har högst rudimentära musikaliska känslspröt och sällan eller aldrig befattat sig med aktivt musicerande.

Det ankommer på musikforskningens egna representanter att skingra musikernas misstänksamhet och kritik, i den mån de är befogade. Tyvärr går det dock inte att anordna något slags spärr för »omusikaliska» vid begynnelsen av studierna i musikforskning — åtminstone inte än — och tyvärr har praktisk-musikaliska studier inget utrymme inom universitetsstudiernas ram. Sådant måste bli »den resandes ensak». En alltför snäv spärr är måhända inte heller önskvärd, eftersom fordran på »musikalitet» i någon mån växlar alltefter inriktning och senare verksamhet. Biblioteksbanan torde sålunda kunna sägas ligga en smula vid sidan av diskussionen, ehuru repertoarkännedom och notläsningsvana naturligtvis är oumbärliga.

Desto ömtåligare är utbildningsfrågan för exempelvis sådana kategorier som musikrecensenter och radions musikproducenter. På de förra ställs stundom orimliga krav: sångare anser att kritikern skall kunna sjunga, violinister att han skall kunna spela fiol osv. Man förstår den stockholmskritiker som för en del år sedan svarade en arg musiker med den dräpande repliken: »Man behöver väl inte vara ko för att märka om mjölken är surl!» Men därmed är fordringarna på kritikerns förtro-

genhet med *någon* form av reproducerande eller skapande musikalisk verksamhet inte avfärdade. En ung discofil anförtrorde mig en gång att han ansåg sig lämpad för kritikeryrket emedan han via sina skivor var så väl förtrogen med de »bästa» tolkningarna av tonkonstens (läs standardrepertoarens) mästerverk. Kommentarer är överflödiga.

Det vore möjligt att formula vissa elementära anspråk på hur »musikaliteten» bör dokumenteras, t. ex. i form av ett säkert gehör, god notläsningsförmåga (inklusive partiturläsning), vissa färdigheter i sång eller på ett instrument, viss satsteknisk skrivvana osv. Men är det bergsäkert att alla väsentliga kvalifikationer låter sig infångas i ett sådant nät? Personligen tror jag att den »musikalitet» musikforskaren bör besitta är av delvis annan och mera svärgripbar natur.

Är inte måhända beröringspunkterna mellan vetenskapsmannens och exekutörens förhållanden till det musikaliska materialet flera, än man stundom gör gällande?

Forskningens attityd är analytisk, diskursiv, jämförande; den arbetar (eller eftersträvar att arbeta) med klart definierade begrepp, den systematiserar och generaliserar. Uttolkarens attityd är subjektivt och emotionellt färgad, han arbetar »intuitivt» för att tränga in i det individuella verkets egenart och återskapa det i klingande gestalt. Kan man tänka sig tydligare motpolar?

Men exekutörens inträngande i musikverket är också en form av studium, där notskriften skall avlockas sin musikaliska mening, ett studium som förutsätter förtrogenhet med en tidsstil och en personstil, med en musikalisk uttrycksvärld. I tolkningens framväxtprocess ingår tusentals överväganden om detaljers innebörd, sammanhang och relativa betydelse. De avgöranden, som träffas, formuleras sällan eller aldrig i ord, och kan kanske oftast inte heller uttryckas i ord, men de får sitt adekvata uttryck i den levande, klingande tolkningen!

Musikern kan aldrig »bevisa» att hans tolkning är »riktig», möjligen att det finns fog för vissa av hans avgöranden. Forskaren är skyldig att i görligaste mån lägga fram bevis för sina påståenden, eller åtminstone klara motiveringar. Däri ligger en väsentlig skillnad. Forskaren kan också hävda, att han i motsats till exekutören är »objektiv». Men påstår han det, ser han inte alldeles »objektivt» på sin egen verksamhet. I omvärderingarnas århundrade framstår det som ett ofrånkomligt faktum, att all historieforskning implicerar *tolkning*, tolkning av källorna, tolkning av förgångna skeenden. Insikten häri skärper kraven på källkritisk noggrannhet, sadelfast metodik och allmän acribi, och därmed är mycket vunnet — utom något slags »absolut objektivitet».

Inför det enskilda musikverket är även musikforskaren något av en uttolkare. Han kanske kan komma ett stycke på väg genom sakkunnigt

bruk av de färdiggjorda deskriptiva termer och analytiska dissektionsinstrument, som står till buds. Men snart nog når han en gräns där de redskapen slår slint. Och på andra sidan den gränsen infinner sig fordringarna på hans musikaliska intuition, lyhördhet och sensibilitet, på hans förmåga att leva sig in i musiken och lyssna sig till väsentligheter och egenart. Han läser notbilden på delvis helt andra sätt än exempelvis orkesterdirigenten, men i bådas fantasi måste den dock omvandlas till ett levande konstverk. Och denna med den reproducerande konstnärens besläktade inlevelse sätter forskarens skarpsinne på nya prov, bl. a. emedan han ofta tvingas att söka de adekvata språkliga formuleringarna och nyanserna för sina iakttagelser på det delvis oplöjda fältet mellan termini technici och suggestiva metaforer.

Det är förmågan till detta slags inlevelse, som man skulle vilja beteckna som den viktigaste komponenten i den blivande musikforskarens musikaliska utrustning eller »musikalitet». *Finns* den, är graden av rent praktisk-musikaliska färdigheter faktiskt av underordnad betydelse — ty vilken garanti ger sådana färdigheter i och för sig för en fördjupad musikalitet?

Efter denna exkurs är det dags att återknyta till »arbetsmarknadsfrågorna» och den ovan tangerade trollekirken. Det råder för närvarande brist på kvalificerade krafter, som kan åtaga sig mera avancerade eller specialiserade uppdrag. Därför måste åtskilliga sådana uppgifter lämnas därhän, skjutas på framtiden eller — vilket ur vissa synpunkter är än värre — belasta och försena vetenskapliga begåvningar, som egentligen borde få koncentrera sig helt på sina gradualavhandlingar. Som representant för ämnet och akademisk lärare konfronteras man allt oftare med uppslag, förfrågningar m. m., som man ibland inte vet vad man skall ta sig till med. Några lämpliga kandidater är redan överhopade med arbete eller »uppätta» av regelbunden tjänstgöring, somliga måste beredas studiero, andra är för »gröna» och ytterligare andra kanske av någon anledning mindre lämpade för just det uppdraget. Det personella urvalet är för litet. (Detta har visserligen också sina fördelar: konkurrensen är inte särskilt stor, och ämnets representanter är ännu inte flera, än att god kollegial kontakt i stort sett råder över hela linjen. De aggressiva stridigheter, som inte så sällan kan utvecklas inom andra discipliner, är ännu okända för musikforskningen.)

Därmed är inte sagt att det just nu råder något överflöd på trygga *befattningar* med god lön och säker pension för dem, som avlägger fil. lic. eller disputerar i musikforskning, även om läget ljusnat något under de sista decennierna och kan förbättras än mera i framtiden. Snarast måste man säga, att arbetsmarknaden på detta plan alltså är en smula äventyrlig. Vi står med andra ord inför den egendomliga

situationen, att det föreligger ett klart behov av flera kvalificerade musikforskare, samtidigt som det är för tidigt att lova guld och gröna skogar i form av välavlönade tjänster o. dyl. Men just därför är det desto viktigare att få fram något av en elit. För de mest kompetenta och välutrustade krafterna vågar man förutspå ganska goda framtidsutsikter, inte bara med hänsyn till aktuella personalbehov utan kanske ännu mera därför att de och endast de har möjlighet att i egenskap av specialister på hög nivå skapa sig sina egna plattformar. Hur ofta har inte forskningsgrenar och tjänster, ja t. o. m. lärostolar och institutioner, sitt yttersta ursprung i en enskild forskares hängivna insatser! Vägen till ett erkännande och en plattform kan vara lång och stenig. Men kärleken till forskningen, tvånget att gå vidare och övertygelsen om sakens betydelse kan försätta berg!

Det är bland annat av sådana skäl man varmt vill rekommendera de bästa begåvningarna att direkt gå vidare med de högre studierna. Att längre avbrott på grund av förvärvsarbete o. dyl. kan bli ödesdigra har redan framhållits. I den mån det är andra slags uppgifter eller insatser som lockar, är det oftast klokast att klara av examina först och uppdragen sedan i stället för tvärtom.

Den enda allvarliga invändningen mot detta recept är givetvis försörjningsproblemet under studietiden, vilket i synnerhet måste komma i förgrunden för dem, som bildat familj. Men här finns åtminstone tre utvägar att pröva och eventuellt kombinera innan man tar sin tillflykt till den »fasta tjänsten» (som ovillkorligen är ett allvarligt hinder för fortsatta studier): att söka licentiant- resp. doktorandstipendium, att taga ett studielån och att skaffa sig tillfälliga uppdrag.

Stipendierna ger åtminstone en ekonomisk ryggrad⁸⁶ och sparar ju under alla förhållanden in den arbetstid, som eljest måste dragas från studietiden för att förvärva motsvarande inkomst. Konkurrensen om dessa stipendier är stor, men även i ett litet ämne som musikforskning kan man räkna med att förfoga över ett par licentiantstipendier och åtminstone något doktorandstipendium. Att taga ett studielån för att på en gång öka sin formella kompetens och skära ned bruttostudietiden kan vara ett vågspel, men är ingen dålig transaktion om vågspelet lyckas. Det är en sådd, som kan ge flerdubbel skörd. Vad slutligen tillfälliga uppdrag beträffar, har musikforskarna det rätt väl förspänt. Många av de alternativ, som erbjuder sig, kan också bli till nytta för annan framtida verksamhet. Uppgifter som kursledare o. dyl. inom folkbildningsarbetet kan t. ex. ge värdefulla pedagogiska erfarenheter. Uppdrag som musikrecensent eller musikskriftställare kan likaså vara nyttiga, bl. a. genom att träna upp »skrivnanan». Också vid radion finns

⁸⁶ Licentiantstipendierna belöper sig f. n. till 6 000 kr/år, doktorandstipendierna till 8 000 kr.

utrymme för mera tillfälliga insatser både i program- och producent-sammanhang.

Härtill bör fogas några ord om amanuensbefattningarna vid institutionen för musikkforskning. De bör i första hand besättas av studerande, som »läser vidare» och har t. o. m. karakteriserats som »forskarkarriärens första tjänster». Bland motiveringarna för en utökning av antalet assistent- och amanuensbefattningar vid universitet har universitetsutredningen särskilt framhållit att det bör ske för att stimulera forskarrekryteringen. Tyvärr har för musikkforskningens del sådana avsikter i huvudsak måst stanna på papperet på grund av att göromålen vid institutionen är flera och mera omfattande, än man räknat med i genomsnittskalkyler för humanistiska ämnen. Trots tillgången till arkivarbetare kan därför amanuens tjänsterna vid institutionen ännu inte fungera som »hjälp-tjänster» åt blivande forskare i den utsträckning, som vore önskvärd.

Den bild, som här tecknats av musikkforskningens läge och uppgifter i Sverige har både mörka och ljusa sidor. Utan tvivel kan man finna gott om anledningar till en pessimistisk syn på utvecklingsmöjligheterna under den närmaste framtiden. Men ser man lite närmare till vad som egentligen hänt under de sista trettio åren, finns ännu flera skäl till tillförsikt. Från en början i blygsamhet och isolering har ämnet sakta men säkert befest sina positioner, både i akademiska sammanhang och i aktuell musikodling. Detta är redan en positiv utveckling, och ingenting talar för att den inte skulle kunna föras vidare. Målsättningar för en sådan utveckling hör till det lättare att skissera. För dess förverkligande behövs otvivelaktigt större materiella resurser. Men i ännu högre grad är den svenska musikkforskningens framtida öden beroende av forskarrekryteringen — av de unga och kommande forskarnas antal och kvalitet och av deras brinnande nitälskan för vetenskapen och tonkonsten.